Llengua Nacional

Núm. 61 IV trimestre del 2007, any XVII 4 €

Les Normes de Castelló

Fer bon ús del seny

Sobre la col·locació dels pronoms febles

Etimologia de la toponímia andorrana

Política Lingüística: repte i oportunitat

Aquí hi ha d'anar l'anunci de l'APPEC (us l'enviaré per c/e)

L'hostal millor

M'estic a l'hostal
de la Providència,
servit com un rei
per mà de la reina.
Ella em dóna el vi
de la vinya seva:
ella em dóna el pa
me'l dóna i me'l llesca.
Ella em dóna el llit
i no pas de pedra,
puix la blana son
en mos ulls ne vessa.
Si em veu carregat,
ella em descarrega,
i en dolços plaers
converteix mes penes,
parlant-me dels goigs
de la vida eterna.
És pobre l'hostal,
és nua la celda,
mes és gran virtut
la de la pobresa;
per volar al cel
és una ala immensa.

Pobres que viviu
a sol i a serena,
orfes que ploreu
solers en la terra
veniu-hi a l'hostal
de la Providència.

Jacint Verdaguer

FRANKFURT

Redactem aquesta nota editorial quan tot just s'ha clausurat la Fira Internacional del Llibre de Frankfurt (Alemanya), que s'ha desenrotllat durant la segona setmana d'octubre del 2007. Com tothom sap, es tracta de la fira llibrera (sigui'ns permès l'ús d'aquesta accepció de l'adj. *llibrer -a*, no recollida pel *DIEC2* però sí pel *GDLC* i certament necessària) més important del món. Doncs bé, com molta gent (i entre aquesta gent, sens dubte, els nostres amables lectors) sap, enguany el convidat d'honor de la fira frankfurtesa (sigui'ns permès ara aquest adjectiu derivat, útil, si no necessari; en tot cas, regular) ha estat la cultura catalana.

Això ha representat un fet ben positiu, per les raons que mirarem de sintetitzar:

1) perquè els organitzadors de la fira, fent aquesta opció, han vingut a reconèixer que la cultura catalana és una de les cultures sense Estat –s'entén: sense un Estat, diguem-ne homologable (per excloure Andorra), que s'hi identifiqui–, i sense suports internacionals, més destacades;
2) perquè ha elevat l'autoestima dels catalans, víctimes de tantes incomprensions i àdhuc hostilitats que ens la fan baixar perillosament;
3) perquè ha fet conèixer la cultura catalana, i especialment la seva literatura, a través de l'altaveu firal, a agents de la cultura com són, entre altres, els editors i els escriptors;
4) perquè ha afavorit la traducció d'una cinquantena d'obres del català a l'alemany;
5) perquè 450 llibreries de tot Alemanya han dedicat els seus aparadors a la literatura catalana;
6) perquè la literatura catalana serà, en endavant, una mica més coneguda, semblantment a com Barcelona fou molt més coneguda després dels Jocs Olímpics de 1992;
7) perquè l'Institut Ramon Llull, encarregat de materialitzar la presència catalana a Frankfurt, ha demostrat una gran capacitat organitzativa, com també ha aconseguit la presència oficial i unitària d'Andorra, Catalunya, les Illes Balears i d'alguns ajuntaments valencians (ja se sap que, malauradament, l'actual Govern valencià fa el boicot a la unitat de la llengua), del de Perpinyà i del de l'Alguer;
8) perquè s'ha aconseguit un to institucional, seriós i unitari al llarg de tres governs, ben diferents, de la Generalitat de Catalunya;
9) perquè ha donat una empenta a la penetració d'autors catalans en el circuit de les traduccions a les altres llengües;
10) perquè s'ha vençut la insidiosa temptació de la barreja del castellà (llengua que, per potència i prestigi, no té res a envejar a la nostra i, per tant, no necessita pas que nosaltres l'ajudem) dins el que és pròpiament la cultura catalana, identificada des de sempre amb la seva llengua pròpia, que és el català.

Una felicitació, doncs, a tots els qui han fet possible aquest èxit. Ara convé, és clar, que aquest fet que comentem no sigui una flor que no fa estiu, sinó una baul més en una cadena d'actuacions que aconsegueixin que la cultura catalana, com deia l'eslògan de Frankfurt, continuï essent «singular i universal». ◆

EDITORIAL
- Frankfurt 3

SOCIOLINGÜÍSTICA
- Les Normes de Castelló. Vicent Pitarch 5
- Fer bon ús del seny. Pere Ortís 7
- Els papers de Salamanca, encara. Pere Ortís 8
- El català vist per nouvinguts. David Pagès i Cassú 9
- No pensis en un espanyol. Ramon Monton 10

SINTAXI
- Sobre l'«*ell* emfàtic». Albert Jané 12
- Expressió del termini d'una durada... Carles Riera 13
- Abús de *tot* + gerundi. Josep Ruaix i Vinyet 15
- «Tendències», no pas lleis. Robert Gòmez-Ten 16
- Sobre la col·locació dels pronoms febles. Albert Jané 18

LÈXIC
- Parelles de verbs. David Casellas 20
- El risc dels compostos. Roser Latorre 21
- Precisions lèxiques. Jaume Vallcorba i Rocosa 22
- Atenció amb el significat d'alguns verbs. Josep Baiget 24

ETIMOLOGIA
- Etimologia de la toponímia andorrana. Xavier Planas / Àurea Ponsa 25
- El Montsent del Pallars. Carles Domingo 31

ESTILÍSTICA
- Errors en la correlació de temps. Josep Ruaix i Vinyet 32

AMICS I MESTRES
- Unes preguntes a Miquel Pueyo. Blanca Serra 34
- Política Lingüística: repte i oportunitat. Bernat Joan i Marí 37
- Unes preguntes a Ferran Suay, del TELP. Quim Gibert 38
- Records personals d'Oriol de Bolòs. Lluís Marquet 39
- Apunts sobre el Xirinacs que vaig conèixer. M. Gemma Bonet i Llovet 41

BIBLIOGRAFIA
- El cansament del resistencialisme. Jordi Solé i Camardons 43
- Estudis dialectals i onomàstics. Lluís Gimeno Betí 43
- Intel·ligència i caràcter. Jordi solé i Camardons 44
- Del Bisaura al món. Víctor Pallàs 44
- La realitat d'un somni. Xavier Rull 45
- Les cançons populars. Gabriel Barceló Bover 45
- La il·lusió occitana. Josep Ruaix i Vinyet 46
- La llengua que ens va parir. Víctor Pallàs 46

— *Llengua Nacional* és membre de l'APPEC

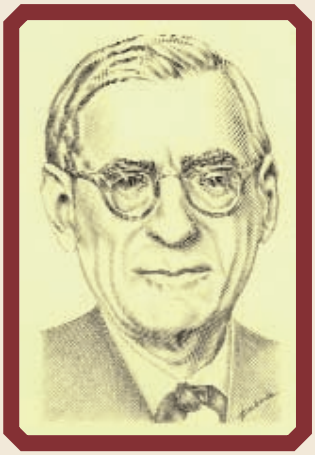

La llengua és tota la nació. Ara bé, si amb la llengua, un poble perd la consciència nacional i la voluntat de ser una nació, la fe i la vocació que van alçar-la desapareixen i la nació periclita.

Rovira i Virgili
dins *El principi de les nacionalitats*

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Associació Llengua Nacional
Registre d'Associacions núm. 12842
Dipòsit legal: B-35574-91
ISSN: 1695-1697

ADREÇA POSTAL:
C. de Sant Pere més Alt, 25
08003 BARCELONA
A/e: llengua@llenguanacional.cat
http://www.llenguanacional.cat

DIRECTOR: Ramon Sangles i Moles
A/e: rsangles@llenguanacional.cat
Tel.: 93 456 88 79

CONSELL ASSESSOR: Miquel Adrover, Gabriel Bibiloni, Carles Domingo, David Casellas, Mercè Espuny, Francesc Esteve, Joan Ferrer, Marcel Fité, Pilar Gispert, Rosa V. Gras, Albert Jané, Bernat Joan, Lluís Marquet, Joan-Carles Martí, Víctor Pallàs, Carles Riera, Josep Ruaix, Màriam Serrà, Jordi Solé

MAQUETACIÓ: Jordi Ardèvol

PORTADA: Campamar (municipi de l'Esquirol, comarca d'Osona).
FOTO: R. Puig Coromines

La redacció no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en els articles publicats.

Les Normes de Castelló: una premissa de la modernització valenciana

VICENT PITARCH

Ara mateix la producció editorial que genera el País Valencià, en concret la que és redactada en registre culte –que abraça gèneres diversos, com l'educatiu, el científic, el periodístic, l'assagístic o el literari– i que circula tant mitjançant el canal clàssic del paper com a través de la xarxa virtual, assoleix un gruix textual de dimensions respectables, en volum i en qualitat. De fet, considerat des d'una certa distància, el panorama sociocultural valencià bé pot encomanar la imatge d'una situació força normalitzada. Per descomptat, una tal normalitat social no deixaria de ser un simple miratge, el qual, però, tampoc no invalida la vitalitat considerable que presenta el petit món de la cultura en el si de la societat valenciana. Naturalment, a la base d'aquesta realitat cultural hi ha la codificació lingüística consolidada; una codificació que tot just ara compleix setanta-cinc anys.

En efecte, el 21 de desembre de 1932 (a la data no s'hi ha d'atribuir un rigor cronològic, sinó més aviat un valor simbòlic) el conjunt del valencianisme, polític i cultural, que comprenia entitats, publicacions i mestres escriptors, va confluir en una formidable iniciativa de concòrdia, que clausurava una època que havia estat dominada pel caos ortogràfic i els capricis personalistes a l'hora de fer servir la llengua nacional, acceptant les bases de la normativització que propugnava l'Institut d'Estudis Catalans[1]. Amb aquesta actitud disciplinada, d'exemplaritat civil, la societat valenciana assumia, en termes inequívocs, la reglamentació fabriana –adaptada, en termes tàctics, a la realitat domèstica–, alhora que es dotava d'una eina, imprescindible i altament operativa en tots els camps, per a accedir als mecanismes que havien començat a regular els processos contemporanis de comunicació de masses.

La gestació del procés

Ben mirat, el fet que al País Valencià l'acceptació generalitzada de la normativa fabriana es retardés fins a l'any 1932 tampoc no constituïa cap originalitat. En efecte, tan sols feia un any que al Principat s'havia esfondrat la resistència antifabrista de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, una resistència que mantindrien fins a 1934 els Jocs Florals barcelonins. D'altra banda, el procés valencià havia estat simultani al de les Illes Balears, les quals situen dins l'any 1931 el triomf de la reforma, que considerem simbolitzat en la publicació de la *Ortografia mallorquina segons les Normes de l'Institut,* redactada per Francesc de B. Moll, amb l'acord de Mn. Antoni M. Alcover, el qual moria el 8 de gener de 1932. Notem, encara, que les prevencions antinormistes no s'erradicarien del tot de la Catalunya Nord fins a la Segona Guerra Mundial.

En tot cas, si va haver-hi cap originalitat valenciana tan sols ho podria ser el fet que la normativització contemporània hagi estat un acord col·legiat, ratificat per un total de 75 signatures, 14 de les quals corresponen a entitats, i les altres 61 a individus[2]. El document que va conciliar una tal varietat de veus constava de dos blocs: les normes ortogràfiques (l'autoria principal de les quals atribuïm a Lluís Revest) i el diccionari (obra de Carles Salvador). Heus ací el bloc normatiu que coneixem com les Normes de Castelló, una fita clau en la història contemporània del País Valencià.

Val a dir que el procés per a arribar a aquell acte de concòrdia no fou precisament un camí planer. És cert que així que foren sancionades les *Normes ortogràfiques* (any 1913) de l'Institut d'Estudis Catalans s'hi adheriren amb entusiasme alguns elements del valencianisme, sobretot els més inquiets i adscrits a organitzacions com ara la Jo-

ventut Valencianista o Nostra Parla, com també l'equip de redactors del setmanari *Pàtria Nova.* Més encara, aviat sorgiria una entitat, la Societat Castellonenca de Cultura (fundada l'any 1919), que esdevindria la peça definitiva en l'èxit final de les Normes de Castelló. Noms com Marià Ferrandis Agulló, Miquel Duran i Tortajada («M. Duran de València»), Carles Salvador o Àngel Sánchez Gozalbo exemplifiquen amb nitidesa el valencianisme emergent de conviccions nacionals generoses, que se sentia seduït per l'autoritat, moral i acadèmica, de l'Institut d'Estudis Catalans.

Ara bé, tampoc no podem ignorar que persistien els vells tics segons els quals l'escriptura en català havia de tenir un component anàrquic, i s'em-

1. Vicent Pitarch, «Codificació lingüística i modernitat», *Parlar i (con)viure al País Valencià,* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1994, pp. 97-123.
2. Vicent Pitarch, *Les Normes de Castelló. Textos i contextos,* Excm. Ajuntament - Caixa Rural Castelló, Castelló de la Plana 2002, pp. 26-30.

parava en el pseudo-populisme que s'expressava en l'eslògan mal digerit de «el valencià que ara es parla». Aquest antinormisme crònic es retroalimentava d'un altre prejudici, el del secessionisme lingüístic. El pare Lluís Fullana, gran admirador de mossèn Alcover, va erigir-se en el gramàtic de referència que enarborava l'estendard valencià contra l'autoritat gramatical de l'Institut d'Estudis Catalans. Tot i això, el seu tarannà orgullós i pusil·lànime va durlo a encapçalar la nòmina dels signataris de les Normes de Castelló, contra les quals, però, va alçar-se tot seguit. Al capdavall, la proposta gramatical de Fullana sols comptava amb l'adhesió del mateix menoret.

En tot cas, enmig del desconcert ambiental, la necessitat de superar el caos que predominava entre les publicacions valencianes i l'opció per recuperar el nivell de normalitat que atorga la normativització establerta esdevingué una exigència generalitzada, la qual va rebre un impuls notori pels volts de l'any 1926. A aquest impuls hi col·laborava activament la Societat Castellonenca de Cultura, que es mostrava lleial a la codificació dirigida pel IEC, tant en els textos en català que incloïa el seu *Boletín* (fundat l'any 1920, constitueix un cas extraordinari de pervivència tot al llarg de vuitanta-set anys) com a través del seu admirable programa de publicacions. Amb una punta d'eufòria il·lusa, Carles Salvador assegurava, l'any 1929: «A València hom escriu ja com a Barcelona, mostra patent que Pompeu Fabra no ha treballat a soles per al Principat, ans per a tota Catalunya. Els escriptors joves valencians, sabedors de llurs responsabilitats, compleixen llurs deures.»

Sens dubte, el diagnòstic de Carles Salvador constituïa una efusió de voluntarisme. Amb tot, l'any 1930 la redacció de la revista *Taula de Lletres Valencianes* llançava la famosa proclama «Als escriptors valencians i a les publicacions valencianes», mitjançant la qual convocava a superar els «perjuïns que irroga l'anarquia ortogràfica». *Taula,* però, va desaparèixer tot seguit. Ara bé, la seva crida fou assumida amb responsabilitat per la Societat Castellonenca de Cultura, que fou capaç de coronar-la dignament, sota la convicció que el seu president, Salvador Guinot, expressava en els termes següents: «creiem que res més pràctic i beneficiós pot ésser que acceptar les "Normes" de l'Institut».

El significat de les Normes

En efecte, les Normes de Castelló –que foren gestades des de conviccions tals com la catalanitat de la llengua, la qual alhora constitueix el fonament identitari de la societat– no són sinó l'adopció, conformada tàcticament a la realitat valenciana, de la normativa fabriana. D'altra banda, també era compartit pel conjunt dels signataris el convenciment que la codificació lingüística és un requisit de modernització social i, ara mateix, una condició prèvia per a participar activament en els fluxos que circulen arreu de la xarxa global de les comunicacions. Bé que havia previst Carles Salvador, l'any 1928, les condicions i l'abast que implicava la codificació lingüística: «Tindre un sistema és tindre-ho tot: una visió, unes regles, una voluntat. I un ideal.»

Antiga seu de la Societat Castellonenca de Cultura, que va allotjar la signatura de les Normes

Fet i fet, les Normes de Castelló han esdevingut un dels fonaments de la vitalitat que manté la societat valenciana dels nostres dies. Ningú no ha de dubtar que, sense un tal fonament, aquest cos social hauria caigut, a hores d'ara, a uns nivells límit d'afluixament i desarticulació dels vincles col·lectius, un estat de degradació tal que potser fóra irrecuperable. En aquest sentit, el gran acord valencià de 1932 va tenir una innegable transcendència històrica. Fou una oportunitat única. En efecte, no sols hauria estat impensable durant el franquisme, sinó que tampoc no ens el podem imaginar produït durant l'etapa inicial del postfranquisme, aquells anys negres en què l'aparició del blaverisme va causar estralls damunt el valencianisme renovat.

Així, doncs, a la vista del panorama polític dominant en la societat valenciana d'avui, no costa gaire d'aventurar que si el procés de «galleguització» valenciana (en definitiva, de secessionisme lingüístic) no s'ha consumat ha estat, en bona mesura, gràcies a l'existència de les Normes de Castelló i, d'una manera específica, gràcies al suport civil –sobretot el que procedeix dels rengles socials de la cultura i de la racionalitat– que tenen aquestes Normes. Potser resulta sobrer d'indicar que, per contra, en les esferes institucionals el capteniment envers les Normes de Castelló es caracteritza, de vegades, per una certa fredor, en d'altres per una incomoditat notòria, i fins i tot per una aversió oberta. El cas és que tot sovint els diversos governs autonòmics que han dirigit el País Valencià han fet intents de bastardejar els valors bàsics que identifiquen les Normes de Castelló. Aquests intents perversos s'han manifestat, unes vegades, mitjançant l'actitud de plegar-se al xantatge de la dreta més dura; en altres ocasions, hom ha invocat les Normes com a recurs obstruccionista de la normalització social i, encara, aquestes són sovint instrumentalitzades amb l'objectiu d'exacerbar el sentimentalisme particularista. Ben mirat, al fons d'unes tals actituds bull un mal dissimulat patriotisme espanyol, que no encaixa amb l'horitzó de catalanitat i de modernitat implícit en les Normes de Castelló.

Ara, a setanta-cinc anys de l'acord gloriós favorable a la normalització lingüística, la societat valenciana continua mantenint uns índexs respectables de lleialtat i compromís envers la generació de grata memòria que en 1932 formalitzava, en un acte modest però de transcendència social i històrica, l'acceptació de la codificació lingüística que condueix l'Institut d'Estudis Catalans, una contribució impagable a la modernització del país. ◆

Fer bon ús del seny

Pere Ortís

Un amic socialista em digué que la independència de Catalunya era impossible i que, per tant, calia que els catalans tinguéssim seny. De passada, i ociosament, declaro que d'amics en tinc fins i tot entre els més antípodes (en aquest cas, antípoda no pel color polític sinó pel concepte sobre Catalunya). Bé, jo vaig dir al bon amic que el seny, per comptes d'aplicar-lo a blegar-nos a una situació d'injustícia sobre la nostra nació, l'apliquem a considerar la manera sàvia, no-violenta i eficient de ser lliures avui, en un món que mira amb bons ulls la independència dels pobles oprimits per altres i on tot és *possible*, des de la desintegració del comunisme i l'esfondrament del mur de Berlín fins a la plena sobirania de Lituània, Geòrgia, Ucraïna, Txèquia, Eslovàquia, Croàcia, Montenegro, etc., i que considerés que bé que s'ho passen Bèlgica, Dinamarca, Holanda, Luxemburg, Andorra, Mònaco, Costa Rica i El Salvador, tots amb economies i una felicitat domèstica més aviat envejables. El seny no pot ser *negatiu*, cal que sigui positiu, que *actuï* i tracti de millorar sempre.

Als catalans ens ha caigut al damunt una por cerval del do més preuat que ens brinden els drets humans, que és aquell que som nascuts, com tot poble és nascut, per a ser lliures. D'aquesta por, molts catalans en diuen *seny*. És clar que la situació és complexa i fins explosiva, però aquí et vull veure, Manel. Si ens configurem un seny d'impossibilitat, sí que és impossible, però si ens ho configurem com un dret que ningú no està autoritzat a prendre'ns, no ho serà, d'impossible. Cal posar-hi granets d'arena, cal lluitar amb tacte i constància, cada dia.

Allò que l'amic anomena *seny*, de fet és *por*, *autoodi* i *substrat de vençuts*. Els catalans fórem trepitjats per la guerra de 1936-1939 i no ens n'havem refet; la trepitjada ha passat de pares a fills, i a néts. Esmerçar el seny a espolsar-nos de sobre la trepitjada és la jugada, la feina que ara ens toca fer. El seny és, doncs, perfilar net el nostre dret a la llibertat, el nostre dret a la dignitat, a la plena personalitat de poble, que és la sobirania, i treballar per assolir-ho.

És clar que tenim enemics formidables. Un Estat armat fins a les dents, que espera la mínima malifeta nostra per caure'ns damunt amb guerra i núvols d'avions per clavar-nos una altra trepitjada. Heus ací el moll de l'os de la situació dels bascos, és a dir, l'arrel del trencacolls que podem observar a Euskadi, al marge de la sinceritat de les exclamacions que origina una pau sense justícia.

Un altre obstacle *insalvable* és l'extensa presència d'estrangers de parla castellana a casa nostra. Deia una ciutadana de la Catalunya francesa, per Catalunya Ràdio, que els aeroports de Barajas i del Prat són xucladors de dolls de sud-americans que, una vegada dins, d'una manera o altra, són empesos cap a Catalunya o hi són retinguts. És continuació de la que Franco portava de cap, en iniciar-ho amb andalusos allà pels cinquanta i seixanta, i la que porta de cap el govern de la democràcia espanyola. Catalunya sempre lligada de mans, sense opció a admetre qui vol i quants en vol a casa seva, sinó que això ve decidit per qui ens odia i planeja la sufocació de la nostra llengua i, amb ella, la supressió de la nostra identitat, que és dir de la nostra nació. I que em diguin xenòfob m'importa un rave; hi ha molts catalans que s'estan de dir la veritat sobre aquest punt per tal d'evitar-se que els clavin aquest estigma de *xenòfob*. Però, alerta, que en una qüestió tan seriosa com aquesta no hi podem anar amb eufemismes i amb el pànic al què diran. Que ara uns vinguts de fora decideixin sobre el destí final dels catalans és injust i és absurd des de tots els punts de vista. I així cal vocalitzar-ho en públic i on sigui i calgui.

Als catalans ens agrada estar-nos callats i tenim por de vindicar els nostres drets. Utilitzem el *seny* per a sotmetre'ns a qui no toca manar-nos. El seny no pot anar mai contra nosaltres.

Si l'utilitzem per a sotmetre'ns, per a mantenir-nos en un *statu quo* que desconeix i impedeix els nostres drets fonamentals, irrenunciables, no és seny, és por, és degradació, és dimissió del propi dret i de la pròpia dignitat.

Per tant, en aquesta conjuntura històrica, cal que uns quants catalans eminents, amb la més alta oficialitat que els sigui possible d'obtenir, vagin en grup a explicar als alts representants d'Europa, de les Nacions Unides, dels Estats Units, quina és la mònita del govern de Madrid respecte de la nostra nació, en la història i ara actualment; que expliquin com aquest govern ens sufoca amb immigrats, com ha perseguit i persegueix la nostra llengua i com vol suprimir la nostra identitat, que és la nostra nació, i que ens ajudin a ser lliures, sense guerres ni terrorisme d'un costat o de l'altre. La llibertat dels pobles d'Europa, i del món, és una necessitat vital per a la pau del planeta. Fer justícia al poble més desvalgut i desarmat és un signe d'aquest temps, bé que silenciat pels poderosos. ◆

Els papers de Salamanca, encara

Pere Ortís

Un subjecte tèrbol, vidriós, que uns quants albats donàvem per acabat amb un retorn que diu que hi va haver, no se sap exactament quin, i quan, i subjecte que donàvem per enterrat. Es veu que la mena de fam no s'acaba mai. El cas s'insereix en el context de l'àmplia espoliació duta a terme, a través del temps i en interessants variacions, per Borbons i militars de la metròpoli sobre la dissortada colònia.

I què ens pensàvem? I què n'esperàvem? Diu que els papers havien de ser de tornada ara, aquest estiu, i mireu on som, i on són. Ara, amb el cas tan reeixit de la Fira de Frankfurt a favor de l'estimada llengua i de l'estimada cultura, calça't. Estira i arronsa, és el joc del gat amb el ratolí, amb el ratolí vençut. Hi ha un goig visceral a ser vencedors, a jugar amb els derrotats i posar-los la gota de mel als llavis i a esprémer-los tot el suc, *væ victis!* No hi ha, a més, com conservar tot el potencial de les armes, i que gemeguin els perjudicats, que depenguin de nosaltres, que els ho farem gruar tot, perquè sentin el nostre poder, bo i fent-los sovint *el pase del torero*, que en això de la tauromàquia som mestres indiscutibles, la força del brau ibèric.

No tenim altre camí que parar la mà i passar de pidolaires fins a l'embafament. En el segle XXI. I perquè és nostre ens ho retenen. És el mateix cas dels traspassos de competències, dels termes més beneficiosos de l'Estatut, de les seleccions nacionals catalanes, dels trens de la rodalia, de les electricitats que fan figa, de l'aeroport del Prat!, dels referèndums de cara al dret més elemental del poble més elemental.

El cas és que no han tornat els documents espoliats a les famílies per les tropes franquistes. Són botí de guerra, són propietat exclusiva del conqueridor, com la sobirania i els usatges suprimits pel Decret de Nova Planta. Aquestes famílies i tota la resta que continuïn rosegant la sort de ser vençuts i prenguin bé la talla de qui mana, que no té pas cap gana de blegar-se i donar entenent que ha encaixat una debilitat que pot ser el primer granet d'erosió del seu regne.

Hi ha una manifestació a Barcelona per a reclamar aquests papers. És bo. Hi ha algun indici que la nova generació obre els ulls i comença a adonar-se de la infàmia en què vivim catalans i bascos. Cal fer apostolat. Cal adoctrinar la massa. Una sàvia i ben aplicada protesta a favor dels nostres drets ens pot portar pel camí recte. Amb constància, amb visió i cada dia involucrant-hi més catalans i, sobretot, més jovent. Ara és hora d'estar alerta. ◆

Les publicacions editades per cadascun d'aquests centres queden recollides en un index bibliogràfic que es pot consultar a la pàgina web del Patronat.

www.ddgi.cat/eiximenis

- Institut d'Estudis Gironins
- Institut d'Estudis Empordanesos
- Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles
- Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca
- Amics de Besalú i el seu Comtat
- Associació Arqueològica de Girona
- Institut d'Estudis Ceretans
- Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès
- Institut d'Estudis del Baix Empordà
- Centre d'Estudis Selvatans
- Cercle d'Estudis Històrics i Socials de Girona
- Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

El Patronat Francesc Eiximenis, organisme autònom de la Diputació de Girona, federa i cohesiona la xarxa associativa dedicada a la investigació local i comarcal.

Diputació de Girona
Patronat Francesc Eiximenis

El català vist per nouvinguts

DAVID PAGÈS I CASSÚ

La llengua és la característica que defineix més bé la personalitat col·lectiva de Catalunya. Ho sabem prou. Ens ha plagut fer el següent exercici: recollir i transcriure arguments –suggestius, vàlids i encoratjadors– que donen, sobre aquesta qüestió, persones provinents dels llocs més diversos.

«Tenim molt clar que un vehicle indispensable per a la integració dels nouvinguts àrabs és la llengua del país, en aquest cas, el català. Saber català és el mitjà perfecte per a la integració» (Abdel·lah Almounani, coordinador de la revista *El Pont d'Olot*).

«La segona o tercera generació nostra, com ara fan els néts dels andalusos, defensaran el país –que serà el seu–, amb tot el que això implica, i, per tant, també amb llengua» (Mohamed Halhoul, portaveu del Consell Islàmic de Catalunya).

«Molts immigrants tenen por de perdre part de la seva essència, i no és així. Han de saber que no perdran res i guanyaran moltes coses. Emigrar és guanyar una cultura» (Laila Karrouch, escriptora marroquino-catalana).

«Cal fomentar el català perquè és un valor d'aquí» (Saoka Kingoto, immigrant de la República Democràtica del Congo. Treballador de la UGT de Catalunya).

«Si me n'anés a la Xina, aprendria el xinès; com que estic a Catalunya, aprendré el català. És per respecte al lloc que t'acull» (Jean-Luc, immigrant francès).

«Als catalans els agrada, que parlis català, però a mi també m'agrada. És una forma de sentir-se especial, de dir que estàs fent la teva vida aquí i que en certa forma ja ets d'aquí» (Bolívar P. Morocho, immigrant equatorià).

«Jo vull viure aquí, vull formar una família i vull que, quan el meu fill em demani si el puc ajudar amb els deures de l'escola, jo no li hagi de dir "no puc" perquè no entenc el català. Estic aprenent català per mi, però també pel meu futur i el dels meus fills» (Guillermo Neffke, immigrant argentí).

«El català? Jo l'entenc. Em fa vergonya no parlar-lo amb fluïdesa, encara. He de convèncer els meus amics perquè m'ajudin més en aquest sentit. Per a gairebé tots els meus amics del dia a dia, els que anomeno la meva família, el català és llengua materna! Tot i això, em parlen en castellà, fet que s'està convertint en un problema, perquè no em faciliten aprendre i practicar el català» (Kristel Raesaar, immigrant estoniana, llicenciada en Econòmiques. Exerceix de fotògrafa i de periodista).

«S'ha de tenir present que la màxima preocupació d'un immigrant és trobar una feina digna per a poder viure, i, per tant, en un primer moment la llengua no està entre les seves prioritats. Això per desconeixement, és clar, perquè conèixer el català dóna més possibilitats de trobar feina i de tenir una millor qualitat de vida» (Adriana Salazar, immigrant colombiana).

«El català, l'entenc. L'entenc bastant. A més, és un idioma que, estant al lloc on estic, l'he d'aprendre perquè la majoria de la gent el parla. Un ha d'adaptar-se i intentar assimilar-lo» (Javier Saviola, futbolista argentí, ex-jugador del FC Barcelona).

«Perquè un japonès es posi a aprendre català, hi deu haver quelcom que no es pot aconseguir sense saber-lo.» «¿De debò són comprensibles la pintura, l'arquitectura i la música sense saber l'idioma? Per exemple, "La masia" de Miró és una pintura bonica i atractiva pel seu color i per la seva forma. Tanmateix, si hom no sap què significa una "masia" cal endinsar-se en la vida i la tradició catalana, que Miró va estimar tant. Per a això, cal aprendre el català» (Ko Tazawa, professor de castellà i de japonès).

«Aprendre una llengua és com fer un pacte subliminal amb els parlants, una mena d'encaixada de mans invisible. Si vius en un lloc concret i necessites comunicar-te amb els teus veïns d'una manera més profunda, fins al punt de poder compartir els conceptes que només ells saben expressar, val més que aprenguis el seu idioma» (Matthew Tree, escriptor anglo-català).

Quan les persones foranes estimen el país d'acollida, aleshores la llengua que hi troben no els és font de conflictes, ans al contrari: un punt de trobada, un eix de convivència, un motor de cultura i un element de cohesió en què, sense que ningú hagi de renunciar a res, tothom es pugui sentir còmode. ◆

No pensis en un espanyol

RAMON MONTON

> ***Recorda-ho: «No pensis en un elefant.» Si mantens el seu llenguatge i el seu marc i et limites a argumentar-hi en contra, perds tu, perquè reforces el seu marc.***
>
> GEORGE LAKOFF

> ***Les nostres metàfores creen el contingut de la nostra cultura.***
>
> NEIL POSTMAN

Com suggeria Pierre Bourdieu, la força simbòlica de tot discurs dominant neix sobretot de l'aparença d'unanimitat en l'acceptació d'aquest discurs, que circula com a moneda corrent, és acceptat sense vacil·lar, crea un horitzó d'expectatives determinat (el que fa que una cosa sigui possible o no) i s'instal·la en les ments com un fet inevitable en forma de *sentit comú*. Per això és tan important l'aparició de *veus discordants* que, com gotes d'aigua que es filtren per les escletxes d'una roca, amb el temps acaben trencant la massa monolítica de les situacions opressives i injustes (posant fi a la passivitat dels dominats[1]), allò que les veus submises o col·laboracionistes, els profetes del fatalisme i els propagandistes de la resignació anomenen *realitat*. Una de les veus més combatives i brillants que han aparegut darrerament és la del lingüista George Lakoff, conegut sobretot pel seu llibre *No pensis en un elefant*[2], clarificadora anàlisi de com els mal anomenats «conservadors» nord-americans han aconseguit imposar en trenta anys la seva visió del món reaccionària, fent que les seves metàfores i els seus marcs conceptuals esdevinguessin hegemònics fins al punt de convertir-se en el «terreny de discussió» en què els seus adversaris progressistes juguen, naturalment, amb desavantatge. M'ha semblat oportú i interessant extrapolar les seves reflexions al nostre cas.

El lema del llibre de Lakoff és «No pensis en un elefant» (l'elefant és l'emblema del Partit Republicà nord-americà) i la seva idea de base ens fa constatar que, si utilitzem el llenguatge d'un altre (ni que sigui per a argumentar-hi en contra), ens situem en el seu terreny, de manera que l'altre ja ens ha desubicat, ens ha apartat dels nostres valors, categories i conviccions i, per tant, ens ha començat a vèncer, perquè tota paraula es defineix en relació amb el marc conceptual que evoca[3]:

> «Un dels descobriments fonamentals de la ciència cognitiva és el que estableix que la gent pensa en termes de marcs i metàfores, d'estructures conceptuals. [...] Quan els fets no encaixen en els marcs, els marcs es mantenen i els fets s'ignoren»[4]

L'existència d'aquests marcs conceptuals l'hem poguda constatar en l'estúpida tossuderia d'alguns periodistes alemanys preguntant als escriptors catalans per què escriuen en català i no en castellà, llengua que té més parlants[5] (o en articles plens de bajanades espanyolistes com un que aparegué el 12 d'octubre en el *Berliner Zeitung*[6], insistint en la «polèmica» sobre els escriptors «catalans en castellà» que no havien anat a Frankfurt), i la podem observar en els trucs retòrics dels participants en debats televisius. El dia 4 de setembre, en el programa de Josep Cuní de TV3, hi havia un (fals) debat sobre la sobirania de Catalunya, i dic que era fals perquè, com és habitual, va esdevenir un simple espectacle: d'una banda hi havia Hèctor López Bofill (independentista) i Mar Jiménez (periodista de l'*Avui*); de l'altra, l'horrorós Porta Perales (espanyolista furibund) i l'omnipresent Puigverd (espanyolista de boca petita –compte amb aquests!). El cas és que, en un moment, una presumpta discussió sobre si Catalunya té dret a la sobirania va transformar-se en una alegre tertúlia de sobretaula sobre venda de rentadores en un món globalitzat, perquè els espanyolistes van introduir un marc general de fronteres molt més difuses que el tema de partença i un to frívol (el que *correspon* a una qüestió poc seriosa com la sobirania de Catalunya?), amb la relaxada connivència de l'amfitrió del programa.

Si canviem de paraules, aleshores canviem de marc i, en conseqüència, posem en marxa un canvi social (o un genocidi cultural, que és un canvi social de primera magnitud); en acceptar com una cosa natural i positiva el «bilingüisme» fins i tot en una hipotètica Catalunya independent, perquè els espanyols no ens diguin «essencialistes excloents», o en empassar-nos el gripau de la suposada existència d'una «minoria espanyola» al nostre país, com fa López Bofill[7] amb una perillosa ingenuïtat, ja ens hem ficat «l'enemic a casa, assegut al menjador», com va escriure el crític musical J.M. Hernández Ripoll[8]. És per això que proposo com a lema «**No pensis en un espanyol**», i dic als

1. Una bona frase per a definir la relació dominador-dominat seria aquesta: «Tu dóna'm el rellotge, que jo et diré l'hora» (Pierre Bourdieu, *Contrafocs. Reflexions útils per resistir la invasió neoliberal*, Ed. 62, p. 61).
2. *Don't think of an elephant!* (n'hi ha una edició en castellà a Ed. Complutense, 2007).
3. Per això –diu– quan el president Nixon va negar davant els periodistes que ell fos un mentider, tothom va pensar que sí que ho era.
4. George Lakoff, *op. cit.*, p. 110 (la traducció al català és meva).
5. La resposta correcta era preguntar-los per què, com a periodistes alemanys, no escriuen en anglès, llengua que també té més parlants.
6. Citat per Joan F. Mira dins l'*Avui* del 20-10-2007.
7. Hèctor López Bofill, *La independència i la realitat*, Editorial Moll, 2004, pp. 65-66.
8. *Avui*, 26-9-2007.

nostres polítics i intel·lectuals –també als periodistes alemanys que tenen de nosaltres una visió distorsionada per la premsa espanyola–: no pensis en un espanyol, ni en què ens diran, ni en les seves constitucions, ni en les seves corts i els seus tancs (ni et deixis entabanar per presumptes «universalitats»); pensa en un finès, en un polonès, en un hongarès o un txec, membres de nacions reconegudes, que surten en els mapes, que ja no necessiten per a res el rus ni l'alemany, per molts milions de parlants que tinguin aquestes llengües.

En ciència cognitiva, ens recorda Lakoff, hi ha una paraula, *hipocognició*, per a denominar «la carència de les idees que necessites, la manca d'un marc prefixat, relativament simple, que pugui ser evocat per mitjà d'una o dues paraules»[9]. Aquesta mancança d'un marc prefixat necessari (que va ser descoberta en els anys cinquanta del segle passat per l'antropòleg Bob Levy a Tahití, on hi havia molts suïcidis perquè els tahitians no tenien el concepte de *pena*), és el que provoca la situació de perplexitat i desorientació en què han caigut la majoria dels nostres polítics i «opinadors». Tanmateix, el fet que hi hagi qui comença a utilitzar les paraules i les expressions adequades per a parlar de nosaltres i de la nostra situació política (col·laboracionisme, espoli, colonialisme, conflicte entre projectes nacionals incompatibles), vol dir que el marc explicatiu que ens faltava ja es va construint. Hem d'omplir les nostres *llacunes conceptuals* creant marcs i difonent-los, literalment repetint-los fins que s'instal·lin en el nostre cervell, amb una actitud *proactiva*, no merament *reactiva* (de resposta als atacs espanyolistes), la qual cosa exigeix temps per a planificar i recursos per a fer-ho (diners invertits en *think tanks* o laboratoris d'idees).

Una prova de la necessitat d'aquest canvi d'actitud és la presència constant entre nosaltres de marcs forans i manipuladors (com ho és utilitzar paraules com *tolerància* i *convivència* per a la dimissió lingüística dels catalans davant el comportament propi de colonitzadors de certs espanyols). Fixemnos-hi bé: qui defineix (o, més ben dit, *fabrica*) les qüestions polèmiques? I què és més polèmic, l'absència d'Eduardo Mendoza a Frankfurt o que un metge, a Catalunya, no entengui la llengua del seu pacient català? Una perspectiva correcta, com la de l'article de Bernat Joan sobre «les malalties generades per la anormalitat nacional»[10], ens permet de copsar les repercussions que pot tenir el fet de parlar o no parlar una llengua, d'integrar-se o no integrar-se en la cultura d'una nació en els índexs de fracàs escolar i les expectatives de curació dels pacients d'un hospital (l'autor esmenta un estudi segons el qual els pacients atesos en català *es curen millor* que els atesos en llengua forastera). ¿És polèmic o no que, després de diverses resolucions estatals per a «facilitar la mobilitat dels estudiants universitaris», només el 54% dels estudiants de medicina a Catalunya siguin catalans?[11] ¿És polèmic o no que el funeral pel malaguanyat director de cinema Antoni Ribas fos oficiat en castellà? ¿És polèmic o no que uns joves de Berga fossin obligats a parlar en castellà en un judici perquè els entenguessin els presumptes assassins del seu amic? I, finalment, ¿és polèmic o no que s'hagi convertit en norma canviar la llengua vehicular d'un curs si, entre els alumnes, n'hi ha algun que afirma «no entendre bé» el català? Podem treure profit de les qüestions polèmiques mitjançant una utilització estratègica de les idees, reemmarcant el debat públic perquè es produeixi en el nostre terreny, ja que les qüestions polèmiques fan que l'adversari ideològic entri en contradiccions. Per cert, pocs polítics deu haver-hi amb més contradiccions que els socialistes catalans, que voten per sistema amb el PSOE a les Corts espanyoles, fins i tot contra el que ells mateixos han votat en el Parlament català. Clínicament, aquesta actitud té un nom: doble personalitat o esquizofrènia. I què hem de dir de col·lectius polítics tan nacionalment desorientats com Iniciativa per Catalunya? Per què reconeixen el dret d'autodeterminació, posem per cas, de Timor, Papua o el Kurdistan i, en canvi, obvien el de Catalunya? O un altre exemple: com es pot convidar el recent Premi Nobel de la Pau Al Gore a Catalunya a parlar de canvi climàtic i ecologia i no utilitzar la llengua del país en l'acte? Això és *ecològic*?

Ens cal *una forma positiva* de discurs, més enllà del clàssic «ja n'hi ha prou» (tot i que la indignació implica dignitat i, com deia l'escriptor José Saramago, és un bon indicador de la vigoria moral d'un poble) i l'esgotador resistencialisme que topa una vegada i una altra contra la sorda tàpia espanyola; una forma positiva que superi la fase infantil de la queixa perpètua, faci explícita la impostura dels marcs manipuladors que intenten destruir-nos, que enceti la construcció d'un futur nacional de debò i ens permeti d'articular uns valors alliberadors que condueixin la nostra nació a l'esperança i il·lusió presents i a la llibertat futura. En altres paraules: hem de **passar a l'ofensiva** amb una sèrie de pautes de comportament i de discurs molt clares (segons Lakoff: 1) sigues respectuós; 2) contesta canviant el marc; 3) pensa i parla des dels teus valors; 4) digues el que penses, perquè «tot moviment, per a ser eficaç, ha de dir clarament a què dóna suport, i no sols a què s'oposa»[12], i, així, anar elaborant l'anticipació racional d'un futur desitjable amb «aquest mínim de fe i esperança que cal tenir per a revoltar-se –sobretot col·lectivament– contra el present, fins i tot el més intolerable»[13]. ◆

9. *Op. cit.*, p. 47.
10. Veg. "Llengua i salut", *Llengua Nacional*, núm. 60, p. 5
11. Notícia publicada dins l'*Avui* del 3-10-2007
12. George Lakoff, *op. cit.*, p. 111.
13. Pierre Bourdieu, *op. cit.*, p. 110.

Sobre l'«*ell* emfàtic»

ALBERT JANÉ

L'existència de l'anomenat «*ell* emfàtic» sempre ha constituït una sorpresa per als qui el desconeixien, perquè no era propi del seu llenguatge habitual i familiar, i un bon dia, d'una manera o d'una altra, van tenir notícia d'aquesta forma de llenguatge tan curiosa i peculiar. El *DGLC* no en deia res, però ja el trobem en la primera edició del *DIEC*. Hi figura entrat com una interjecció, independent del pronom personal, amb la definició «Expressió usada al començament d'una frase exclamativa, per reforçar-ne l'expressió». Significat que és il·lustrat amb dos exemples, *Ell tanmateix és gros, això!* i *Ell això no acaba mai!*

Com que en el *DIEC* es va decidir prescindir de les marques o indicacions territorials, no es diu que aquesta forma és exclusiva de les Illes Balears, raó per la qual, evidentment, ha estat, i és encara, ignorada per molts catalanoparlants no balears. On en trobem, com és lògic, nombrosos exemples és en les *Rondaies mallorquines* d'en Jordi des Recó (Alcover): *Què me'n direu? Ell es patró en tragué quatre mil lliures d'aquella barcada!* («Sa mitja terça de carn»).

Joan Coromines, com no podia ser altrament, hi dedica un bon comentari en el seu *DECat*. Després de dir-nos que per desgràcia ha de deixar l'estudi de l'etimologia del mot (etimologia, se suposa, independent de la del pronom), explica que l'ús de l'«*ell* emfàtic» passa per ser un fet peculiar de Mallorca, però que no és menys viu a Menorca i a Eivissa. En canvi, dubta molt que s'hagi dit mai a l'Empordà, tal com fa constar l'Alcover-Moll, i que almenys a l'Alt Empordà o Empordà propi creu que es pot negar. I hi afegeix, encara, que on sembla haver-se usat és a la Garrotxa, d'acord amb un exemple de M. Vayreda (*Sang nova*).

Efectivament, el Diccionari Alcover-Moll indica clarament l'Alt Empordà com un dels territoris on s'usa, o s'havia usat, l'«*ell* emfàtic», basant-se, sembla, en un exemple subministrat pel famós informador de Llofriu. Qualifiquem aquest informador de famós perquè l'autenticitat de la seva informació ha estat sovint considerada amb una gran desconfiança.

Ara bé, qui podem dir que es va servir d'aquest mot expressiu és Joaquim Ruyra, el coneixedor excepcional del parlar de Blanes. Creiem que aquests dos exemples són prou clars: *Ell és cert que, si submergits, a causa dels fums de la garnatxa dins una mena de crepuscle que els feia veure les coses de color de rosa, s'havien abandonat als efectes...* (*Els vint corders de Blanes*), *No m'atrevesc a esperar tant –fa Plató–; però ell és cert que àdhuc amb la permissió del mal, Déu persegueix fins de bondat!* (*Sociòlegs d'ultratomba*). No podem deixar de remarcar, però, que en els dos casos el mot *ell* forma part de l'expressió *ell és cert*, cosa que potser permetria atribuir-li un origen llibresc.

Hi ha un altre exemple de Ruyra que sempre ens ha cridat l'atenció, i que trobem en la magnífica narració *Les coses benignes*. És una frase que el narrador posa en boca del pare Armengol de Juneda: *Ell [aquest vi] serà tan exquisit com vulgui la vostra paternitat, àdhuc temo que massa exquisit*. Encara que Ruyra no s'està de recórrer, com tots els bons escriptors, al pronom *ell* (i flexió) referit a inanimats, en aquest cas, tot i que el mot *ell* es pot analitzar perfectament com un pronom subjecte, no ens sabem estar de pensar si no es tractaria d'un cas del famós «*ell* emfàtic». Els qui combaten a ultrança el pronom *ell* referit a inanimats, aquí poden triar entre un exemple qualificat que contradiu les seves tesis o un cas de l'«*ell* emfàtic» que podria confirmar la informació de l'Alcover-Moll. Cal convenir, tanmateix, que el cas podria admetre una altra explicació: el pare Armengol de Juneda no és blanenc (hauríem de suposar que era de les Garrigues), i és, a més, un home d'oració i d'estudi, autor d'unes poesies llatines exquisidíssimes. I Ruyra, conscientment o inconscientment, tot i tractar-se d'un personatge imaginari, li hauria atribuït unes formes de llenguatge determinades pel seu caràcter i la seva formació intel·lectual. ◆

Nòtula

Per què perquè?

Es diu sovint que en les proposicions interrogatives cal escriure *per què*, separat, i no *perquè*, un sol mot: *Per què plora?*, *Per què ens hem de preocupar?* El mot *perquè* és una conjunció, de causa o de finalitat, i en les oracions interrogatives tenim el mot interrogatiu *què* precedit per una preposició, sovint *per*, però que pot ser una altra: *A què es dedica?*, *De què riu?*, *En què et bases?*, *Amb què compten?* Ara bé, una proposició interrogativa pot contenir una subordinada causal o final unida a la principal amb la conjunció *perquè*: *Per què suposen que parlo bé d'en Quim perquè és amic meu?*, *Per què no ens donen facilitats perquè puguem complir els nostres compromisos?* En canvi, en la proposició interrogativa següent cal escriure *per què* tant en la principal com en la subordinada: *Per què són tan rigoroses les proves per què hem de passar?* En aquesta construcció tenim, en primer lloc, el mot interrogatiu *què* precedit per una preposició, i, en segon, lloc el mot *què* relatiu, també precedit per la preposició: *les proves per què hem de passar* equival a *les proves per les quals hem de passar*. A. J.

Expressió del termini d'una durada amb temps previ

CARLES RIERA

En aquesta nota ens referim a les locucions prepositives mitjançant les quals expressem, en català, el termini d'una durada amb temps previ; és a dir, quan passat un cert temps venç un terme i a partir d'aquest punt té lloc un esdeveniment, llavors, aquesta circumstància, com s'expressa?

Veurem quines són les locucions prepositives de què parlem, tractarem dels límits en l'ús d'aquestes locucions i d'algunes estructures impròpies en l'expressió del termini d'una durada amb temps previ.

L'ocurrència en un temps a partir d'un límit s'expressa, pel cap baix, amb aquestes locucions prepositives: 1) *de* + temps + *en/a* + numeral, 2) *d'aquí a,* 3) *al cap de* i 4) *dins (de)* o *dintre (de).* Explicant-ho per mitjà d'un esquema gràfic, considerem dos punts (*a* i *b*) units per una línia horitzontal que significa el temps; *a* assenyala un inici en la línia temporal i *b* un terme:

```
...../_________________ /.....
      a                  b
```

Dos aspectes a tenir en compte en l'estudi d'aquestes estructures són, l'un, la circumstància de temps –passat, present o futur– del verb i, l'altre, el referent del complement temporal que les acompanya. Ho veurem oportunament i cas per cas.

Notem que les dues primeres locucions a què ens referirem, concretament la número 1 (o sigui '*de* + temps + *en/a* + numeral') i la número 2 (o sigui *d'aquí a*), parteixen del punt *a* de l'esquema gràfic vist suara, mentre que la tercera locució (o sigui *al cap de*) parteix del punt *b* de l'esquema i, encara, la locució número 4 (o sigui *dins (de)* o *dintre (de)*, la més problemàtica, com ja veurem) pot partir tant del punt *a* com del punt *b*.

1. *DE* + TEMPS + *EN/A* + numeral

Amb la combinació de la partícula *de* seguida d'una circumstància de temps i les partícules *en* o *a* seguides d'un numeral marquem un terme inicial (el punt *a* de l'esquema) i un terme final (el punt *b*), arribat el qual es col·loca l'acció:

[1] *Hem de pagar* ***d'avui en vuit****.*

[2] ***D'avui a dues setmanes*** *arriben les eleccions.*

Semblant a aquestes combinacions tenim la locució *d'ara endavant*, en la qual, seguint l'esquema gràfic de més amunt, els punts *a* i *b* coincideixen, de manera que no hi ha cap temps entre ambdós termes.

2. *D'AQUÍ A*

Amb la locució *d'aquí a* marquem un terme inicial (el punt *a* de l'esquema) i un terme final (el punt *b*). Exemples:

[3] *Hem de pagar* ***d'aquí a tres dies****,* ***d'aquí a dues setmanes****,* ***d'aquí a un any****.*

Constatem que la locució prepositiva *d'aquí a* és l'única que no necessita complement temporal, perquè ja el duu: és *aquí,* equivalent de *ara.* Exemple:

[4] ***D'aquí a dues setmanes*** *arriben les eleccions.*

Quant al temps verbal –passat, present o futur–, la locució *d'aquí a* pot usar-se amb el verb en present, en futur i en passat, però solament quan la idea 'd'aquí' no és substituïda per algun altre terme o pel context. Així:

[5] *Has de pagar d'aquí a dues setmanes.*

[6] **Es posa la llet a bullir i s'hi afegeix l'arròs d'aquí a mitja hora* (que cal canviar per ... *i s'hi afegeix l'arròs al cap de mitja hora*).

[7] *Hauràs de pagar d'aquí a dues setmanes.*

[8] **La documentació dels alumnes no admesos serà destruïda d'aquí a dos mesos del començament del curs* (que cal canviar per ... *serà destruïda al cap de dos mesos del començament del curs*).

[9] *Ja t'ho van dir, que havies de pagar d'aquí a dues setmanes.*

[10] **Havies de pagar d'aquí a dues setmanes* (que cal canviar per *Havies de pagar al cap de dues setmanes*).

Paral·lelament als exemples que veurem més avall amb la construcció «dintre de poc», creiem que els que vénen a continuació, amb la construcció «d'aquí a poc», són correctes:

[11] ***D'aquí a poc*** *rebreu les normes orientatives actualitzades de tarifació per a la dispensació privada.*

[12] *Recomanem als companys amb expedients en curs, el termini dels quals venç* ***d'aquí a poc****, que es posin en contacte amb l'assessoria jurídica del col·legi.*

Darrere la preposició forta *fins* s'usa *d'aquí a* i no pas *dintre de.* Exemples:

[13] *L'alcalde va afirmar que amb aquesta remodelació l'equip municipal pretén garantir la seva governabilitat* ***fins d'aquí a un any****.*

[14] **L'alcalde va afirmar que amb aquesta remodelació l'equip municipal pretén garantir la seva governabilitat* ***fins dintre d'un any****.*

Avui s'observa un altre ús impropi, procedent probablement de l'anglès i que deu arribar al català per mitjà del castellà, de la preposició *en* igualment en expressions del termini d'una durada amb temps previ. Exemple:

[15] *We will see* ***in*** *few minutes o We're seeing in few minutes → Nos veremos* ***en*** *pocos minutos → Ens veurem* ***en*** *pocs minuts → Ens veurem* ***d'aquí a*** *pocs minuts.*

3. *AL CAP DE*

Amb la locució *al cap de* marquem un terme final (el punt *b* de l'esquema) i un terme inicial (el punt *a*) equivalent a una circumstància de temps prèvia, explícita o implícita. Constatem que la locució prepositiva *al cap de* exigeix un referent del complement temporal a partir del qual (o sigui *al cap del* qual) s'esdevé un fet; cal dir, però, que aquest referent pot ser explícit (exemples *a*) o implícit (exemples *b*):

[16a] *Hem de pagar* ***al cap de tres dies*** (o ***dues setmanes***, o ***un any***) ***de l'inici de curs****.*

[16b] *Hem de pagar* ***al cap de tres dies*** (se suposa a partir del moment en què ens situem).

[17a] *La febre sol cedir* ***al cap de dos o tres dies d'haver començat a prendre el medicament.***

[17b] *La febre sol cedir* ***al cap de dos o tres dies****.*

[18a] *Al cap de dues setmanes* ***de campanya electoral*** *arriben les eleccions.*

[18b] *Al cap de dues setmanes arriben les eleccions.*

Notem també que no hi ha limitació pel que fa al temps verbal. Vegem-ho:

[19] *Havies de pagar* ***al cap de dues setmanes****.*

[20] *Arribà l'Elvira i,* ***al cap de cinc anys****, va néixer en Mateu.*

[21] *Dalí ingressà a la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, d'on seria expulsat* ***al cap de cinc anys****.*

S'observa avui en dia, en publicacions poc acurades, un ús impropi –calcat del castellà– de l'article contracte *als* en expressions del termini d'una durada amb temps previ[1].

[22] *Li van començar a donar aliment sòlid «als» quinze dies d'haver-lo operat → Li van començar a donar aliment sòlid* ***al cap de*** *quinze dies d'haver-lo operat.*

[23] *La malaltia comença «als» tres anys de vida → La malaltia comença* ***al cap de*** *tres anys de vida.*

Encara resta per dir, a propòsit de la locució prepositiva *al cap de,* que a vegades aquesta estructura col·lideix amb *de … a*, és a dir que les dues preposicions *de* es redueixen a una de sola, en el qual cas cal optar per una altra estructura[2]:

[24] ***Al cap de*** *vint-i-quatre hores* ***a*** *quaranta-vuit del contagi es presenten les manifestacions de la candidiasi →* ***De*** *vint-i-quatre hores* ***a*** *quaranta-vuit* ***després del*** *contagi es presenten…*

[25] *Cal tenir en compte que les cèl·lules del cervell comencen a deteriorar-se greument* ***al cap de*** *4* ***a*** *6 minuts de no rebre oxigen → … comencen a deteriorar-se greument* ***de*** *4* ***a*** *6 minuts* ***després de*** *no rebre oxigen.*

4. *DINS (DE)* O *DINTRE (DE)*

Amb les preposicions o locucions prepositives[3] *dins (de)* o *dintre (de)* marquem primàriament l'ocurrència en un temps comprès entre dos moments, l'inicial (el punt *a* de l'esquema) i el final (el punt *b*), però secundàriament marquem també l'ocurrència en un temps a partir d'un límit (concretament, el punt *b* de l'esquema). Exemples:

[26] *Hem de pagar dins* (o *dintre*) (*de*) *tres dies* (o *dues setmanes,* o *un any*).

[27] *Hem de pagar dins* (o *dintre*) (*de*) *tres dies* (o *dues setmanes,* o *un any*) ***a partir de l'inici de curs****.*

Així, l'exemple (26) vol dir, d'acord amb el sentit primari, que disposem de tres dies, dues setmanes o un any per a pagar (com és ara un deute, una factura, etc.); ara bé, d'acord amb el sentit secundari, pot voler dir també que hem de pagar un cop passats tres dies, dues setmanes o un any (s'entén a partir d'avui); així mateix l'exemple [27], amb l'única diferència que el terme a partir del qual cal pagar no és *avui* sinó *l'inici de curs*.

Semblantment al cas de la locució prepositiva *al cap de* vist també més amunt, la locució prepositiva *dins (de)* o *dintre (de)* demana, explícitament o implícitament, un referent del complement temporal a partir del qual (o sigui *dins el qual* o *dintre el qual*) s'esdevé un fet:

[28] *Dins / dintre* (*de*) *dues setmanes* ***a partir d'avui*** *arriben les eleccions.*

[29] *Dins / dintre* (*de*) *dues setmanes arriben les eleccions.*

No totes les locucions de què aquí tractem es comporten de la mateixa manera segons el temps verbal –passat, present o futur– del verb precedent. Així, per exemple, fora de context, creiem que no són possibles les variants *a* –construïdes en temps en passat– dels exemples següents, amb *dins (de)* o *dintre (de):*

[30a] **Arribà l'Elvira i, dintre* (*de*) *cinc anys, va néixer en Mateu.*

[30b] *Arriba l'Elvira i, dintre* (*de*) *cinc anys, neix en Mateu.*

[30c] *Arribarà l'Elvira i, dintre* (*de*) *cinc anys, naixerà en Mateu.*

[31a] **Dalí ingressà a la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, d'on seria expulsat dintre* (*de*) *cinc anys.*

[31b] *Dalí ingressa a la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, d'on és expulsat dintre* (*de*) *cinc anys.*

[31c] *Dalí ingressarà a la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, d'on serà expulsat dintre de cinc anys.*

Notem que sí que podríem trobar un context, amb la versió *a* d'aquests exemples, en què fossin possibles àdhuc amb un temps verbal en passat:

[32a] *Els fets van anar així: arribà l'Elvira i, dintre* (*de*) *cinc anys, va néixer en Mateu.*

[32b] *Segons diu la història, Dalí ingressà a la Escuela de Bellas Artes de San Fernando, d'on seria expulsat dintre* (*de*) *cinc anys.*

A propòsit de la locució *dins (de)* o *dintre (de)* ja hem dit, més amunt, que tant pot assenyalar –primàriament– l'ocurrència en un temps comprès entre els seus moments inicial i final com –secundàriament– l'ocurrència en un temps a partir d'un límit. Aquest segon sentit de la locució hi ha obres lexicogràfiques que el condemnen, però de fet és ja antic i en tenim documentació:

[33] *No seré viu dintre una hora* (Cobles del cavaller, *Cançon. Aguiló, DCVB*, s.v. *dintre*)

[34] *Si dita aygua no és fora dintre dits tres anys, lo dit Pons no s'obliga a cosa ninguna* (doc. a. 1643, *Hist. Sóller, I, 119, DCVB*, s.v. *dintre*). Cas de neutralització.

Aquest ús deu provenir de l'extensió «en el límit» del primer sentit; és a dir, encara que, de primer, *dins (de)* o *dintre (de)* degué significar «un temps entre dos termes» (o sigui de *a* a *b*, en l'esquema de dalt), aviat emergí el sentit de «a partir d'un punt amb un temps previ» (o sigui a partir de *b*, en l'esquema). Notem com en els següents exemples, també antics, ambdós valors de *dintre* queden neutralitzats i tant podem entendre-ho d'una manera com de l'altra:

[35] *pus que tan gran haver hauríem Nós, e la gent de la terra, a pagar, e açò haurien-nos pagat dintre cinc dies* (Jaume I, *Cròn., 122, DECat*, s.v. *dintre*)

1. Cf. *Manual de redacció científica*, pp. 169-170, *al cap de*.
2. Cf. *Manual de redacció científica*, pp. 245-246.
3. Notem que les partícules *dins* o *dintre* poden anar seguides de la preposició *de* segons unes regles de preferència; vegeu RUAIX, *Observ./2*, p. 49.

Heus ací: «haurien-nos pagat dintre cinc dies» pot ser que sigui el marge de temps per a pagar (cinc dies) o el terme (al cap de cinc dies) a partir del qual haver de pagar.

[36] *e. un dix que si dins mija hora no eixia de la presó, que de ma vida no·n tenia de eixir* (Ag. II, 75; I, 352)

Semblantment, «dins mija hora» pot ser el marge de temps de què hom disposa per a sortir de la presó, o bé pot ser el terme al cap del qual és l'eixida.

Vistos, doncs, aquests exemples, sembla que no podem censurar taxativament l'ús de la locució prepositiva *dins (de)* o *dintre (de)* en el sentit de «a partir d'un punt amb un temps previ», si bé no totes les obres lexicogràfiques admeten aquest ús. Consultant el *Diccionari castellà-català*, d'Enciclopèdia Catalana, s.v. *dentro*, trobem que «dentro de... días, semanas, meses, etc.» correspon, en català, a *d'aquí a... dies, setmanes, mesos, etc.* En aquest mateix diccionari llegim que «dentro de poco» correspon a *d'aquí a poc* o a *abans de gaire.* La *Gramàtica del català contemporani* (vol. II, p. 1711) dóna, per un costat, l'exemple «Dintre d'una setmana comença la campanya electoral» i, per altre costat, assenyala (vol. III, p. 2885): «Segons el *DIEC, dintre de dos mesos* no és sinònim de *d'aquí a dos mesos* (sinó de *en el termini de dos mesos*), però l'ús ordinari les fa sinònimes.»

Així, nosaltres no creiem que els exemples següents siguin incorrectes:

[37] *Dintre de poc rebreu les normes orientatives actualitzades de tarifació per a la dispensació privada.*

[38] *Recomanem als companys amb expedients en curs, el termini dels quals venç dintre de poc, que es posin en contacte amb l'assessoria jurídica del col·legi.*

[39] *«Això és la meva sang, la sang de l'aliança...», paraules que tornarem a dir dintre de poc quan demanarem a l'Esperit Sant que les ofrenes de pa i vi es converteixin en el Cos i la Sang de Crist.*

Mirant què passa en altres llengües, constatem com el castellà fa un ús abundant de la locució *dentro de* en el sentit de «a partir d'un punt amb un temps previ», però també en italià poden tenir aquest valor expressions com ara *entro due giorni, entro un mese.* L'anglès, en canvi, sembla que distingeix entre un fet que ocorre dins un període de temps (usa, en aquest cas, la preposició *within*) i un fet que ocorre després d'un límit temporal (usa, en aquest cas, la prep. *in*)[4].

Vegem, per acabar, un darrer exemple, la versió *b* del qual és més planera i entenedora que la *a:*

[40a) *Aleshores les germanes fan els primers vots, que hauran de renovar cada 365 dies dintre de cinc anys.*

[40b] *Aleshores les germanes fan els primers vots, que hauran de renovar cada any durant cinc anys.*

En resum, doncs, *dins* (*de*) o *dintre* (*de*) té un sentit primari (o propi) que expressa l'ocurrència en un temps comprès entre dos moments i té un sentit secundari (o impropi), però admissible, marcant l'ocurrència a partir d'un límit, si bé ambdós sentits a vegades es neutralitzen. ◆

Bibliografia

— *Diccionari castellà-català,* Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1985.

— *Gramàtica del català contemporani,* I, II, III, Empúries, Barcelona 2002.

— HEVLY, Martin Louis, *Gramàtica anglesa,* 5, Ruaix, Moia 2003

— RIERA, Carles, *Manual de redacció científica. El llenguatge de les ciències de la salut,* Claret, Barcelona 2005.

— RUAIX, Josep, *Observacions critiques i pràctiques ... / 2,* Ruaix, Moià 1995.

Abús de '*tot* + gerundi'

JOSEP RUAIX I VINYET

Si bé és veritat que el mot tot acompanya sovint el gerundi indicant la idea de simultaneïtat o la d'oposició, cal alertar contra l'abús de posar sistemàticament aquest tot davant de gerundi, abús en què avui cauen molts usuaris de la llengua, interpretant, potser, que «així és més català» i, per tant, cometent un hiperpurisme. Exemples:

«... la fe realitzada com una vida que Déu mateix inspira i comunica, la qual esclata en la senzillesa i sociabilitat humanes *tot* prenent la forma del «testimoni»». Hauria de dir: ... *esclata en la senzillesa i sociabilitat humanes prenent la forma del «testimoni»*).

«Ens referirem breument a tal cosa, *tot* deixant per a una altra ocasió l'estudi aprofundit.» Hauria de dir: *Ens referirem breument a tal cosa, deixant per a una altra ocasió l'estudi aprofundit.*

Mirem, doncs, de fer servir el reforç *tot* davant el gerundi **únicament quan vulguem remarcar la simultaneïtat o l'oposició.** ◆

Dins *Observacions... / 1*, p. 128

4. Exemples extrets de Hevly, *Gramàtica anglesa*, 5, p. 367: *You must pay within two weeks* = Has de pagar dins un limit [termini] de dues setmanes; *You must pay in two weeks* = Has de pagar d'aquí a dues setmanes; *We'll have to reevaluate the situation within/in five years* = Haurem d'avaluar de nou la situació dintre de cinc anys [o al cap de cinc anys]; segons Hevly, «*within five years* destaca un limit de temps, mentre que *in five years* destaca un punt de temps d'aquí a cinc anys» (*Gramàtica anglesa*, 5, p. 290, n. 33.

«Tendències», no pas lleis

Robert Gómez-Ten (Universitat de Girona)

Efectivament, el fet que Fabra assenyalés el canvi de preposició davant d'oracions subordinades d'infinitiu pel que fa als verbs amb un complement de règim verbal s'ha de tenir molt en compte. (Com és sabut, la normativa catalana obliga a canviar les preposicions *en* i *amb* per *a* o *de* davant d'infinitiu quan aquest és el nucli d'una subordinada exigida pel verb, és a dir, quan és un complement de règim, mentre que *a* i *de* s'hi mantenen.) Molt probablement aquest fet ha condicionat d'una manera clau l'evolució de la llengua fins als nostres dies: estic pensant en la premissa fabriana: «Pensa *en* mi» però «Pensa *a* dir-m'ho» amb relació a alguns complements com, entre altres, els dels noms deverbals no estatius. Generalment, els complements que en els verbs tenen forma de sintagma preposicional se solen mantenir en les nominalitzacions, i això afecta tant els complements d'objecte indirecte com els de règim preposicional. La presència d'aquests complements, però, no és obligatòria.

Vegem tot seguit com alguns exemples mostren l'ús de les preposicions següents:

1) «*Cal anar amb compte* ***a*** *no agreujar* [...]» (*Epistolari Joan Coromines amb exiliats catalans d'Amèrica*, Edicions Curial, Barcelona, 2003, p. 103).

«[...] *gratitud que no hi hauria perill* ***a*** *donar tractant-se d'En Balcells* [...]» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 382).

«*Vés en compte* ***a*** *demostrar* [...]» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 637).

«[...] *han d'anar amb molt de compte* ***per*** *no embolicar* [...]» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 682).

Si consultem el *Diccionari català-valencià-balear*, veurem que diu això:

perill m. Refr. c) «*Qui es posa en perill* ***de*** *caure, apar té ganes de jaure*». D'aquest refrany es desprèn que la forma amb *de* és intercanviable amb la forma amb *a*.

2) «*Aquest té dret de sobres* ***d'****estar ressentit de mi* [...]» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 267).

«[...] (*úniques a les quals tinc dret* ***de*** *presentar-me*)» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 480)

Si consultem el *DIEC2* (els claudàtors són meus), veurem que diu:

«**dret** m. Facultat d'exigir allò que ens és degut, de fer allò que la llei no defèn, de tenir, exigir, usar, etc., allò que la llei o l'autoritat estableix a favor nostre o ens és permès per qui pot. *Jo tinc dret a cobrar els meus jornals* [TENIR DRET A + INF]. *Tothom té dret a defensar el que és seu* [TENIR DRET A + INF]. *Ningú no té dret sobre la vida d'un altre* [TENIR DRET SOBRE + SN]. Reivindicar, sostenir, el seu dret. Reconèixer, negar, el dret d'algú a fer una cosa. *Donar dret a algú a fer una cosa* [DONAR DRET A + SN + A + INF]. *Llevar a algú el dret de fer una cosa* [LLEVAR A ALGÚ EL DRET DE + INF]. *Els drets de propietat. Dret d'asil.*»

De la descripció que hi ha d'aquests exemples es desprèn que les oracions que proposo («*Aquest té dret de sobres* ***d'****estar ressentit de mi* [...]» juntament amb «[...] (*úniques a les quals tinc dret* ***de*** *presentar-me*)») són paral·leles a: «*Aquest té dret de sobres* ***a*** *estar ressentit de mi* [...]» o «[...] (*úniques a les quals tinc dret* ***a*** *presentar-me*).»

3) Si consultem la paraula *afany* en l'*Hiperdiccionari de l'Enciclopèdia Catalana*, veurem que s'hi poden trobar exemples amb la preposició *de*. En les entrades «**acaserat/acaserada**: adj. (la negreta de les preposicions és meva) *Que té casera o afany* ***de*** *casar-se*»; «**conèixer**: v/tr/abs *Estudiar per afany* ***de*** *conèixer*»; «**logorrea**: f pat *Afany irresistible* ***de*** *parlar que experimenten certs alienats.*» En canvi, també hi ha exemples amb la preposició *per* a l'entrada «**potència**: f fis *En un sistema físic, magnitud escalar que mesura l'afany que manifesta el sistema* ***per*** *executar un treball*».

4) Si consultem la paraula *opció* en la *Hiperenciclopèdia de l'Enciclopèdia Catalana*, veurem que s'hi pot trobar algun exemple amb la preposició *a* (la negreta de les entrades és meva) en l'entrada «**warrant***: *En un títol-valor, certificat d'opció* ***a*** *subscriure, durant un període, o a data fixa, i a un preu fix, determinats instruments financers (accions, obligacions, etc.) de la societat emissora o del seu grup.*». En canvi, si consultem el *Diccionari català-valencià-balear*, veurem que sota l'entrada *opció* hi ha un exemple amb la preposició *de*: «**opció**: Facultat d'optar; exercici d'aquesta facultat; dret a obtenir un càrrec, dignitat, etc.: cast. *opción. Jo tinch la opció* ***de*** *restar o* ***de*** *anar-me'n*, Lacavalleria Gazoph.»

5) «[...] *amb tendència* ***a*** *millorar* [...]» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 795).

«[...] *tendència* ***a*** *estar malalta* [...]» (*Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, Edicions Curial, Barcelona, 2006, p. 825).

«*La meva tendència natural ha estat sempre* ***de*** *no insistir a ficar-me allà on no em volen*» (*Epistolari Joan Coromines i Josep Maria de Casacuberta*, Edicions Curial, Barcelona, 2005, p. 179).

«*La tendència* ***a*** *considerar que les preses de xocolata Cerdà són prorrogables* [...]» (Josep Pla, *Primera volada*, Destino, Barcelona, 2004, p. 248).

«*La tendència* ***a*** *veure passar el tren,* ***a*** *comptar els vagons del tren, és un símptoma de provincianisme molt acusat*» (Josep Pla, *Primera volada*, Destino, Barcelona, 2004, p. 290).

«*La tendència* ***a*** *sortir de casa és escanda-*

losa» (Josep Pla, *Primera volada*, Destino, Barcelona, 2004, p. 293).

«*Succeeix, en efecte, que, així com hi ha persones i ciutats que han nascut ineluctablement connectades amb la mobilitat de les pessetes, amb la tendència que tenen* ***de*** *transferir-se d'una cartera a l'altra, n'hi ha d'altres* [...]» (Josep Pla, *Primera volada*, Destino, Barcelona, 2004, p. 309).

«*En la cuina escandinava hi ha la tendència* ***de*** *posar melmelades i confitures dolces en els plats de carn i peix*» (Josep Pla, *El que hem menjat*, Destino, Barcelona, 2004, p. 258).

«*En canvi, nosaltres tenim la tendència* ***a*** *posar all a tot arreu, cosa que molesta els hiperboris*» (Josep Pla, *El que hem menjat*, Destino, Barcelona, 2004, p. 259).

Si consultem en la *Hiperenciclopèdia de l'Enciclopèdia Catalana* la paraula *bruxomania*:

«**bruxomania**: *Tipus de neurosi caracteritzada per la tendència* ***de*** *fer escarritxos.*»

D'aquesta definició també es desprèn que, a part de les oracions amb '*a* + infinitiu' també hi són possibles les de '*de* + infinitiu'. Que en aquests cinc casos tinguem dualitat en la possibilitat de fer anar *a*, *de*, o fins i tot *per* o *sobre* davant d'un infinitiu no ha de preocupar ni fer esquinçar les vestidures a ningú, ni tan sols a cap filòleg. Això ens demostra, un cop més, que la llengua és flexible. Toni Badia s'adona que passa aquest fenomen en el capítol «Classes de complements nominals», i en concret dins «Els altres complements dels noms deverbals no estatius», de la *Gramàtica del català contemporani* (Joan Solà *et al.*, Empúries, Barcelona 2002, p. 1607). Efectivament, se'ns explica: «Per altra banda, hi ha també noms que poden tenir oracions com a complements argumentals: A l'exemple (35c): *la seva insistència* ***a*** *estudiar*». El que passa és que a l'hora de donar comptes de per què passa això, sempre hi ha arguments més semàntics que sintàctics o formals que fan que sols hi hagi una descripció parcial d'aquest fenomen. Com sabem, qualsevol gramàtica d'arreu hauria de poder donar compte dels fenòmens lingüístics que pretén abastar. I encara hi podem llegir això: «Els fenòmens coneguts com de caiguda i canvi de les preposicions afecten també les preposicions dels complements oracionals dels noms, com s'ha indicat en el § 9.1.2.4 (vegeu també § 11.4.5.1): [...]; i la preposició de règim del nom *insistència* (*en*) es converteix en *a* (35c).»

Bibliografia

— *Epistolari Joan Coromines amb exiliats catalans d'Amèrica*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades, Fundació Pere Coromines, Curial Edicions Catalanes, Barcelona 2003.

— *Epistolari Joan Coromines i Josep Maria de Casacuberta*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades, Fundació Pere Coromines, Curial Edicions Catalanes, Barcelona 2005.

— *Epistolari Joan Coromines i Pere Coromines*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades, Fundació Pere Coromines, Curial Edicions Catalanes, Barcelona 2006.

— *Gramàtica del català contemporani*, 2a. edició, dirigida per Joan Solà *et al.* Empúries, Barcelona 2002.

— *Hiperdiccionari català-castellà-anglès* [recurs electrònic] versió 1.0/ [direcció editorial: Jesús Giralt i Radigales], Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1993.

— PLA, Josep, *Primera volada*, dins *Obra completa,* vol. 3, Destino, Barcelona 2004.

— PLA, Josep, *El que hem menjat,* dins *Obra completa,* vol. 22, Destino, Barcelona 2004.

— http://www.grec.cat/cgibin/hecentra.pgm?USUARI=udg6&SESSIO=0006290659 (20-3-2007).

— http://www.grec.cat/cgibin/hecentra.pgm?USUARI=udg6&SESSIO=0006441236 (28-5-2007).

— http://www.iecat.net/(28-3-2007).

— http://dlc.iec.cat/results.asp (28-5-2007).

— http://dlc.iec.cat/(28-5-2007).

Fonix de Sarrià

Fundada el 1886

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Major de Sarrià, 57
08017 BARCELONA
Tels. 93 203 07 14 / 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 BARCELONA
Tel. 93 203 04 73 / Fax 93 280 65 56

Sobre la col·locació dels pronoms febles

ALBERT JANÉ

Hi ha qui no admet la bondat d'una proposició com *Em vaig a comprar unes sabates,* perquè la considera com una deformació de la construcció, indubtablement irreprotxable, *Me'n vaig a comprar unes sabates*, talment com **M'aniré abans d'hora,* una frase avui, desgraciadament, tan usual, és, sense cap dubte, la deturpació, a causa de la nefasta influència de l'espanyol, de *Me n'aniré abans d'hora.*

Però, en realitat, *Em vaig a comprar unes sabates* és una construcció d'una bondat inqüestionable. És l'equivalent exacte de *Vaig a comprar-me unes sabates,* amb el pronom reflexiu *em* referit al verb *comprar*, atret pel verb *anar,* que actua de verb auxiliar.

Seria segurament útil de veure totes les possibilitats de l'ús i la col·locació dels pronoms febles que poden completar la frase *Vaig a comprar unes sabates:*

[1] Vaig a comprar unes sabates.
[2] Vaig a comprar-me unes sabates.
[3] Em vaig a comprar unes sabates.
[4] Me'n vaig a comprar unes sabates.
[5] Me'n vaig a comprar-me unes sabates.
[6] *Em vaig a comprar-me unes sabates.

El verb *anar,* que demana, en el seu sentit més propi i habitual, un complement, representat per un grup nominal o un infinitiu, introduït per la preposició *a*, pot alternar, amb un lleu canvi de valor, amb *anar-se'n* (grup que, en la nova edició del *DIEC,* ha perdut l'entrada pròpia que tenia en la primera edició)[1]. Notem que *anar,* sense el reforç pronominal, exigeix l'expressió del terme de l'anada, mentre que *anar-se'n* admet les dues solucions, és a dir, amb l'expressió del terme de l'anada o sense: *Me'n vaig* i *Me'n vaig a casa* (o *a fer un tomb).* Això justifica, doncs, la bondat de les frases dels exemples [1] i [4].

Per la seva banda, el verb *comprar* admet el reforç del pronom reflexiu, amb què s'indica, d'una manera explícita, que l'objecte de la compra és destinat a l'ús de qui la fa. I és així que es justifiquen les solucions dels exemples [2] i [5]. Pel que fa a la frase de l'exemple [3], és, com ja hem dit, l'equivalent de [2] amb el desplaçament del pronom reflexiu.

En canvi, la frase [6], com ja s'indica amb la inscripció de l'asterisc, no es pot justificar amb cap raó i, doncs, l'hem de considerar inadmissible. Algú hi podria veure una duplicació del pronom feble, tan usual en construccions com **Hi vaig anar-hi* o **Ho volia fer-ho,* però creiem que més aviat cal veure-hi una rèplica de la frase [5] amb l'omissió indeguda del pronom *en*.

Fabra, en la seva gramàtica de 1918 (p. 98)[2], diu que si bé en general cal evitar l'atracció que un verb del qual depèn un infinitiu exerceix sobre els pronoms que són complements d'aquest infinitiu, en alguns casos aquesta atracció és perfectament admissible i àdhuc recomanable. I un d'aquests casos és quan el primer verb és *anar* o *venir* seguits de la preposició *a*, cas que il·lustra amb els exemples següents:

[7] L'anava a veure cada dia.
[8] M'ho ha vingut a dir.

Es fàcil de veure que l'exemple [7] (de Fabra) és anàleg al nostre exemple [3], de què hem fet qüestió.

A continuació reproduïm uns quants exemples textuals d'aquesta construcció amb el verb *anar*:

[9] ... de seguida s'ha tret les claus de la butxaca perquè li anessin a buscar un mocador (Emili Vilanova, *Lo primer amor i altres narracions,* p. 29).
[10] Miri, Rodon, quin vapor! Anem-lo a veure? (Narcís Oller, *La febre d'or,* I, p. 87).
[11] ... vaig cridar, tapant-li la boca, temorosa de l'andanada que m'anava a descarregar (Joaquim Ruyra, *El rem de trenta-quatre,* p. 9).
[12] Bé, no cal pas que l'aneu a cercar (Joaquim Ruyra, op., cit., p. 23).
[13] Sens dubte ens hi anàvem a esbardelar (Joaquim Ruyra, *op., cit.*, p. 79).
[14] Vaig anar-lo a veure portant-li la mà curosament embolicada... (Pere Calders, *Tots els contes,* p. 80).

Notem que en aquest darrer exemple, amb un pretèrit perifràstic, el pronom admetria també una posició inicial:

[15] El vaig anar a veure portant-li la mà...

Deixant de banda el cas ben conegut de les perífrasis modals i causatives (les frases formades amb els verbs *voler, poder, deure, gosar, saber, soler, haver de, fer, deixar, veure, sentir),* hi ha alguns altres verbs, generalment de moviment, als quals es pot aplicar el que diu Fabra dels verbs *anar* i *venir* seguits de la preposició *a*. Aquests verbs són, principalment, *baixar, arribar, tornar, començar, acabar, enviar, passar, pujar...* Vegeu els exemples següents, textuals o de la llengua viva:

[16] Ai, amor meu, baixa'm a obrir... *(Sota de l'om,* cançó popular).
[17] Baixa'm a ajudar (sentit a Barcelona).
[18] És massa lluny, no ho arribo a veure (*DGLC, arribar,* reproduït en el *DIEC*).

1. En totes les edicions del *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, *anar-se'n* tenia una entrada pròpia, immediatament després de *anar.* En la primera edició del *DIEC* es mantenia aquesta entrada pròpia, situada, però, després de *anarquitzar,* considerant que la *q* medial de la família de *anarquia* és anterior, en l'ordre alfabètic, a la *s* que trobem en *anar-se'n* després de *anar.* Però un nou criteri lexicogràfic ha fet desaparèixer *anar-se'n* de la nomenclatura del *DIEC2*, i cal trobar aquest conjunt en l'accepció 3(1) de *anar.*
2. Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana,* Institut d'Estudis Catalans, 1995. Edició facsímil de la setena edició de la *Gramàtica catalana* de 1918.

[19] ... feien una pudor terrible que el va arribar a marejar (Pere Calders, *op. cit.*, p. 44).
[20] Si no te´n recordes, t´ho tornaré a contar (*DGLC, tornar,* reproduït en el *DIEC*).
[21] Quant dius que val? ja veuràs: tornem-ho a comptar (*DGLC, tornar;* reproduït en el *DIEC*).
[22] Quan se torna a girar, està tan pàl·lida, que es diria que... (Joaquim Ruyra, *Jacobé i altres narracions,* p. 78).
[23] Anhelava tornar-se a trobar a casa, aspirar el baf... (Pere Calders, *op. cit.*, p. 320).
[24] ... travessa el parc i el comença a torturar la set (Pere Calders, *op. cit.*, p. 56).
[25] Encara no hi som, però ja hi acabem d'arribar (*DGLC, acabar;* reproduït en el *DIEC*).
[26] Jo, potser perquè la realitat no m'acabava d'anar bé, m'he mogut... (Pere Calders, *op. cit.*, p. 144).
[27] Aquesta sí que no ho envia a dir (Emili Vilanova, *op., cit.*, 30).
[28] Et passaré a buscar a les nou.
[29] El van pujar a saludar.

En tots aquests exemples, la col·locació dels pronoms és lliure, i només raons d'eufonia podrien limitar aquesta llibertat. Notem que amb algun d'aquests verbs, per exemple *tornar,* es poden construir proposicions perifràstiques que admeten la col·locació dels pronoms en quatre posicions diferents:

[30] Ho van haver de tornar a fer.
[31] Van haver-ho de tornar a fer.
[32] Van haver de tornar-ho a fer.
[33] Van haver de tornar a fer-ho.

En les perífrasis formades amb el verb *anar* (i amb el verb *estar*) i un gerundi, la posició del pronom complement d'aquest gerundi també és lliure. Fabra, en la seva gramàtica de 1956 (p. 89)[3], ho indica, simplement, amb exemples d'aquestes perífrasis:

[34] Els preus van apujant-se (*o* es van apujant).
[35] La Maria? Està pentinant-se (*o* s'està pentinant). ◆

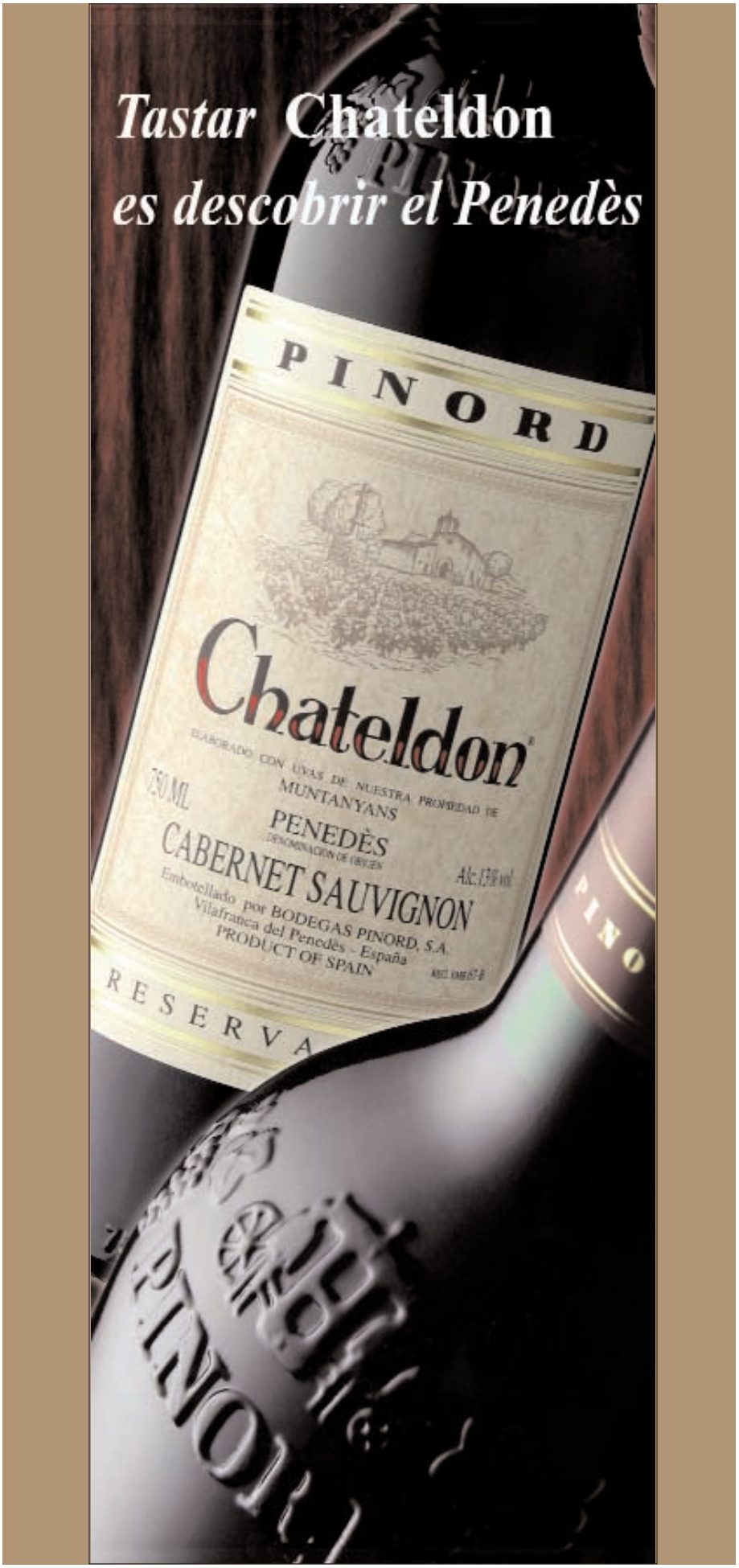

3. Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, Editorial Teide, 1956.

Parelles de verbs

DAVID CASELLAS

Hi ha tot un seguit de parelles de verbs que, malgrat no haver formalitzat contracte de matrimoni, conviuen juntes, de manera que l'un és complementari de l'altre, si bé sembla que en alguns casos un membre de la parella s'imposi a l'altre (potser en una situació d'assetjament verbal?).

Alguns exemples de parelles verbals són *escoltar/sentir, veure/mirar, saber/conèixer, prestar/manllevar, ficar/treure, posar/llevar, anar/venir*...

Moltes d'aquestes parelles verbals sovint es fan servir incorrectament, en algunes ocasions per influència del castellà. Per exemple, la diferència catalana entre *sentir* i *escoltar*, en castellà no es dóna entre *sentir* i *escuchar*, sinó entre *oir* i *escuchar*. Això produeix que el verb *sentir* en català i en castellà prioritzi significats diferents, i que en català puguem trobar frases que ens sonen una mica estranyes, com la següent, extreta d'un anunci:

SENT LA XOCOLATA AQUÍ!

Aquesta és la traducció literal d'un anunci que en català ens hauria de fer regirar l'estómac (i no per una indigestió de xocolata), sinó pel fet que aquest verb és usat sense el significat d'acte involuntari, tal com és percebut generalment en català. *Sentir una olor, un gust o un soroll* sempre sol ser entès com una acció accidental, involuntària, a la qual, per tant, ningú no ens pot obligar. Per això ens causa estranyesa el verb *sentir* en imperatiu. Com pot ser que els professionals que han traduït l'anunci no se n'adonin i s'hagin quedat tan amples? Seria el mateix cas que si diguéssim la frase *Sent la millor televisió estèreo!*, en lloc de dir correctament *Escolta la millor televisió estèreo!* Sembla que aquests errors en català es poden cometre, sense que passi res; mentre que, si hom els cometés en castellà, hi hauria un daltabaix. Imaginem-nos què passaria si algú, en un anunci televisiu, digués: *Siente la mejor televisión estereo!*

Una parella prou coneguda és *ficar/treure* (de dins d'un lloc). Però... quin verb aparellarem amb *posar*? ¿Ha de conformar-se a compartir la mateixa parella que *ficar*, esdevenint un *trio* i no una parella? No, creiem que la parella de *posar* hauria de ser *llevar*, malgrat que *treure* s'hi hagi ficat pel mig. Joan Coromines ho assenyala així:

> L'aplicació més freqüent és a la roba i particularment a les peces de vestir que sobresurten: «llevar-se lo barret: aperto capite...», Onofre Pou (*Thesaurus Puerilis, 167*). Ús que sense desaparèixer, s'ha debilitat bastant en el Principat, amb tendència a confondre en un mateix verb *llevar* i *treure*, tendència malaguanyada com totes les que tiren a abolir distincions lingüístiques existents, i en aquest cas veritablement deplorable; amb raó recomanava Careta «llevar-se el barret o la gorra, millor que *treure's..., llevar-se la roba* i millor encara *despullar-se* més que *treure's la roba*» (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, p. 182).

Hauríem de tenir en compte de no foragitar del tot el verb *llevar* i, com a mínim, conservar-lo en els usos que encara no s'han perdut del tot: *llevar la vida, llevar-se la roba, llevar la gana, llevar el tap.* Sobretot s'usa quan una cosa està molt unida o adherida a una altra. D'aquí vénen els mots *llevataques, llevataps, llevador -a, llevaire* (obrer que treu l'escorça del suro)... I fins i tot en la definició del mot *llevadís -issa* el diccionari ens el defineix contrastant dues parelles verbals, la segona de les quals enllaça amb l'altre significat d'aquest verb: «Arranjat per a poder-se fàcilment posar i treure, alçar i abaixar» (*Diccionari de la llengua catalana*, IEC). Així, aquest verb, a més de fer-se servir com a sinònim de *treure*, en alguns altres casos ho és de *aixecar* o *alçar*: *llevar àncores, llevar-se de taula, llevar-se del llit*... D'aquí prové el mot genuí *llevant de taula* per a referir-se a *les postres*.

Pel que fa a la parella *prestar (deixar) / manllevar,* voldríem reivindicar-ne l'ús, semblant al que fan altres llengües de cultura: *to lend / to borrow* (en anglès). En canvi, la llengua castellana no té un verb equivalent a *manllevar;* han de recórrer a la perífrasi *pedir prestado*. Això, sens dubte, ha influït en l'arraconament del mot *manllevar*, que el coneixement d'altres llengües sembla que no ha pogut rescabalar; per això, molts catalans *demanen en préstec* en lloc de *manllevar*. Recordeu que en molts llocs es fa servir la variant *emmanllevar*.

Una altra parella en què es fa difícil de saber quin paper té cadascun dels membres és *saber/conèixer.* Per tal de detallar-ho, vegem què significa cada verb.

Saber: «Conèixer completament, tenir coneixença que (una cosa) és, s'ha esdevingut, per la informació que en tenim.»

Conèixer: «Haver o tenir una idea més o menys completa (d'algú o alguna cosa).»

Cal que ens fixem en l'adverbi *completament* de la primera definició, que contrasta amb els mots *més o menys completa* que apareix en la segona. També cal adonar-se que en el primer cas obtenim el coneixement a partir d'una informació determinada. Per tant, sobretot quan és impersonal i significa *tenir informació de,* val més fer servir *saber*: *Encara no* ***se sap*** *el resultat de les eleccions* [Millor que: *Encara no* ***es coneix*** *el*...]. ***Saps*** *el resultat del partit del Barça?* [Millor que: ***coneixes*** *el resultat*...]

I és que, malauradament, els catalans estem perdent el sentit de la llengua. I això és el pas previ a la desaparició de la nostra parla. Ja no sabem què és correcte i què no ho és. No ens fa mal a les orelles sentir una estructura estranya, perquè ja pensem en una llengua forastera i n'hem assimilat les estructures. Malgrat l'ensenyament en català i els intents de normalització lingüística, la major part dels catalans té més assimilades les estructures castellanes que no pas les catalanes. I realment això és molt greu. Esperem que aquest article sigui una petita contribució a fer que no es perdi el català genuí. ◆

El risc dels compostos

ROSER LATORRE

De joveneta m'agradava de mirar els dibuixets de final de capítol dels contes de Lola Anglada, perquè eren una mica inesperats, una mena de resum simbòlic de la narració que els precedia. Eren els culs-de-llàntia. Vet aquí un mot simpàtic i ben expressiu, perquè un cul de llàntia deu ser l'oli que hi queda quan ja se n'ha cremat la major part i, doncs, la llàntia ja no pot fer gaire claror; per tant, un dibuix poc generós pel que fa a la mida, que solem usar per a omplir d'una manera estètica un buit del paper.

Però val més que prescindim d'aquesta interpretació personal i mirem què en diuen els nostres diccionaris. Tant en el *Fabra* com en el Diccionari del IEC trobem el mot definit així: «Ornament tipogràfic col·locat a la fi d'un capítol». I en el Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana llegim: «Figura ornamental, generalment triangular, que usen els impressors, els gravadors, els ebenistes i altres menestrals per a cloure un final de capítol, un baix de plafó, etc.» La definició és pràcticament la mateixa que figura en el *Diccionari català-valencià-balear*. Però, si cerquem la traducció castellana, trobem el mot *marmosete,* el qual, segons el *Diccionario de uso del español,* de María Moliner, es refereix a un «grabado alegórico que se pone al final de un libro o un capítulo»; l'autora hi afegeix que el nom ve del francès *marmouset.*

El nostre mot compost és, doncs, ben genuí, i, si ara el cito, és perquè m'he adonat que si vull seguir la normativa, tant de la segona edició del Diccionari del IEC com de la precedent, quan vulgui referir-me a més d'un d'aquells dibuixets, únicament podré parlar de *culdellànties*. Em sap greu, però confesso que això no ho sabré dir mai, perquè em sembla que és un plural que no té sentit; ni crec que ho digui cap il·lustrador ni cap impressor professional.

Els *culdellànties?* No ho sé... (i perdoneu-me l'atreviment!); però, tenint en compte certes denominacions de caràcter popular, se m'acut que potser fóra un nom original per a un grup musical o d'animació, per exemple.

Ja es comprèn que amb l'afany d'aglutinar mots compostos per tal de ferne la grafia més fàcil, s'hagi escapat algun detall enutjós. Sigui com sigui, i amb l'esperança que en ocasions properes aquests detalls podran ser rectificats, potser fóra bo de parlar d'uns altres compostos malaurats que no tenen res a veure amb les novetats del Diccionari, però que s'han filtrat en els mitjans de comunicació i que denoten una procedència forana, o simplement un desconeixement de la llengua.

Vegem algunes de les frases que hem sentit:

[1] *Per la festa major també faran un *passacarrers.*

[2] *És ben clar que aquest home és un *bocamolla.*

[3] *Els *cagatiós* d'ara no són com els d'abans.

En la frase [1], curiosament, s'ha fet una traducció directa del mot *pasacalle.* I no cal dir que hauria de ser substituïda per aquesta altra:

[1] Per la festa major també faran una *cercavila.*

Les altres dues frases contenen compostos que no són manllevats del castellà, però en els quals el gènere ha estat usat errònia ment o bé s'ha fet un plural incorrecte.

Fixem-nos en el mot *bocamolla* de la frase [2]. Si consultem els nostres diccionaris, veurem que *bocamoll* té, efectivament, forma femenina, a més d'accepcions diverses. La que ens interessa, tant el *Fabra* com el Diccionari del IEC, la defineixen així: «Que diu fàcilment allò que caldria callar, que tot ho xerra.» En el *DCVB*, que també admet *boquimoll,* llegim: «Qui xerra sense discreció coses que hauria de tenir secretes.» I ens dóna com a exemple: «Aquell *bocamoll* d'en Llansa ho explicava a tothom ab cert despit y desapego.» Vilanova, *Obres*, IV, 35. I en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, trobem aquesta dita típica dins l'entrada *boca* (n. 6) «A Vinébre piquen pebre; a la Torre, caragols; a la Figuera, són llèpols, i a Cabassers, *bocamolls*», El Lloar, 1936.

És a dir que l'individu *bocamoll* no és aquell que té la boca molla, sinó que és moll (feble, tou, sense contenció) de boca, de paraula.

Per tant, com que la frase esmentada fa referència a un home, calia dir:

[2] És ben clar que aquest home és un *bocamoll.*

Quant a la frase [3], tenim un compost que no figura en la majoria dels diccionaris ja esmentats. Sí que té entrada en el *DCVB*, amb una citació del *Calendari folklòric d'Urgell,* de Valeri Serra i Boldú: «És propi de la diada lo fer *caga-tió* a la canalleta.», p. 330. I és que l'expressió popular, quan volem parlar d'aquesta tradició nadalenca, és: *fer cagar el tió.*

Tanmateix, si ens servim de la forma substantivada, és clar que no podem dir «cagatiós», perquè el plural de *tió* fa *tions. Ara* bé, com que el mot pertany al començament de la cançoneta o «prec» que recita la mainada, sembla que hauria de restar invariable; per tant, la frase que recomanaríem fóra:

[3] Els *cagatió* d'ara no són com els d'abans.

Tot i que potser valia més haver dit:

[3a] Ara, això de *fer cagar el tió,* ja no és com abans. ◆

Precisions lèxiques

JAUME VALLCORBA I ROCOSA

Mans a l'obra?, malament!

No poseu mans a l'obra perquè se us hi quedarien enganxades. L'obra no es construeix posant-hi mans, sinó amb totxos, maons, pedres, rajoles i ciment o calç; aquests dos darrers, pastats amb sorra i aigua, fan de material d'unió d'aquelles peces les unes amb les altres. Imagineu-vos si a més dels maons hi poseu les mans: quan l'argamassa o el formigó s'adormi (en castellà: quan 'fragüe') i se solidifiqui, us costarà molt, de desenganxar-vos-en.

Si la paraula *obra* l'entenem en sentit figurat, és a dir, com el resultat d'una activitat humana intel·lectual, llavors cal advertir que la gent no pensem amb les mans, i, per tant, no hi ha manera de posar-les en l'obra de la intel·ligència.

A aquesta frase feta castellana hi correspon la catalana: ***Som-hi!***, expressió amb què ens invitem i ens animen a començar una activitat. També és vàlid de dir: ***Posem fil a l'agulla***, o ***Tirem-ho endavant*** o, encara millor: ***Anem per feina!***, que vol dir: posem-nos a fer aquella activitat concreta deixant estar totes les altres.

Endavant, més endavant

El castellà actual fa servir en moltes ocasions, en molts contextos, l'expressió «por delante», que, diferentment, en català només és apropiada en poques circumstàncies. És vàlid dir: *Que s'emprovi el vestit i mira-li si li cau bé tan* **per davant** *com per darrere*. Encara més habitual amb «pel» en lloc de «per»: *Els fillets sempre em van* **pel davant** *i* **pel darrere** *i m'entrebanquen quan camino*.

Però, vegem els casos següents:

Era un xut perillós, perquè la pilota ha botat dos metres per davant *d'on era el porter*. Calia haver dit: *ha botat dos metres* **més endavant** *d'on era el porter*.

Frank ha entrat al davanter amb totes dues cames per davant. En bon català és: *li ha entrat amb totes dues cames* **endavant.**

Hem dit quins jugadors formaran la defensa. I per davant *d'aquesta defensa els mitjos seran...* Havia de dir: *I hi haurà* **més endavant** *de la defensa, els mitjos, que seran...* O bé: **I al davant** *d'aquesta defensa els mitjos seran...*

Inde

Inde és un adverbi llatí que significa «d'ací», «d'aquí», «d'allí». Aquest adverbi ha donat, per evolució fonètica, en català el pronom *en*. També inicialment produí en castellà el pronom *ende*, *end*, que convivia amb l'ús de *de él*, *de ella*, *de ellos*, *de ellas*. El castellà, a mitjan segle XV, perdé el pronom *ende* i ha conservat, per sempre més, l'equivalent *de él*, *de ella*, etc., que és la fórmula que interfereix el català dels nostres temps.

Ara bé, en els primers temps, la nostra llengua conservà com a adverbi el llatí *inde*, evolucionat en la forma *en*. Quan el text religiós diu de Crist que «se'*n* pujà al cel» aquest *en* vol dir «d'aquí». Així aquell text equival a «i d'ací (a la terra) pujà al cel».

Altrament, aquest adverbi i pronom *en* s'integrà, en diferents èpoques, a alguns verbs. *Anar-se'n*, significa «anar d'aquí, o d'allí, a un altre lloc». *Endur-se*, *enretirar*, duen aquest *en* a la primera síl·laba, i també, *emportar-se*, en què, per motius fonètics, *en* es transforma en *em*. Així, doncs, *endur-se* vol dir 'dur des d'ací a tal altre lloc'; *enretirar* significa 'retirar d'ací o d'aquí'; *emportar-se*, 'portar des d'ací a...'.

«haguem»/«hàgim»

Podem fer servir el verb *haver* com a integrant la perífrasi d'obligació («*hem de* fer-ho»). També el podem usar com a auxiliar («*havia* cantat») i com a verb transitiu («la guineu quan no les pot *haver* diu que són verdes»). En aquest darrer ús significa *abastar*, *copsar*, *esdevenir posseïdor*, en la forma *haver-se-les*, vol dir *disputar*.

En qualsevol dels usos no es conjuguen ben igual. Ara, ací només volia destacar una d'aquestes diferències: les de la primera persona del present d'indicatiu i la primera i segona persona del plural del present de subjuntiu que com a verb transitiu fa *he*, *haguem*, *hagueu* i en l'ús de la perífrasi d'obligació (*haver de*) fa *haig* (o, *he*, admissible), *hàgim*, *hàgiu* (o *hàgem*, *hàgeu*).

Per no fer la distinció, ho trobem mal dit, en alguna ocasió, en textos periodístics:

— No crec que siguem un conjunt que *haguem de* tancar (calia que hagués dit: que *hàgim de* tancar) aquest grup amb zero punts.

— Aquests que dèiem no són valors als quals ni puguem ni *haguem de* (ep!: *hàgim de*) renunciar.

«Oi?»

El català té una paraula específica per a demanar l'assentiment a l'interlocutor sobre la nostra opinió. Oi que la tenim? L'acabem de fer servir: és el mot *oi*. Tant si esperem que ens respongui que sí com si n'esperem el dissentiment, li demanem: *oi?* El castellà, per exemple, no té per a això una paraula específica: fa la pregunta amb *no?* Això fa que, en català, ja hi hagi qui oblidi el mot *oi* i el substitueixi per *no*. Evitem-ho! Esmenem-nos! Fem-ho com en aquests exemples:

«Cuixart va acabar l'anècdota dient: *Oi* que hauria estat una pel·lícula genial?»

«Va dissenyar una operació per manipular les eleccions i desbancar l'anterior president. Quina barbaritat, *oi?*»

«Atabala pensar-ho. I fins i tot consola no ser ric. Massa maldecaps, *oi?*»

Val a dir que, en aquests dos últims exemples, el diari deia *no?* Ja ho endevinàveu, oi?

Oi que sí? Oi que no?

De vegades, per tal de reforçar la petició d'assentiment respecte de l'opinió expressada, ampliem aquell *oi* de què parlàvem, demanant-ne la confirmació. Diem: *Oi que sí?* I si pretenem que l'interlocutor ens doni la conformitat a una opinió negativa, li demanem: *Oi que no?* Vegem-ho:

«Mentrestant n'hi havia que ni es planteja-ven treure el nas fora de la Mediterrània. *Oi que sí?*» Val a dir que en aquest cas el text del diari deia, castellanitzant: «O no?», en lloc de «Oi que sí?»

«*Oi*, nena, que aquesta malifeta no l'has feta tu? *Oi que no?*»

De l'escriptor modernista Enric de Fuentes (*Fulls escampats*, p. 173) aquest diàleg:

–Ja ens costarà diners, tot plegat, no creguis. Però ara ja ho podem fer, *oi?*

–*Oi*– (respon l'interlocutor. Ho diria igual tant si la resposta hagués d'ésser positiva com negativa. Per tant, aquest darrer *oi* no és una afirmació, sinó un assentiment).

Aquí no hi ha qui «s'hi entengui»

La frase que ens fa de títol, traduïda al castellà, faria: *Aquí no hay quien se aclare.*

La corresponent locució catalana ja figura en el diccionari Alcover-Moll. Diu: ***entendre-s'hi*** (en una cosa) *[...] Bon lloc... ni triat a posta! Mentres* ***t'hi entenguis****!* (Pons, *Auca, 97) El president* ***no s'hi entenia****, tothom manava menos* [sic] *ell* (Roq., 25).

Les velles maneres de dir en català, vull dir les ajustades a la seva estructura i als sistemes que li són propis, avui són substituïdes de vegades per les diccions castellanes.

Deia un diari de l'11 d'agost de 1998: *Com que les dades dels dos estudis no casen, la millor manera d'aclarir-se* (on calia dir: *la millor manera* ***d'entendre-s'hi****) és convocar un referèndum.*

La discussió era tan gran que allí no hi havia qui s'aclarés [*sic*]. En comptes de: *La discussió era tan gran que allí no hi havia qui* ***s'hi entengués****.* És aquesta darrera, la manera pròpia de dir-ho en català. Adoneu-vos, a més, que *aclarés* no és forma catalana del verb *aclarir;* en la nostra llengua és *aclarís,* amb *i.*

Llengua Nacional

Revista que té per finalitat principal contribuir al bon ús de la llengua catalana, afermant-la i difonent-la en tots els àmbits dels Països Catalans

Llengua Nacional **treballa per afermar la llengua catalana en tots els camps, ajudant al seu estudi i bon ús. Pretén també de desvetllar en la nostra gent la consciència d'una realitat nacional catalana.**

Llengua Nacional **analitza i fomenta la normativització de la llengua catalana. Conseqüentment, desitja que el procés de normalització lingüística assoleixi la màxima extensió i concreció.**

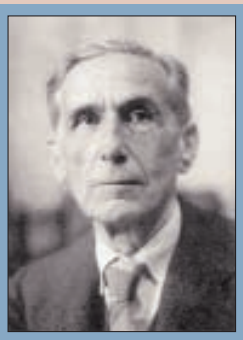

❒ Soci protector: quota mínima anual de 45 €
❒ Soci numerari: quota mínima anual de 25 €
❒ Subscriptor regular: quota mínima anual de 18 €

DADES PERSONALS

Nom.....Cognoms.....

Adreça.....

Codi postal.....Població.....

Telèfon.....Adreça electrònica.....

FORMES DE PAGAMENT

❒ Xec (a nom de Llengua Nacional)
❒ Ingrés directe: 2013 0088 69 0200522492 (Caixa de Catalunya)
❒ Domiciliació bancària

Ent.|__|__|__|__| Of.|__|__|__|__| D.C.|__|__| N.C.|__|__|__|__|__|__|__|__|__|__|

Telèfons: 93 456 88 79 / 669 85 32 37
a/e: llengua@llenguanacional.cat
http://www.llenguanacional.cat

Associació Llengua Nacional
C. Sant Pere més Alt, 25
08003 BARCELONA

Atenció amb el significat d'alguns verbs

Josep Baiget (†)

«Veure» i «mirar»

Els verbs *veure* i *mirar* no són sinònims, encara que tots dos facin referència al sentit de la vista.

Veure és percebre la imatge d'un objecte que els raigs lluminosos que provenen d'aquest formen al fons de l'ull sobre la retina, prescindint de la intenció o de la voluntat nostra.

Mirar és fixar la mirada sobre algú o sobre alguna cosa; amb intenció, amb voluntat. Així, quan ens trobem a les fosques, per més que mirem, per més que dirigim la mirada a algun lloc, no veiem res, no percebem res. Si hi ha una mica de claror i mirem, aleshores veurem, percebrem una mica les coses. Per això *veiem* el televisor, com *veiem* la taula, els quadres i les cadires quan hi ha claror, encara que no posem intenció en el fet de *mirar-los*. Però quan estem atents als programes que apareixen en la petita pantalla, aleshores *mirem* la televisió. *La mires gaire, la televisió?* Dir *La veus gaire* no cal dir que significaria que volem saber si té la vista prou bona per a percebre l'aparell televisor.

«Composar» i «compondre»

Composar i *compondre* són verbs de significat diferent.

Composar és imposar (a algú) una contribució, una multa, etc. També vol dir *captenir-se* (amb algú), fent-lo anar dret, imposant-li la nostra voluntat, fent-li veure el que volem.

Compondre, entre altres significats, vol dir *formar* (un tot), reunint o combinant diversos elements, parts o ingredients. Però, d'una manera especial, vol dir *produir*, per exemple, una obra musical. *El compositor Tal va compondre* (no *composar*) *tal òpera*.

«Pujar» i «apujar»

Generalment traduïm el verb castellà «subir» per *pujar*, que bàsicament significa 'anar d'un lloc més baix a un de més alt'. Però hi ha casos en què cal dir *apujar*, verb que tendim a oblidar pel fet que, en castellà, sempre fan servir «subir». Quan esdevé més alt un preu, un sou; o bé la intensitat lumínica, calorífica, sonora, hem d'emprar *apujar*. *Apujar els impostos, la gasolina, les tarifes postals; apujar la calefacció, l'aparell de ràdio, de la televisió.* ◆

ABADIA editors - www.abadiaeditors.com abadia@abadiaeditors.com
☎ +34 639107323 - Cal Camps 08697 MA ÇANERS – Saldes – (L'Alt Berguedà)

abadia EDITORS

UNA MOSTRA DEL NOSTRE FONS EDITORIAL

Autor: Lluís Mª Xirinacs
Pròleg: Jaume Chalamach
PVP: 30 euros

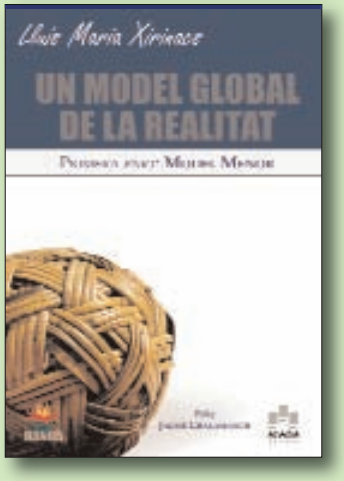

Autor: Josep Colet i Giralt
Pròleg: Lluís Mª Xirinacs
PVP: 12 euros

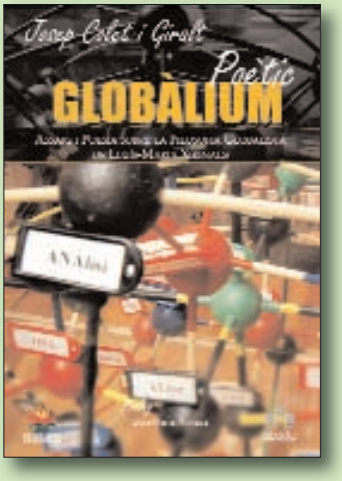

Autora: Rosa Bosch i Bech
Pròleg: Lluís Mª Xirinacs
PVP: 24 euros

Autor: Josep Colet i Giralt
Pròleg: Lluís Mª Xirinacs
PVP: 11 euros

Etimologia de la toponímia andorrana

relacionada amb riscos geològics naturals

Xavier Planas Batlle & Àurea Ponsa Vidales

Mapa d'Andorra

L'etimologia és la branca de la filologia que estudia la forma originària dels mots i la seva evolució formal i semàntica. Al Principat d'Andorra l'etimologia toponímica ha estat estudiada per diversos autors, dels quals cal destacar l'eminent Joan Coromines en les obres *Estudis de toponímia catalana* (volums I i II, 1965 i 1970) i *Onomasticon Cataloniae* (1989-1997), i el professor Manuel Anglada amb l'obra *Arrels d'Andorra. Prehistòria d'Andorra a través dels noms de lloc* (1993).

En el present article ens ajudarem d'aquestes obres, així com del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (Coromines, 1980-2001), del *Diccionari català-valenciàbalear* (Alcover-Moll, 1993) i de *La llengua catalana d'Andorra* (Riera, 1992), per a redescobrir, interpretar i fer una pinzellada a alguns antecedents històrics i prehistòrics d'esdeveniments associats a riscos geològics que han afectat les diferents contrades d'aquestes valls i que han sobreviscut, de vegades camuflats per l'evolució de la parla, fins als nostres dies en la rica i variada toponímia d'Andorra.

Una premissa molt important, de fet ja destacada en Coromines (1965 i 1970), és que per a la major part de noms andorrans podem trobar una explicació catalana o romànica; però, per més que se cerqui, hi ha una altra part de la toponímia que resta irreductible; tot i que aquesta part és menys nombrosa, està integrada per noms importants, com ara noms de viles.

Són topònims més antics que vénen d'èpoques anteriors a la penetració de la romanització a les valls. Cercar l'etimologia d'aquests noms a Andorra és més senzill que en altres llocs de parla catalana, ja que aquí pràcticament no hi ha aportacions aràbigues, i quasi tampoc de cèltiques o germàniques. Cal recordar també que, entre el poble, la llengua basca va ser parlada al Principat almenys fins al segle VI dC (i no es descarta que fins a més tard i tot, ja que al Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça encara hi persistí entre els segles X i XII), i que el pas de basc a llengua romanç fou directe. D'altra banda, el llatí era la llengua culta emprada en molts dels escrits d'aquesta època i usada fins al segle XVIII (Anglada, 1993).

En la toponímia andorrana hi ha un seguit de mots de venerable antiguitat, avui en desús, però que romanen arrelats en molts noms de lloc. Alguns d'aquests mots, bàsics per a desxifrar el significat de la toponímia, són:

Pera: forma arcaica de *pedra*. Segons Coromines (1980-2001), sense desconèixer que *pera* és freqüentíssim en el segle XIII i primers decennis del XIV, en realitat aviat predominà definitivament *pedra*. A Andorra trobem aquesta forma arcaica fossilitzada, per exemple, en topònims com Perafita 'pedra fita'; roc de Persoma 'pedra soma, plana', situat sobre la Bauma de la Margineda; les Peres i la Pera, a Arinsal; Peralaigua, a Aixovall; Percanela 'pedra canella, aixeta, que regalima', a Arinsal; Peracaus 'pedra de calç', a Canillo i a Pal, i la variant *Esperacaus*, a can Diumenge, etc.

Quer/car: segons Coromines (1980-2001), 'roca, penyal'. Derivat de *cariu*, d'origen pre-romà, probablement cèltic, potser procedent d'una arrel *karr-* 'pedra, roca', i germà del basc *(h) arri* (ant. *karri*).

A Andorra trobem, per exemple, roc del Quer 'roc del roc' o 'penya-segat' a Canillo i a la Molina, a Sorteny, al

Roc del Quer
Foto: Xavier Planas

Prat de l'Allau-Ensegur FOTO: Xavier Planas

solà del Pui de la Massana, a Aixàs i a Percanela. Trobem roc de les Esquiroles a Aixirivall i a la Senyoreta (Juberri); la Quera, a la Grella i a la canal Gran sobre Fontaneda; Querol, a Llorts, i Querol de la Plana, a Rep; les Queroles, al Brossós de les Salines; pic de Carroi 'quer roig', Carcamanyat (a l'Aldosa de la Massana); roc d'Esquers, a l'obac d'Escaldes-Engordany; Escalluquer, entre la Massana i Erts, i Esquirolets, a Canillo, etc.

Coma: *vall* (del gàl·lic *cumba*), segons Alcover-Moll (1993). Segons Coromines (1980-2001) pot tractar-se d'un translatici en altres llengües (anglès *cumb* 'vall', *cumbos* en irlandès i bretó). És un mot arreladíssim i és cabdal de la llengua de tots els temps, en els dominis francès (*combe*), occità (*comba, coumbo*), gascó (*coume*), així com en tota la terra catalana i en la Gàl·lia Cisalpina. És un mot documentat copiosament des dels orígens de la llengua i de significat uniforme arreu.

A Andorra trobem, per exemple, la Comella a l'obaga d'Andorra la Vella; la Coma, a l'Aldosa, al bosc de Pal i a la Calcinera de Beixalís; coma Bella, a la Rabassa de Sant Julià de Lòria i als clots de l'Ós de Canillo; Comapedrosa i Comallempla 'coma llímpia', 'neta' (segons Anglada), a Arinsal.

Cauber/caülla/catolla/espeluga: segons Alcover-Moll (1993) una *cauba* és una *balma*, *caüllar* és 'brescar-se el pa, fer-s'hi forats'. En Coromines (1980-2001) trobem que *cau* prové del llatí CAVUS 'buit'. Segons Coromines (1980-2001) *espluga* és 'una caverna, gran balma', del llatí vulgar SPELUCA, variant de SPELUNGA, i aquest manllevat del grec; la variant SPELUCA no apareix en baix llatí fins al segle XI, però avui està difosa des del Tirol al llarg dels Alps, per Provença, Alt Llenguadoc i en català fins a l'Alt Aragó; com que hi ha altres variants, tipus SPELUCUS i SPUGA (Urgellet, Valls d'Aran i de Luixon), sembla que, tant SPELUCA com aquestes variants són degudes a una adaptació creixent del greco-llatí SPELUNCA al mot SPECUS, nom llatí antic de la *caverna*. A Andorra trobem aquestes formes arcaiques fossilitzades, per exemple, en topònims com roc de l'Espluga, al solà de Mossers de Fontaneda; l'Espeluga, al solà de les Costes (a Beixalis) i a Setúria; els Caubets, a Xixerella; els Escaubers, a Llorts, i les Escaubelles, en la carretera de Nagol (aquests dos darrers topònims coincideixen amb tarteres de grans blocs i col·luvions associats als grans moviments de vessant dels Escaubers i de Certés, que probablement presentaven cavitats 'caus' o 'petites cavernes'); la catolla de la Guineu, al bosc de Canòlic; la canal del Torrent Cauber, a l'Angonella; la Caolla, a les Agols.

TOPONÍMIA ASSOCIADA A RISCOS NATURALS I GEOLÒGICS

1. Allau/llau: prové del llatí LABE. Actualment predomina *allau*, sobre *llau*.

— Allau de neu: massa de neu o de glaç que es desprèn i es precipita muntanya avall a una velocitat superior a 1 m/s.

— Allau/llau de terres, fang, pedres: fa referència a 'corrent d'arrossegalls, esllavissada, ensulsiada, llac/llacada'.

A Andorra són famoses les zones d'allau de neu, ben conegudes des d'antic, que poden arribar a afectar fins alguns fons de les valls principals i algunes vies de comunicació:

Allau de Soldeu, allaus d'Arinsal (a les Fonts, a Percanela i a la Burna); allaus del Casamanya, allau dels Plans i l'Aldosa, a la parròquia de Canillo; allau de la Gavatxa, a la solana del Pas de la Casa, etc.

D'altra banda, el registre toponímic manté de forma fossilitzada zones amb afectació d'allaus/llaus de terres, de fang i de pedres:

Camí de les Allaus/Llaus i forat de les Allaus/Llaus, a Engordany; el clot de l'Allau i serrat de l'Allau, a Engolasters; el bosc de les Allaus, a la morrena central del serrat de Sant Jaume dels Cortals d'Encamp.

A Arinsal també trobem el prat de l'Allau i l'allau del Mas, en el sector del Mas de Ribafeta. Aquests topònims poden estar associats a corrents d'arrossegalls relacionats amb el topònim *Ribafeta* (del llatí RIBA FRACTA), que probablement guarda relació amb el gran moviment del vessant del Mas de Ribafeta, que abraça el vessant de les Feixes de Besolí fins a Terra Aimara. També, sobre la toponímia trobem el solà de l'Allau, balmes del Solà de l'Allau i prat de l'Allau, a Llorts, en el sector de l'Ensegur; en aquest indret el mot *allau*, tant es podria referir a 'allau de neu' com a 'allau de terres' (corrents d'arrossegalls que arrenquessin entre el solà de l'Allau i la morrena de les Bordes de l'Ensegur; de fet, en aquest sector s'observen cicatrius i xaragalls que amb molta probabilitat haurien generat corrents d'arrossegalls), i, fins i tot, a 'allaus de pedres' (despreniments associats al vessant rocós de les balmes del Solà de l'Allau). El que sí descartem és que aquesta allau fos la causant de la destrucció de l'antiga església de Sant Serni de Llorts, tal com apunta Anglada (1993).

Altres indrets on apareix el topònim *allau* són: la roca de les Allaus i les Allaus (a Besalí, sobre el Serrat), que podria anar associat a les allaus de neu

Bosc de les Allaus FOTO: Xavier

que a l'hivern s'hi produeixen; planell de l'Allau, a la Molina i als clots de l'Ós (Canillo), i les Allaus, a la solana de Faucellers; aquí, aquest topònim podria anar associat a despreniments rocosos de l'engorjat del riu o, més probablement, a esllavissaments dels dipòsits glàcio-lacustres, associats a l'estany juxtaglacial del riu d'Aubinyà.

2. Llac/llacada/ llaquer/lluquer/lladrer/edrer/cedre: segons Coromines (1980-2001), *llac* prové del llatí LACUS. El significat del mot *llac*, més escampat actualment, fa referència a una 'gran extensió d'aigua que ocupa una depressió'. Als Pirineus i a Andorra actualment no hi ha cap llac en aquest sentit; sí que hi trobem estanys –que impliquen dimensions considerablement més petites–. Segons Coromines (1980-2001), dir *llac* d'un estany ha estat sempre una cosa artificial, deplorable i blasmable, calc del francès o el castellà, o imitació llatina o italiana. *Llac* també significa, segons Alcover-Moll (1993), 'llot', fang apelagós que queda dipositat en les basses i depressions del terreny després d'una riuada o de grans pluges'; així mateix, Riera (1992) recull que *llacada* també fa referència a *esllavissada*. Nosaltres postulem, després d'haver observat els indrets que porten aquest nom, que aquests mots fan referència a 'corrents d'arrossegalls, esllavissades' i a 'caiguda de blocs rocosos'. A Andorra trobem aquest nom reflectit en la toponímia del pic dels Llacs, riu dels Llacs, font dels Llacs, bosc dels Llacs, els Llacs (tots ells situats a la part alta de Setúria, parròquia de la Massana); indiscutiblement, aquest vessant presentà en el passat una forta dinàmica de 'vessant', igual com succeí l'any 1982 en tota la capçalera de Setúria. Cal remarcar que en aquest sector no hi ha cap estany que pugui donar lloc a confusió amb la primera definició de *llac*. També hem trobat el topònim *llac del Cubil* al vessant del pic Alt del Cubil (a la parròquia d'Encamp); en aquest cas, s'observa una mala menció de l'estany del Cubil, que en els mapes apareix com a *llac*; el *llac del Cubil* correspon a 'colades de blocs'.

Pic dels Llacs **FOTO: Xavier Planas**

Retrobem el mot *llac* a la coma de Ransol, a l'indret conegut com a pleta dels Llacs; aquest és un vessant també sense estanys i amb dipòsits glacials que en el passat donaren lloc a corrents d'arrossegalls, l'evidència dels quals és el con de dejecció, situat en el fons de la vall, entre el bosc de la Borda del Rauquet i els basers del Motxo.

Associat a zones de llaus de terres, existeix el mot *llaquer*. No n'hem recollit cap al Principat, però hem observat la forma els Lladrers (al solà d'Engordany) i el Lladrer (a Vila), que tant Coromines com Anglada associen a l'evolució del mot llatí HEDRERA (*heura*); nosaltres, en base al coneixement geomorfològic, hi observem l'evolució del mot *llaquer/s*. Els Lladrers (al solà d'Engordany) van associats a corrents d'arrossegalls que afectaren els dipòsits glacials i col·luvials, que es troben en aquest sector, i el Lladrer de Vila es troba associat a esllavissades dins el gran moviment de Vila-Beixalís, cartografiades en l'*Estudi del Gran Moviment de Vila-Beixalís* (Euroconsult 2002). Hem observat aquest topònim, també amb aquest sentit, en altres indrets del Pirineu català, com: el Lladrer, mas de la parròquia de Matamala (Ripollès); font del Lladrer, a prop de Setcases (Ripollès); los Lladressos, a prop de Talarn (Pallars Jussà), etc.

Un altre topònim molt interessant, i que nosaltres també relacionem amb la dinàmica de vessants que ha generat esllavissades en el passat, és e*drer*, possible evolució del mot *lladrer*. Tro-

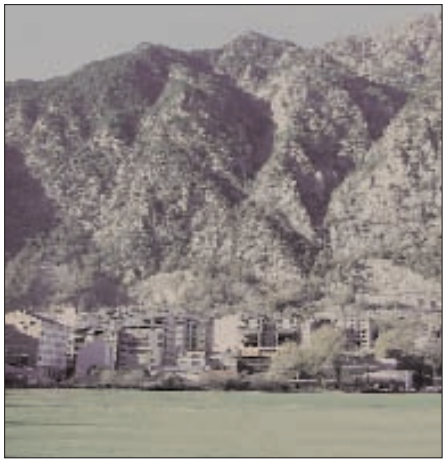

El Cedre

Lladrer de Beixalís

FOTOS: Xavier Planas

Costa dels Edrers **FOTO: Xavier Planas**

bem aquest topònim sobre Segudet, a l'indret anomenat *costa dels Edrers*, que correspon a una zona amb un 'barret de bruixa' o 'pilar coronat' (*dame coiffée*) format per sediments glacials remobilitzats, que simbolitza el testimoniatge dels grans esllavissaments que van afectar el sector després de la retirada de la glacera de la Valira del Nord (dels quals s'ha datat que els primers són anteriors a 8589+/-90 BP (Turu i Planas 2005), repetint-se també en el neolític (Yañez 2003).

Caldria també analitzar detalladament, des d'un vessant etimològic, si el mot *edrer* es podria trobar camuflat dins el topònim *el Cedre*, que trobem a Santa Coloma (Roureda del Cedre). Aquest indret va ser afectat amb posterioritat a 5100+/-40 BP (Turu i Planas 2005) per un important avanç de les tarteres d'Enclar i del con de dejecció del torrent de Lluixent Passader. En la zona del Cedre s'han trobat diversos vestigis de l'Edat del Bronze on s'aprofitaven les cavitats intersticials dels grans blocs de granodiorita de la tartera com a habitació. Canturri *et al.* (1985) i Llovera & Colomer (1989) apunten com una de les possibilitats de l'abandonament del Cedre la dinàmica de vessant, de despreniments o de corrents d'arrossegalls, *llacades*, que haurien afectat la zona.

Un altre topònim molt interessant, que sembla portar emmascarat el mot *llaquer*, correspon a l'Escalluquer (*Escall+llaquer*), que interpretem com a 'penya-segat', del qual es desprenen pedres 'blocs rocosos: *quers*'; efectivament, l'indret anomenat així, situat entre la Massana i Erts, correspon exactament a aquesta definició.

A Andorra també, per comparació amb el significat de 'llacada de terres i fang', i tal com va recollir Alcover-Moll (1993), s'usa el terme *llacada* en referència a 'allaus de neu de petita dimensió'; aquest mot s'ha pogut recollir en la parla, tant a la vall de la Valira del Nord com a la del Valira d'Orient, i també és present en el diccionari de Riera (1992).

3. Call/callissa/escall/escolls: tal com recull Anglada (1993), *call* (o *callisa*) es refereix sovint, Andorra, a l'indret per on passa un riu o un torrent, molt engorjat entre penyes altes; pot referir-se també a 'camí en igual situació'. Prové del llatí CALLE, que a la vegada fou recollit del celta *caila, caille*. A Andorra trobem el mot *callissa* associat habitualment a 'camins que discorren per antics cursos de torrents abandonats o cursos intermitents situats en els cons de dejecció de fons de vall' i, per tant, situats en zones de risc per corrents d'arrossegalls o avingudes torrencials: Prat de Call (a Segudet), on es localitzà una sepultura neolítica enterrada per un esllavissament (5350+/40 BP, Yañez 2003); Terra Callissa, a Arinsal; Callissa de l'Aubrial, a Ansalonga; Callissa del Palomer, a la Massana; Callissoles, a Santa Coloma; Terres de la Callissa dels Batallats, a Ansalonga, etc. D'altra banda, segons Coromines (1989-1997), *Escalls* probablement és l'aglutinació *dels calls*, passatge estret. El mot *escolls* pot provenir, segons Anglada (1993), de *escollar* 'estimbar'; també de *camí* o *pas estret entre roques* 'penya-segats', etimològicament del llatí COLLE (*coll*), amb l'article arcaic *es* prefixat. No es descarta tampoc que pugui ser una variant de *call*, *escalls*. A Andorra trobem: Pont i carrer dels Escalls a Escaldes-Engordany; els Escolls, a Engordany i a Anyós; l'Escalluquer, entre la Massana i Erts. En tots aquests casos observem que es tracta d'indrets amb penya-segats on hi ha perillositat associada a caiguda de blocs rocosos.

4. Negadelles/l'aiguat/ l'aiguader/aigueta: tots aquest indrets fan referència a llocs que 'es neguen', que 's'inunden d'aigua'. *Negadelles*, segons Anglada (1993), és una derivació genuïnament andorrana, que s'usa com a sinònim de *patamoll*; l'etimologia seria derivada del llatí NECARE. A Andorra s'ha observat aquest topònim a Arinsal. El topònim *Aiguat* es troba a Erts; *l'aiguader*, a la Costa dels Aiguaders (al Francolí); *Aigueta*, a Andorra la Vella i Escaldes-Engordany.

5. Pedral/pardal/pedrusques/pedregassos/pedregosa: tots aquests mots fan referència a indrets on s'han sedimentat d'una manera natural pedres (vegeu també *tarter -a*); l'etimologia és del llatí PETRA 'pedra'. A Andorra trobem els Pedrals, a Encamp (es tracta d'un con d'esbaldregalls associat a un gran moviment); el Pardal (possible evolució de *pedral?*), entre la Massana i Erts; Pedregassos, a Santa Coloma; Pedregosa, a la Vall del Riu; Pedrusques, al Griu, a Sispony i al Camp de Claror, etc. D'altra banda, també hem observat el topònim Pont Pedregat a la Coruvilla (a Arinsal).

6. Tarter/tartera/tarterals/tarterers: extensió de terreny, al flanc d'una mun-

Pont dels Escalls **FOTO: Xavier Planas**

tanya, coberta de pedres despreses dels cims. L'etimologia, segons recull Anglada (1993), podria estar associada a *kar* 'pedra' i a *tar* 'gran'; en basc *tzar* significa 'gran extensió'). Aquests topònims solen evidenciar o indicar proximitat a indrets amb fenòmens de caiguda de blocs rocosos, però també n'hem trobats caracteritzant dipòsits de glacera rocallosa. A Andorra hi ha múltiples indrets amb denominacions associades a aquests mots recollits per Adellach i Ganyet (1977), el més conegut de tots és el Tarter (vila de la parròquia de Canillo).

7. Terregalls: sòl amb terra i pedra petita (col·luvions), pejoratiu de terra, de mal conrear, per on fins i tot es fa difícil el pas. Segons Coromines (1980-2001), *terregall* (*esturregall* a la Cerdanya) significa 'esllavissada, despreniment de terres', mot que amb algunes variants s'estén al llarg del Pirineu i Pre-pirineu, des del Rosselló fins al Pallars. També hem observat que *terregall* s'empra per a descriure zones amb tarteres amb grans blocs, aquests associats a dipòsits de glacera rocallosa. A Andorra trobem aquest topònim associat a la zona de sortida del gran moviment de Certés; els Terregalls, a l'Obaga d'Andorra la Vella; els Terregalls de l'Alt, a Comallempla i també a la Comapedrosa; els Terregalls del Solanet, a la Coma de Ransol, i Clots dels Terregalls, a la Coma de Ransol; tots associats a dipòsits de glacera rocallosa.

8. Les Agols/Nagol/Engolasters: Segons Coromines (1989-1997) i Anglada (1993), etimològicament provinent del llatí AQUALE 'olla d'aigua', i romanitzat en el sentit de 'viot, reguerot d'aigua, xaragall'. També cal tenir present que Coromines (1989-2001) presenta l'evolució de AQUALE cap a *aigual* com a 'aiguamoll, bassal', sobretot en muntanya; *-ol* indica 'reguerot d'aigua que corre entre la gleva, que ve del mollal', és un mot usual solament en els dos vessants pirinencs des de l'Alt Pallars fins a mar: *Aigols Podrits*, a Coma de Fresers; *Igol*, en forma parlada, a Prats de Molló i a Vilallonga (Tregurà); *Aigol*, a Setcases; *Agol*, a Pardines, i *Agal*, en sentit de 'coma per on baixa aigua', a l'Alta Cerdanya, a Naüja, a Osseja i a Palau de Cerdanya. Al Principat d'Andorra, tant a les Agols com a Nagol encara avui en dia podem apreciar les evidències geomorfològiques en els vessants dels corrents d'arrossegalls que els han afectat en el passat. Pel que fa a Engolasters (*Egolestes*: primera referència escrita a l'any 1065), Coromines (1965 i 1970) diu que podria provenir del provençal *estier* 'canal, rierol', del llatí AESTUARIUM; Anglada (1993) proposa un AQUALE igual que per les Agols i Nagol amb un sufix *-aster*, que indica 'proximitat' o 'menyspreu'. Nosaltres defensem aquesta proposta d'Anglada (1993) basant-nos en el fet que, tant l'estany d'Engolasters (avui en dia recrescut per la presa de FEDA) com el Pla d'Engolasters, han estat en el passat *patamolls* en què s'havien convertit antics estanys juxtaglacials, en ajustar-se a la definició de *aigual*, donada per Coromines.

Escalluquer **FOTO: Xavier Planas**

9. Llorts: tant Coromines com Anglada proposen per a aquest nom una etimologia basca *lurte* 'esllavissada, allau de pedres, ensulsiada, corrents d'arrossegalls'. Anglada (1993) posa com a evidències d'aquests fenòmens en aquesta zona els topònims Prat de l'Allau i Solà de l'Allau (sota l'Ensegur), i fa referència a la destrucció de l'antiga església de Sant Serni de Llorts. L'església actual de Llorts (del segle XVII) substituí en època indeterminada un altre temple, segurament romànic, situat abans d'arribar al poble (probablement entre la zona dels Camps de l'Església i l'actual Aparthotel Fitjat; de fet, durant l'excavació per a la construcció d'aquest aparthotel es van trobar antigues restes d'edificis). Pel que sembla, una allau de terra i roca va destruir l'antiga església. Per les referències del possible emplaçament d'aquest temple, ens decantem a pensar que el fenomen que causà aquesta destrucció fou un corrent d'arrossegalls provinent de l'Angonella. L'etimologia del mot *Llorts* també podria anar associada al 'gran moviment dels Escaubers', situat aigües amunt del poble en el vessant dret, datat en 6210+/-50 BP (Turu i Planas, 2005), que va arribar a obturar en el passat la Valira del Nord.

10. Setúria/Ós de Civís/Coll de la Botella: en els dos primers d'aquests noms de lloc, Anglada (1993) hi observa una relació d'hidronímia. Nosaltres també la hi veiem, i, a més, també hi relacionem i afegim: coll de la Botella (abans Gotella 'que degota' –Anglada, 2003–), el riu i coll l'Aquell/Laquell (per similitud al llatí AQUALE) i Costa dels Aiguaders (al Francolí); així mateix, recordem la impetuosa força i els danys que els aiguats de l'any 1982 van causar en tota la vall d'Ós. Recollint les argumentacions d'Anglada (1993), observem que Setúria és una capçalera d'una conca hidrològica (amb exposició oest), Ós de Civís (Aós, en nomenclatura catalana) ho associa amb una evolució del llatí AQUOSUS/-A/-UM. També observa una tautologia Setúria = Aós 'amarat d'aigua, aigua en abundància'; a més, Setúria conté morfemes íbero-bascos *ur* 'aigua', *is* 'riu, aigua

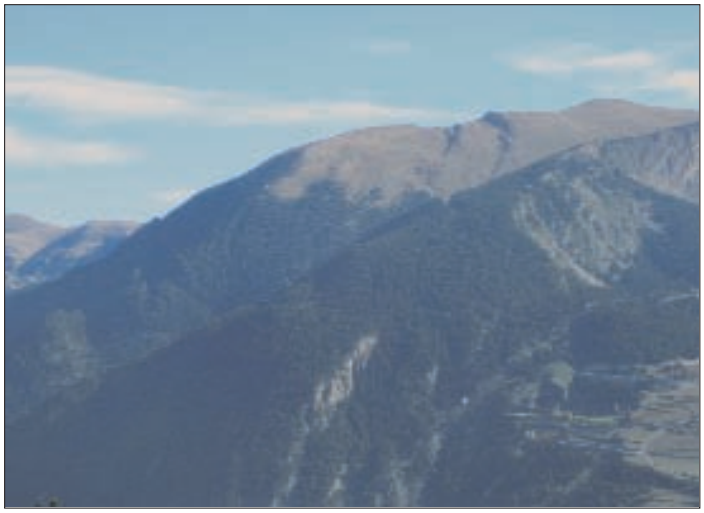

Encampadana **FOTO: Xavier Planas**

corrent', *tir* 'curs d'aigua'. Anglada (1993) també recull observacions prèvies que hi veuen un (*e*)*se/etxe* 'casa', o fins *else/lese* 'fondo'.

11. Bississarri: Coromines(1965-1970 i 1989-1997) i Anglada (1993) donen a aquest nom un origen clarament basc, que prové de l'aglutinació dels termes *basa+sarri* (*baxa* és un diminutiu de *basa*, 'desert, lloc silvestre', *baso* 'precipici' –d'aquí *baser*, *basera*–, i *sarri*, que vol dir 'freqüència', és a dir 'indret on freqüentegen els precipicis' (*basers*). Recordem que el poble de Bississarri es troba enmig de la vall d'Ós, engorjada, amb precipicis i tarteres; per tant, tenim en aquest nom una esplèndida descripció del paratge.

12. Erts/Margineda/Ribafeta/Riba Escorjada (Escorxada)/Racofred: Tots aquests topònims tenen relació amb *riba*. *Erts*, segons Coromines (1965-1970) i Anglada (1993), prové del basc *ertz* 'caire, vorera' en relació a l'emplaçament d'aquest poble al marge 'vora' del riu d'Arinsal. Segons Anglada (1993), ve a ser un equivalent del romànic *Ribafeta*, semànticament. *Margineda* també fa referència a 'marge'. *Ribafeta*, una composició romanitzada de RIBA FRACTA 'Riba trencada', podria tenir un origen associat a l'Allau del Mas (possible allau de terres, concentrada al torrent del mateix nom), que hauria 'trencat' el vessant, i que, tal com hem esmentat anteriorment, podria guardar una relació amb el gran moviment, que es troba en el vessant de les Feixes de Besolí. Riba Escorjada (també Escorxada), Anglada (1993) l'associa a 'indret sense la capa aglevada, erosionada'; nosaltres també hi veiem una associació geomorfològica amb l'expansió lateral del Pic d'Encampadana, que dóna al conjunt del vessant una morfologia de serra dentada, trencada, per salts de falla, en definitiva escorxada. Anglada (1993) també associa el topònim Racofred, situat sobre el Pla de l'Estany d'Arinsal, a una evolució del llatí ROCA FRACTA i el relaciona amb l'escarpament de les crestes del sector. Altres topònims que poden evidenciar trencament del vessant són Estany Esbalçat, al Castellar a Ordino, que podria estar relacionat amb reactivacions de falles secundàries posttardiglacials associades a la falla de Merens (Turu i Planas, 2005), i l'Anrodat, que caldria analitzar filològicament, tenint en compte una possible desviació semàntica del mot *rotar*, que en rossellonès encara significa 'desbordar-se un corrent d'aigua', en el sentit de *rompre* (*rot* 'esparracat') del llatí RUMPERE, ja que a la seva falda es troba l'Estany de l'Isla, l'illa del qual presenta un origen relacionat amb una important esllavissada que va afectar el vessant d'aquest pic. Més topònims que fan referència a zones on hi ha problemàtica associada a inestabilitats de vessant són: Rocs Tous, a la Solana d'Encamp; Roca Podrida, al Pardal, entre la Massana i Erts; Font Podrida (sobre el gran moviment d'Aixirivall), i Andorra Morta, a Andorra la Vella. Segons Anglada (1993), Andorra Morta és un topònim fossilitzat de localització molt difícil; apareix dins els límits de la parròquia d'Andorra la Vella i semblaria que es podria localitzar en les proximitats de Roca Morta, formant pessons de grans pedrasses del Massís d'Enclar.

13. Certés: tant Coromines com Anglada atribueixen a aquest mot un possible origen basc relacionat amb *zarta* 'tany o branca', i l'associen a 'fi de vegetació' (*timberline* en anglès). Nosaltres trobem estranya aquesta etimologia, ja que el poble de Certés no es troba pas al límit de la vegetació arbòria; caldria potser buscar-hi una etimologia relacionada amb el gran moviment que afectà tot el vessant; així, humilment, plantegem una evolució de *lurte/lorte(ll)/lartell/sartell(s)/certés (lurte* del basc 'esllavissada'; vegeu també Llorts). Ho argumentem basant-nos en el fet que el poble es troba just per sota la zona de cicatriu (a l'inici) del gran moviment de Certés, el qual actualment encara presenta proves d'un cert moviment residual en alguns sectors. ◆

Bibliografia

ADELLACH, B. i Ganyet, R. (1977), *Valls d'Andorra. Geografia i diccionari geogràfic,* MI Consell General, Andorra.

ALCOVER, Mn. A.M. i Moll, F.de B. (1993), *Diccionari català-valencià-balear*, editorial Moll, Palma de Mallorca.

ANGLADA, M. (1993), *Arrels d'Andorra. Prehistòria d'Andorra a través dels noms de lloc*, edit. Andorra, Andorra la Vella.

CANTURRI, P., Guillamet, E., Llovera, X. i Burgués, P. (1985), *Le domaine archaelogique d'Andorre. Les dossiers Histoire et archaelogie*, núm. 96, Turin.

COROMINES, J. (1965 i 1970), *Estudis de Toponímia Catalana* (volum I, 1965, i volum II, 1970), Biblioteca Filològica Barcino, edit. Barcino, Barcelona.

COROMINES, J. (1989-1997), *Onomasticon Cataloniae*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona.

COROMINES, J. (1980-2001), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Curial edicions catalanes, Barcelona.

EUROCONSULT (2002), *Estudi de la zonificació del terreny segons la seva problemàtica geològica: gran moviment de Vila-Beixalís (parròquia d'Encamp)*, Ministeri d'Urbanisme i Ordenament Territorial, Govern d'Andorra.

RIERA, M. (1992), *La llengua catalana a Andorra. Estudi dialectològic dels seus parlars rurals*, edit. Mirador, IEA Barcelona.

TURU, V., i Planas, X. (2005), *Inestabilidad de vertientes en los valles del Valira. Datos y dataciones para el establecimiento de una cronología, posibles causas. Andorra y Alt Urgell (Pirineos Orientales)*, VI Simposio Nacional sobre Taludes y Laderas Inestables, València.

YAÑEZ, C. (2003), «La tomba de Segudet (Ordino): una nova aportació al neolític a Andorra», *Quaderns de recerca històrica*, 1, SAC.

El Montsent del Pallars

Carles Domingo i Francàs

Voldria aprofitar l'esmena a fer d'una errata que es va produir en la publicació del meu article «Els plans dels vessants» en el número 60 de *Llengua Nacional* per a fer un petit comentari sobre el nom d'aquest pic del Pirineu.

L'esmena és la següent: no és *Montsant* sinó *Montsent* el nom de la muntanya pallaresa a la qual pertany un del exemples de la mena de feixancs que no són pròpiament cornises o replans de cinglera, ans frisos rocosos que cenyeixen vessants de muntanya; en concret en aquest cas del Montsent, els que enronden com faixant-la la grossa tossa d'aquest cim.

Feta aquesta esmena, voldria advertir així mateix que el nom d'aquest pic emblemàtic del Pallars ha estat sovint malentès pels forasters i la gent de terra baixa, que l'han convertit més d'un cop, per exemple, en un homònim del mític Montseny del centre de Catalunya, «el Montseny del Pallars», que han aclarit. Així, posem per cas, s'esdevé fins i tot en el nom oficial posat al vèrtex geodèsic de primer ordre que els cartògrafs de l'Estat van situar en el seu cim[1]. Però això també ho trobem en els esments que en van fer alguns escriptors excursionistes nostres, sobretot de la primera meitat del segle XX. Verdaguer, en canvi, l'anomena genuïnament; en el cant IV del *Canigó,* «Lo Pirineu», diu: *[Flordeneu] volant als cingles de Monsén*[2] *li ensenya [a Gentil] les cascades bellísimes de Gerri.*

Hi ha encara un altre Montsent (aquest amb *è* oberta), la serra de Montsent, al Berguedà, a l'esquerra del Llobregat, sobre Sant Quirze de Pedret. El nom d'aquest, però, que jo sàpiga, no ha sofert alteració; el seu aspecte força més modest el deu haver salvat. ◆

El Montsent del Pallars

1. Full 33-10 (214), Sort, de la sèrie 1:50000 del *Mapa topogràfico Nacional.*
2. Amb *e* tancada, com surt en l'edició a cura de Narcís Garolera; en canvi, en l'edició de 1980 d'Edicions 62 i la Caixa apareix amb *e* oberta. Raons etimològiques convincents i algun testimoniatge antic aconsellen d'escriure el mot amb *t* final.

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació i Administracions Públiques
Secretaria d'Acció Ciutadana

Convocatòria
Premis
2007

Premis
Voluntariat 2007
15è Premi
Voluntariat
Termini de presentació:
Fins al 20 d'octubre de 2007

Premis
de civisme 2007
26è Premi
Serra i Moret
22è Premi
Jaume Ciurana
a l'actuació cívica juvenil
13è Premi
Civisme
als mitjans de comunicació
Termini de presentació:
Fins al 31 de gener de 2008

012
www.gencat.cat

Catalunya
comunitat i civisme

Per a més informació consulteu el web:
www.gencat.net/governacio-ap
o dirigiu-vos a l'oficina d'Acció Ciutadana més propera.

Errors en la correlació de temps

JOSEP RUAIX I VINYET

Sovintegen bastant els errors en la correlació de temps verbals (allò que en llatí s'anomena *consecutio temporum*). Sense estudiar exhaustivament la qüestió, que és molt complexa[1], aprofitarem un simptomàtic mostrari d'exemples recollits per nosaltres, en què es cometen errors en l'ús dels temps o dels modes verbals, per a donar una sèrie de regles pràctiques (advertint que no es tracta sempre estrictament de *consecutio temporum,* però sí, almenys, de temes afins).

1) El pretèrit perfet o, millor, pretèrit remot d'indicatiu en l'oració principal demana en la subordinada que expressa simultaneïtat amb aquella l'imperfet de subjuntiu (no el perfet de subjuntiu ni, encara menys, el mateix pretèrit d'indicatiu). Exemples:

— *El govern* ***va ordenar*** *que les lleis es redactessin en un llenguatge planer per a tots aquells qui les* ***haguessin de complir*** (no «per a tots aquells qui les *hagin* de complir»).

— *Tu no havies escrit cap llibre quan vas fer el ..., oi? Com* ***va ser*** *que t'hi* ***decidissis****?* (no «que t'hi *vas decidir*?»).

2) En les sèries narratives, els verbs han de ser coherents. Així, el pretèrit remot d'indicatiu ha d'alternar amb si mateix, amb el pretèrit imperfet (no amb el present) i amb el condicional (no amb el futur). Exs.:

— *En els segles XIV i XV, Ginebra* ***va experimentar*** *un creixement de la seva economia a causa de les caravanes de mercaders que* ***comerciaven*** *entre Itàlia i França. En aquesta època* ***es van construir*** *edificis importants...* (no «... les caravanes de mercaders que *comercien*... En aquesta època *es construeixen*...»).

— *Pel que fa a la literatura catalana, l'acabament de la guerra* ***va produir*** *un esqueixament... tot i que no* ***trigarien*** *a aparèixer les primeres revistes literàries...* (no «tot i que no *trigaran* a aparèixer...»).

3) Un present de subjuntiu de caràcter hipotètic demana un futur (no un present d'indicatiu) en l'oració principal, en frases com aquesta:

— *En la mesura en què els signes* ***reflecteixin*** *l'organització del contingut, el text* ***esdevindrà*** *més coherent i clar* (no «el text esdevé...»; si es vol usar l'indicatiu en la principal, cal també fer-ho en la subordinada: *En la mesura en què els signes* ***reflecteixen*** *l'organització del contingut, el text* ***esdevé*** *més coherent i clar*).

4) Una oració principal negativa demana subjuntiu en la subordinada: imperfet si es refereix al passat i present si es refereix al present o al futur. Exs.:

— *De la unitat de la llengua catalana medieval* ***no se n'ha de concloure*** *que no* ***comptés*** *amb variants dialectals* (no «que no *comptava*...»).

— *L'encíclica pot ser llegida, no pas en el sentit que els Estats democràtics* ***hagin de fer*** *una professió de fe religiosa, sinó en el sentit que a la democràcia li cal un fonament ètic* (no «que els Estats democràtics *han de fer* una professió...»).

5) Els verbs de les subordinades han d'estar, en igualtat de condicions, en els mateixos temps. Ex.:

— *Els demanarem que expliquin alguna cosa que* ***hagin vist*** *recentment i que els* ***hagi fet*** *molta gràcia* (no «i que els *fes* molta gràcia»).

6) Després d'un verb en futur, és més adient, en una oració de relatiu, el futur que no pas el subjuntiu. Ex.:

— *Encara que acumuli plata com la pols i amuntegui vestits com qui apilona argila,* ***serà*** *el just qui* ***es posarà*** *aquesta roba, el fidel, qui* ***fruirà*** *d'aquella plata* (no «qui *es posi* aquesta roba ... qui *frueixi* d'aquella plata»).

7) El condicional de l'oració principal demana imperfet (no present) de subjuntiu en la subordinada si hi ha simultaneïtat entre els dos verbs. Ex.:

— *L'autor de la present gramàtica no* ***voldria*** *contribuir a fer que al lector se li* ***esvaïssin*** *nocions fonamentals...* (no «que al lector se li *esvaeixin*...»).

8) Les subordinades temporals de matís causal amb *després que* (o locució equivalent, com ara *l'endemà que*) demanen normalment (considerant que el verb de l'oració principal sol ser en passat) el verb en imperfet de subjuntiu; ara bé, és preferible d'emprar-hi la forma *'després de* + infinitiu' (o '*l'endemà de* + inf.') quan és factible (i ho és quan no en pateix la claredat)[2]. Exs.:

— *Es produí la mort de cinc persones després que uns delinqüents* ***calessin*** *foc a la casa* (no «després que uns delinqüents *van calar* foc a la casa»; la construcció amb infinitiu deixaria el subjecte en una posició poc clara: «després d'haver calat foc a la casa uns delinqüents»).

— *L'Aliança es va concloure després que el poble* ***es comprometés*** *a fer tot allò que el Senyor havia dit* (no «després que el poble *es va comprometre* a fer tot allò que...»; la construcció amb infinitiu separaria el verb del seu compl. de règim: «després de comprometre's el poble a fer tot allò que...»).

— *El món començà a viure ahir amb la por d'una catàstrofe ecològica després que el comandament de les tropes nord-americanes a l'Aràbia Saudita* ***anunciés*** *que l'Iraq estava minant els pous de petroli de Kuwait* (no «després que el comandament ... *va anunciar* que...»; la construcció amb infinitiu tindria el subjecte amb massa additaments: «després d'haver anunciat el comandament de les tropes nord-americanes a l'Aràbia Saudita que l'Iraq...»).

— *La situació política és greu després d'****haver votat*** *els diputats una resolució que...* (no «després que els diputats *van votar* una resolució que...»; sí que es podria dir *després que els diputats votessin*...).

— *Es reprèn l'evacuació de Sarajevo* ***després d'haver alliberat*** *els serbis dos oficials bosnians* (no «després que els serbis *han alliberat* dos oficials bosnians»; sí que es podria dir *després que els ser-*

1. Les gramàtiques catalanes en què això es troba més desenrotllat són les dues de Badia i Margarit: la de 1962 i la de 1994.

2. Ha estudiat aquesta qüestió Joan SOLÀ (*Sintaxi normativa...,* pp. 96-113), de qui aprofitem algunes coses i que forneix un bon repertori d'exemples per a qui vulgui ampliar els que donem nosaltres.

bis alliberessin...). Noteu que el subjecte (*els serbis*) i el complement directe (*dos oficials bosnians*) van de costat, però com que estan col·locats en l'ordre normal no hi ha confusió.

— *L'endemà d'**haver guanyat** el tenista A.A. el torneig de Wimbledon es va disparar una campanya sensacionalista contra la seva suposada manipulació de...* (no «L'endemà *que el tenista A.A. va guanyar* el torneig de...»; sí que es podria dir *L'endemà que el tenista A.A. **guanyés** el torneig de...*). ◆

(Text extret del llibre *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui / 2*, pp. 110-112)

En quioscos i llibreries

93 301 24 34
www.lletres.cat
botiga@grupdelllibre.cat

TOTA LA VIDA FENT GALETES

Trias, Néts de Joaquim, SA
Tel. 972 841213 • Fax 972 842414
www.triasbiscuits.com
A/e: trias@triasbiscuits.com
Ctra. de Sils, 36 • 17430 Sta. Coloma de Farners

RESTAURANT I ALBERG RURAL
Bellavista

Al bell mig del Parc Natural de la zona volcànica de la Garrotxa

Dinars d'hivern per a famílies i colles. Consulteu preus, menús i disponibilitats

• Tel.: 972 68 05 12
• C/e: info@fesolsiproductesdesantapau.com

Preguntes a Miquel Pueyo

Abans de deixar el càrrec de secretari de Política Lingüística

BLANCA SERRA (professora de Secundària)

Miquel Pueyo en un moment de l'entrevista

— Comença el curs. Hi ha novetats en el tema de la llengua. Les escoles són pregades de tenir un projecte lingüístic ben definit. Té previst la vostra Secretaria General d'orientar aquest projecte i d'oferir alguna mena de suport?

— Directament no, perquè la Secretaria de Política Lingüística depèn del Departament de Vice-presidència, i, en el pla de govern vigent, la primera regla de joc és que la política lingüística del Govern sigui transversal. Per tant, no hem de ficar-nos en aquest àmbit concret, ja que pertoca al Departament d'Educació de vetllar pel desenvolupament d'aquests projectes. Ara bé, des del punt de vista polític cal dir que en els darrers mesos la posició d'Esquerra Republicana ha estat la de reforçar tant com ha pogut el model d'immersió lingüística.

— La Plataforma pel Català a l'Escola va elaborar unes orientacions de cara al començament del curs, on aconsella a les escoles d'analitzar bé quina de les llengües oficials necessita més suport, i de plantejar un reforç oral, durant la franja horària de lliure disposició, per a la llengua que avui té més dificultats d'ús, que d'una manera evident és la llengua catalana. La Plataforma defensa per a les escoles un projecte educatiu plurilingüe en el qual el català, com a eix vertebrador, ha de ser, al mateix temps, objecte i eina d'aprenentatge, de manera que sigui la base de les relacions interlingüístiques i d'aprenentatge de les diferents àrees curriculars i de les altres llengües. Què n'opineu?

— Totalment d'acord, perquè la situació del català és anòmala en molts sentits. Per tant, encara avui necessita l'aplicació de moltes mesures i el seu afermament en molts camps.

— Dieu que no us podeu ficar en segons quins àmbits pel que fa a potenciar l'ús i bon ús de la parla catalana. Tanmateix, m'agradaria de saber si la Secretaria General de Política Lingüística té, dins una política global, projectes que coordinin idees, objectius, estratègies i programes per a tots els parlants de la llengua, tenint en compte tant la seva àrea territorial com tots els orígens i les situacions diverses d'aquests parlants reals i potencials.

— Qualsevol política lingüística per a la llengua catalana, amb independència de l'àmbit administratiu, ha de tenir en compte la globalitat i les dades sobre les quals cal treballar; en aquest sentit, tenim el resultat d'una primera gran enquesta territorial sobre usos lingüístics, feta entre el 2002 i el 2003. Quant a les polítiques de cooperació, en alguns casos hi ha hagut cooperació a escala governamental, com en el cas de les Illes Balears (amb el del País Valencià l'entesa o cooperació ha estat pràcticament impossible).

— I amb els municipis, hi heu tingut contacte?

— Quant als municipis, més que esbombar èxits hem cercat determinades complicitats, adreçades molt directament a la societat civil. Des de fa dos o tres anys, per exemple, s'està fent cinema en català a la Franja de Ponent, gràcies a un acord amb una xarxa de projecció de cinema que té la propietat d'algunes sales. Per altra banda, aviat tindrem a punt un curs en línia per a ensenyar, en tots els nivells, la llengua catalana, i a internet hi tenim un grapat de traductors automàtics i estem treballant per aconseguir un corrector digital de qualitat. Per sort, tot el que és tecnològic, i present a internet, està obert a tothom per damunt de fronteres. No cal dir que posarem en marxa un servei d'assessorament global que serà obert a tots els ciutadans dels Països Catalans i de tot el món que hi vulguin accedir.

— Ja que heu parlat d'aquesta enquesta de tot el territori, quins indicadors de salut lingüística fa servir la Secretaria General i quines serien les primeres conclusions que us donen aquests indicadors a través de l'enquesta?

— L'enquesta ja està penjada a internet i els seus resultats, territori per territori, aniran apareixent en forma de llibre. Referent a l'anàlisi dels resultats, el servei d'estudis està treballant per arribar a disposar d'un sistema que sigui com un termòmetre, un *indicador de salut lingüística*, el més objectiu possible de la situació dels usos de la llengua catalana. De tota manera, per a mi, l'indicador clau d'aquesta salut lingüística és el de la tradicó intergeneracional, la que es fa de pares a fills, i, en aquest sentit, hi ha un indicador al Principat que, en nombre rodó, situa a un 10% més alt l'ús dels fills que no la que feien els seus pares; per tant, en el cas del Principat no hi ha cap trencament de la tradició intergeneracional; al contrari, hi ha un increment dels qui transmeten el català als seus fills, encara que no sigui la primera llengua que aquells van rebre. És un indicador que hauria de reforçar la percepció que els catalans tenim de la salut de la llengua.

— Què passa que, tenint productes bons i capacitat de producció, a l'hora d'anar a comprar els nostres, no els trobem? Què passa quan la presència de productes culturals catalans i en català a qualsevulla superfície comercial, privada o pública, és escandalosament inferior a la vitalitat productiva, a les possibilitats de la demanda i al nivell de qualitat d'aquests productes? ¿Falla la distribució, a més d'altres objectius comercials?

— A les empreses catalanes a vegades els falta ambició en el sentit de projectar els seus productes. L'Administració pot donar recursos, però no pot convertir-se en una distribuïdora de llibres o de materials audiovisuals, perquè l'àmbit econòmic i jurídic no ho permet; ara bé, com sempre en la tradició catalana, hi ha una suma de la iniciativa de la societat civil i un suport de l'Administració; crec que els marges hi són, però tots tenim mancances a compensar o a resoldre. La presència del català en els DVD dels últims anys s'ha multiplicat geomètricament, ja que quan una pel·lícula ha rebut una subvenció de la Generalitat per ser doblada en un cinema hem exigit que aquest doblatge també s'incorporés al sistema DVD.

— Quina relació teniu amb l'associacionisme actiu? Teniu previst de reunir-vos periòdicament amb les organitzacions que treballen per la llengua i el país i amb aquelles de nouvinguts que malden per ser catalans?

— Tant en la legislatura passada com en aquesta, tant en qualitat de secretari de Política Lingüística com en qualitat de president del Consorci, m'he reunit amb tothom qui ho ha demanat, i amb les entitats més importants del Països Catalans jo diria que m'hi he reunit amb una certa regularitat. Per altra banda, què fem per les entitats? Acabem de repartir un milió sis-cents mil euros en subvencions per a projectes, i, a més, des del punt de vista de les entitats de persones nouvingudes (parlem de xifres entre els anys 2003 i 2007) l'increment del pressupost de Política Lingüística del Govern ha estat del cent per cent, i entre aquest mateix període l'increment de persones que han passat per cursos del Consorci ha estat del cent per cent: hem passat de trenta-tres mil persones a vuitanta mil.

En aquest moment estem intentant de fer un gran salt endavant amb l'enquadrament del voluntariat lingüístic. A finals d'aquest any tindrem les xifres de les parelles que s'han constituït i endegarem, a més, una campanya popular de reforçament d'aquesta iniciativa; i aleshores veurem també que s'ha produït un salt endavant, molt esperat per nosaltres.

— Quina relació teniu amb la Sindicatura de Greuges quan hi ha una confrontació d'ordre lingüístic? Per exemple, el Departament d'Estat dels EUA fa un resum anual de la situació dels drets humans a tot el món i, entre tots els països, hi ha naturalment l'Estat espanyol. I resulta que en els últims tres o quatre anys hem notat que hi ha una política molt decidida, reflectida allí, que consisteix a dir que el català trepitja els drets dels espanyols, i això, escandalosament, no és així. Feu alguna cosa per rectificar aquesta errònia percepció del Departament d'Estat dels EUA? Parlo de la Sindicatura de Greuges, perquè sembla que les informacions que fa servir el Departament d'Estat dels EUA procedeixen del Defensor del Pueblo espanyol.

— La Sindicatura de Greuges és un òrgan independent que depèn del Parlament, amb el qual tenim un canal de comunicació fluid en totes dues direccions. Nosaltres vam posar en marxa unes oficines de garanties lingüístiques que recullen moltes consultes, algunes queixes i algunes denuncies sobre la dificultat d'ús del català. Em semblava que això no existia i que els ciutadans tenien dret a tenir-ho. I, saltant a la segona part de la pregunta, jo m'he llegit l'informe del Departament d'Estat dels anys 2005 i 2006 i em sembla que la cosa preocupant no és tant l'informe

Miquel Pueyo i Blanca Serra en un moment de l'entrevista **FOTO: R. Puig Corominines**

com l'ús que després determinats mitjans espanyols n'han fet. Per cert, en l'informe del 2006, que és l'últim, ja es nota el treball d'informació que s'ha fet des d'organitzacions catalanes com la FOLC. Per primer cop, aquell informe parla de cinquanta queixes, i barreja queixes relatives a suposades dificultats per usar el castellà a Catalunya amb queixes relatives per usar el català a Catalunya. Fins ara només recollia les queixes dels parlants castellans. Ja és un primer pas.

— Com es podria fer perquè a l'estranger, en els cercles d'opinió influents, se sabés bé i fluidament quina és la nostra situació?

— Ens trobem que la tasca de fer saber qui som sol ser molt hàbilment contrarestada amb una altra d'intoxicació a causa del fet que la majoria de corresponsals dels mitjans de comunicació estrangers viuen a Madrid, no es mouen de Madrid i esmorzen cada matí amb una premsa molt limitada. A Catalunya, i a Barcelona en especial, també ens arriben bons periodistes i professors, i no deixem passar cap ocasió per a donar-nos a conèixer. Jo mateix demà vaig a Brussel·les a participar en una taula rodona amb dos ministres belgues (való l'un i flamenc l'altre) amb el Comissari de Multilingüisme de la Comunitat Europea, i evidentment totes aquestes oportunitats les aprofitem. És una oportunitat per a fer pedagogia. Però els àmbits més interessats en la intoxicació i confrontació també són potents; amb tot, no guanyaran la batalla.

—Davant el català, davant l'espanyol i davant tantes altres llengües que parla la gent que ve aquí, com l'amazig, el tagalog, l'urdú, l'àrab, el xinès mandarí, el quítxua, el romanès, etc., quin paper hi fa el vostre Departament?

— La llengua d'ús normal i habitual per part de les administracions de Catalunya ha de ser el català, i la presència d'aquestes dues-centes o tres-centes llengües que ens ha aportat la immigració, cada departament l'ha anada resolent segons les circumstàncies.

Nosaltres portarem al govern una proposta d'usos de les llengües no oficials, on opinem que en els àmbits d'urgència (en el sistema sanitari, en l'educatiu...), amb les famílies que arriben, s'ha d'usar temporalment i instrumentalment alguna d'aquestes llengües de la immigració (el romanès, l'àrab o la que sigui) i això ja s'està fent. Ara bé, és evident que el nostre model de política lingüística no preveu d'elevar cap d'aquestes llengües al nivell d'oficialitat, o de paraoficialitat o de pseudo-oficialitat. Això vol dir que aquestes persones que vénen, i sobretot els seus fills, si volen quedar-se a Catalunya, han d'incorporar-se a la llengua del país. L'objectiu del nostre Govern és que tota la població tingui una competència suficient en les dues llengües oficials, i que millori molt en una tercera o quarta llengua. No cal dir que, des del punt de vista del futur professional, els individus amb més coneixements lingüístics tindran més possibilitats d'obrir-se camí, a part de ser considerats més oberts.

Ara bé, és clar que hi ha una sèrie d'àmbits com el de l'audiovisual, o de l'Administració de Justícia, on la presència del català és molt petita i, per tant, s'hi ha de produir una redistribució d'usos a favor del català.

— Quines prioritats teniu en aquests moments sobre el gruix de la població (els vells, els joves, els qui treballen...) respecte a la manera de divertir-se i en el camp de l'oci en general?

— Des del punt de vista del programa de govern, que és molt general, hi ha dos grans objectius que ja he apuntat: la llengua en les noves tecnologies i el voluntariat català. El tren de les noves tecnologies no ens podem permetre de perdre'l. El curs en línia, que ja hauria d'estar enllestit, ha de possibilitar a una persona que no hagi tingut mai contacte amb el català, sigui de Lima, de Barcelona o de Sydney, i en l'horari que li vagi bé, de tenir un suport semblant al d'unes classes presencials. També hi ha en projecte els correctors gramaticals, que fan un servei universal al sector de consultes de Catalunya. Estem fent, a més, un gran esforç perquè ben aviat tinguem la tecnologia que permeti de posar a disposició de qualsevol empresa el català, no ja no per als GPS sinó perquè la nevera també parli en català. Cal que aquesta tecnologia estigui a punt i estem generalitzant la presència del català en tot l'àmbit del programari lliure, i també hi ha hagut acords molt concrets amb Microsoft i amb pràcticament totes les operadores de telefonia mòbil.

Per una altra banda, ja he parlat de l'eficàcia del voluntariat lingüístic, que és un invent català. Per als qui hi participen com a voluntaris, aquest servei té un valor molt important, ja que els provoca una reflexió molt intensa sobre el seu propi paper com a parlants del català. Jo crec que el voluntariat no té sentit sense un bon sistema educatiu, una oferta de cursos àmplia i moltes altres polítiques.

— Quins drets tenim els catalans, sobretot quan estem malalts, quan necessitem atenció psiquiàtrica...? Sabeu amb quina llengua ens trobem? També tenim professionals de tota mena que als tribunals, a les universitats, a les empreses han de viure angoixats com a forasters en la pròpia terra. Quina mena de protocols teniu per a tots aquests casos?

— Ja sabem que hi ha moltes queixes, però el que cal fer és adreçar-se a Garanties Lingüístiques, a través d'internet o per correu electrònic o per telèfon o personalment. De centres, n'hi ha un a Barcelona, un a Girona, un a Lleida, un a Tarragona i un a Tortosa, i en aquests casos sempre es fa un seguiment del tema. A vegades la queixa és resolta amb efectivitat, altres vegades hi ha més complicació. Pel que fa a l'assistència psiquiàtrica, o de persones grans, o de determinades patologies, o d'infants, s'estan fent passos perquè el professional de la salut els pugui atendre en la seva llengua, requisit bàsic i important, no ja sobre la base de la llengua sinó per a la qualitat de la relació terapèutica entre professional de la sanitat i pacient.

— Sí, però vas a queixar-te i sempre et trobes amb mil problemes i et veus anant pel món amb cara de gos.

— Hi ha un mecanisme que va provocar les ires de la premsa espanyola i d'alguns ciutadans, que són les oficines que es van crear per a vehicular aquestes demandes. En la legislatura passada –cosa que no havia passat mai, ni en el debat de les lleis de política lingüística– vam tenir concentracions de les associacions per «la tolerància» (!), de gent escridassant en una banda i una altra. Això, tanmateix, vol dir que alguna fibra favorable al català hem tocat. ◆

Política Lingüística: repte i oportunitat

Bernat Joan i Marí

A Bernat Joan i Marí, un dels socis més antics de Llengua Nacional i membre del Consell Assessor, ha estat nomenat fa poc Secretari General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya en substitució de Miquel Pueyo.

Bernat Joan és eivissenc, doctor en filologia catalana, gran sociòleg i bon escriptor. Des de l'any 2004 fins al mes de juny fou diputat al Parlament Europeu, on presentà diverses iniciatives a favor de la llengua catalana.

Tenim confiança en ell quant a donar un fort impuls a l'ús de la llengua catalana i a l'autoestima del poble català. Per això li hem demanat unes paraules de presentació i un avançament dels projectes més urgents.

Bernat Joan, estrenant el càrrec, amb Miquel Pueyo

En adreçar-me als lectors de Llengua Nacional, per primera vegada com a secretari de Política Lingüística del Govern de Catalunya, se'm congria una barreja d'alegria, confiança i responsabilitat. Joia perquè en Ramon Sangles, director de Llengua Nacional, em dóna l'oportunitat, des del primer moment, de poder explicar d'una manera directa i sense intermediaris quines són les nostres intencions al capdavant de Política Lingüística. Confiança, perquè ja he pogut comprovar que comptam amb un equip de gent molt ben preparada a Política Lingüística i, sobretot, amb sectors importants de la nostra societat, minories actives a favor de la llengua catalana, que no defalliran en la tasca ni en la idea. I responsabilitat perquè, en definitiva, són els poders públics, són les institucions i som els qui treballam des d'aquests poders públics els qui tenim la responsabilitat de fer que el procés de normalització lingüística avanci efectivament. Som responsables de les mesures preses, de la bona direcció d'aquestes mesures, de la seua correcta avaluació i de l'execució que necessàriament se n'hagi de fer. I, malgrat la consciència plena que sense una conjunció entre els poders públics i la societat civil no hi ha procés de normalització viable, no podem carregar els neulers a la gent: som les persones amb responsabilitats públiques les qui hem de fer que el procés de normalització de la llengua catalana prosperi.

Actualment la situació sociolingüística en què es troba el català és bastant singular i, en molts aspectes, poc comparable a la d'altres llengües minoritzades d'Europa. El català és una llengua perfectament normativitzada, amb acadèmia pròpia (almenys aquest és el paper que fa l'Institut d'Estudis Catalans), amb presència als mitjans de comunicació, vehicle habitual en una vintena d'universitats de tres comunitats autònomes diferents dins l'Estat espanyol, objecte d'estudi en més de cent universitats arreu del món... Disposa, per tant, de moltes característiques pròpies de les llengües plenament normalitzades.

Ara bé, malgrat totes aquestes circumstàncies, l'ús social de la llengua catalana es troba encara en una situació considerablement precària. No es pot viure normalment en català, com sí que es pot viure en danès a Dinamarca o en suec a Suècia. La incorporació sociolingüística de la població nouvinguda és problemàtica i l'ús informal de la llengua flaqueja en molts àmbits. També existeixen àmbits d'ús formal en què la llengua catalana es troba del tot discriminada (de seguida se'ns acut l'Administració de Justícia o determinats cossos de funcionaris que depenen directament de l'Estat).

Augmentar l'ús social de la llengua, normalitzar-lo, constitueix, doncs, el gran repte que tenim al davant.

Des de la Secretaria de Política Lingüística treballarem fonamentalment en dos eixos bàsics: la dotació d'instruments lingüístics i la dinamització social del procés de normalització.

Pel que fa als instruments, s'està treballant amb el programa d'aprenentatge de català en línia <Parla.cat>, en diversos traductors automàtics, en una unificació de serveis de consultes lingüístiques... i, sobretot, continuarà en marxa la maquinària del Consorci per a la Normalització Lingüística, que s'encarrega de les necessitats de formació en llengua catalana de la població adulta d'arreu de Catalunya.

Quant a la dinamització social, donarem un nou impuls al programa Voluntaris per la Llengua, a fi i efecte de doblar l'any 2008 el nombre de parelles lingüístiques que teníem ara fa un any, el 2006. Pretenem, així mateix, donar suport a la xarxa cívica d'associacions a favor de la llengua, amb les quals col·laborarem estretament des de la Secretaria de Política Lingüística. I, per descomptat, farem tot el possible perquè es faciliti l'acolliment lingüístic de la població nouvinguda, alhora que treballarem també per l'autocentrament dels catalanoparlants i per un canvi d'hàbits lingüístics en la nostra societat que afavoreixi l'ús normal de la nostra llengua nacional. ◆

Unes preguntes a Ferran Suay, del TELP

Quim Gibert (psicòleg)

L'any 2003 va néixer el Taller de l'Espai Lingüístic Personal (TELP). Els psicòlegs Ferran Suay i Gemma Sanginés, pares de la iniciativa, es van adonar que tenir consciència lingüística no implica disposar de prou eines per a poder viure en català. I aleshores van posar fil a l'agulla a aquest innovador taller amb l'objectiu de facilitar que ens sentim bé quan parlem en català, en qualsevol situació.

— Quines variables governen el comportament dels catalanoparlants que renuncien alegrement a exercir els seus drets lingüístics?

— Quan una persona usa una llengua, generalment pretén dues coses: una és aconseguir els seus objectius (comprar un producte, obtenir una informació, transmetre una idea...), és a dir, comunicar-se; l'altra és conservar l'anonimat, i això vol dir no donar més informació que la que volem transmetre. El castellà proporciona automàticament aquests dos objectius, pràcticament sempre. Per contra, el català no ho fa. Quan mantenim el català, sabem que el nostre interlocutor fa una atribució d'intenció política a la nostra conducta que, en determinades ocasions, ens pot perjudicar.

— Tenint en compte que el predomini del castellà està pregonament instal·lat entre els nostres costums, quina mena de treball psicològic feu a fi que la condició de catalanoparlant pugui ser assumida amb comoditat?

— Treballem sobre els recursos conductuals de les persones. Mirem de desenvolupar-los per tal que puguen sentir-se més còmodes quan fan efectiva la seua opció lingüística. Això vol dir treballar sobre aspectes cognitius (allò que ens diem a nosaltres mateixos), comunicatius (què diem als altres i com ho diem) i emocionals (com ens sentim).

— Des de la creació del TELP fins avui, quines són les millors solucions individuals que heu detectat que permetin de fer un ús satisfactori de la nostra llengua?

— Les que no inclouen discutir o que no miren de convèncer l'interlocutor. Especialment, algunes amb recurs a l'humor o amb una utilització intel·ligent de les especificitats de cada situació i de cada persona.

— A un jove que va descobrint el món, quins avantatges li podem dir que té el fet de mantenir-se en català?

— Bàsicament, els avantatges de fer allò que vols fer, sense deixar que t'imposen una manera de comportar-te, és a dir, els avantatges de comportar-se assertivament, que és una cosa que tots els llibres d'autoajuda recomanen amb insistència, com a condició necessària per al benestar personal.

— «En castellano, que así nos vamos a entender. ¿O no habla castellano?», t'etziba una cambrera o un funcionari estatal. A quin recurs (o argument) del TELP podem recórrer?

— Això depèn de l'interlocutor i de tu mateix. Cada persona té preferència per uns recursos o uns altres i, de la mateixa manera, se sentiria incòmoda usant-ne uns altres. Per això ens resistim a donar receptes concretes. Jo, particularment, crec que explicaria que em resulta incòmode parlar en castellà, i demanaria de ser atès per una persona més capacitada.

— Gairebé cinc anys després d'impulsar el TELP, quin balanç en feu?

— Ha tingut més ressò del que esperàvem. Ara mateix deuen haver passat pels nostres tallers aproximadament un miler de persones; n'hem fet també uns quants a Euskal Herria, i hem desenvolupat algunes adaptacions específiques per a col·lectius concrets, com ara el de funcionaris d'atenció al públic.

— Quina és l'anècdota més entranyable dels nombrosos TELP realitzats?

— Fa de mal dir. Potser la d'una estudiant castellanoparlant que s'hi havia inscrit pensant-se que li ensenyaríem a resoldre les seues dificultats amb persones catalanoparlants, i va fer tot un procés de descobriment al llarg del taller. No sé si a hores d'ara ja sap parlar

Ferran Suay

català, però evidentment va veure les coses des d'un cantó des del qual abans no se les havia mirades mai.

— Què caldria continuar fent perquè el TELP no esdevingui una flor que no fa estiu?

— Crec que caldria incorporar aquest plantejament, i les estratègies de resolució de conflictes, al mateix ensenyament de la llengua. No es pot ensenyar una llengua minorada com se n'ensenya una altra de *normal*, perquè les situacions amb què es trobaran els nous parlants no són les mateixes. Per exemple, un nou catalanoparlant es trobarà sovint que les dificultats per a poder expressar-se amb normalitat en el seu català après provenen d'altres catalanoparlants. Doncs se li ha d'ensenyar a resoldre aquests problemes, sense abandonar el català.

— Voleu afegir quelcom sobre aquesta experiència?

— Voldria afegir-hi que tots els esforços que puguem fer des de l'anomenada societat civil, en la línia d'incrementar el benestar de la llengua, no poden reeixir si els nostres governants no posen fil a l'agulla. I, en aquest sentit, l'efecte modelador de la televisió és molt potent. Cada vegada que una presentadora de TV3 s'adreça en castellà a persones que fa anys i panys que viuen a Catalunya (com ara els futbolistes Messi o Eto'o), o fins i tot que hi han nascut (com els Estopa, per exemple), fa molt més mal del que podem resoldre amb dotzenes de tallers. ◆

Records personals d'Oriol de Bolòs

Lluís Marquet

En llegir les notes que l'amic Josep Vigo va escriure en record del malaguanyat amic i mestre seu Oriol de Bolòs (Llengua Nacional, núm. 59, p. 38), m'han vingut a la memòria una sèrie de records entranyables que guardo de l'admirat i estimat doctor Bolòs. Vigo fa un ràpid però detallat repàs de la seva obra i en destaca els aspectes científics, car era una persona d'una reconeguda solvència i autoritat en la matèria a nivell internacional. No sóc del seu ram i, per tant, no puc opinar sobre el tema, però sí que puc manifestar la meva impressió totalment positiva, especialment en dos aspectes: *a*) per la seva extraordinària cordialitat, i *b*) per la gran preocupació pel país i, especialment, per la llengua. Concretament, llegint el punt en què Vigo parla de la participació del doctor Bolòs en la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*, la *GEC*, he anat recordant el llarg i prolongat període en què vaig tenir ocasió de tractar-lo, juntament amb altres responsables de les matèries de l'àmbit científic.

Oriol de Bolòs amb la seva néta Anna

Vaig conèixer personalment el doctor Oriol de Bolòs cap a l'any 1970. Aleshores s'estava elaborant la *GEC* i ell s'encarregava de la botànica. Era el responsable d'aquesta àrea, com tants altres intel·lectuals i especialistes del país ho feien amb les respectives matèries. Tinc un magnífic record d'aquella època i de l'esforç que va representar la confecció d'aquella obra col·lectiva, començada a les acaballes del franquisme i acabada força més tard. Després de passar per una sèrie d'entrebancs i d'alts i baixos, la *GEC* va quedar interrompuda en 1971, i cap a 1972 se'n va reprendre la redacció. Concretament, durant el període 1973-1976 vaig tenir cura de la *GEC* com a responsable de l'àrea de Ciències i Tecnologia. Aleshores fou quan vaig haver de tractar una infinitat de vegades amb els respectius responsables de matèria i concretament amb Oriol de Bolòs.

El tracte amb ell va ser sempre cordialíssim i, malgrat que era un gran especialista d'una matèria que a mi em quedava força allunyada, de seguida vaig poder adonar-me que, al marge dels seus coneixements científics, la preocupació que tenia per la nostra llengua era realment remarcable. Exposava les seves idees lingüístiques amb una gran claredat i precisió. Tot i que la redacció de la majoria dels articles de botànica no la feia ell mateix sinó un equip sota la seva supervisió, sí que es va fer càrrec de la redacció d'alguns articles bàsics, com ara de l'entrada *botànica*. Recordo perfectament que, quan els redactors exposaven algun dubte que no veien com resoldre, m'encarregaven que en parlés amb el doctor Bolòs, el qual sempre resolia els problemes amb precisió i naturalitat i, a més, amb una cordialitat extraordinària. No parava de repetir-me que sempre que tinguéssim cap dubte li truquéssim, que això a ell no el molestava gens. Si no podia resoldre la consulta, em deia que ja s'ho miraria amb calma, i després em trucava per donar-me la solució. Puc ben assegurar que la redacció dels articles de botànica de la *GEC* presenta, malgrat les diferents sotragades sofertes en l'elaboració, una coherència total, des del començament fins al final. La *GEC* va quedar enllestida l'any 1980.

D'altra banda, són perfectament coneguts, com assenyala Josep Vigo, els seus treballs sobre terminologia científica i en particular sobre el llenguatge botànic, treballs que em féu arribar dedicats i que conservo, i que sovint m'han servit de guia.

Bastants anys més tard, cap a 1995, es va posar en contacte amb mi per parlar-me d'un treball que tenia entre mans, referent al català dels mitjans de comunicació, tema sobre el qual havia escrit una sèrie de notes crítiques, a les quals pensava donar forma de llibre. Em va demanar la meva opinió i em va suggerir també que, si hi estava d'acord, el podríem publicar figurant-hi tots dos com a autors. A mi em van semblar unes notes molt encertades, plenes d'observacions i comentaris del tot oportuns, i el vaig encoratjar a publicar-les, però dient-li que creia que les havia de signar sols ell com a autor. Poc després em va manifestar que s'hi havien afegit tres persones més (Oriol Riba, Josep Vigo i Enric Hernàndez Roig), i que tots plegats podíem formar un bon equip. Vaig acceptar de col·laborar-hi. Després de treballar-hi un cert temps i de retrobar-nos unes quantes vegades, va quedar enllestit l'original, que finalment fou

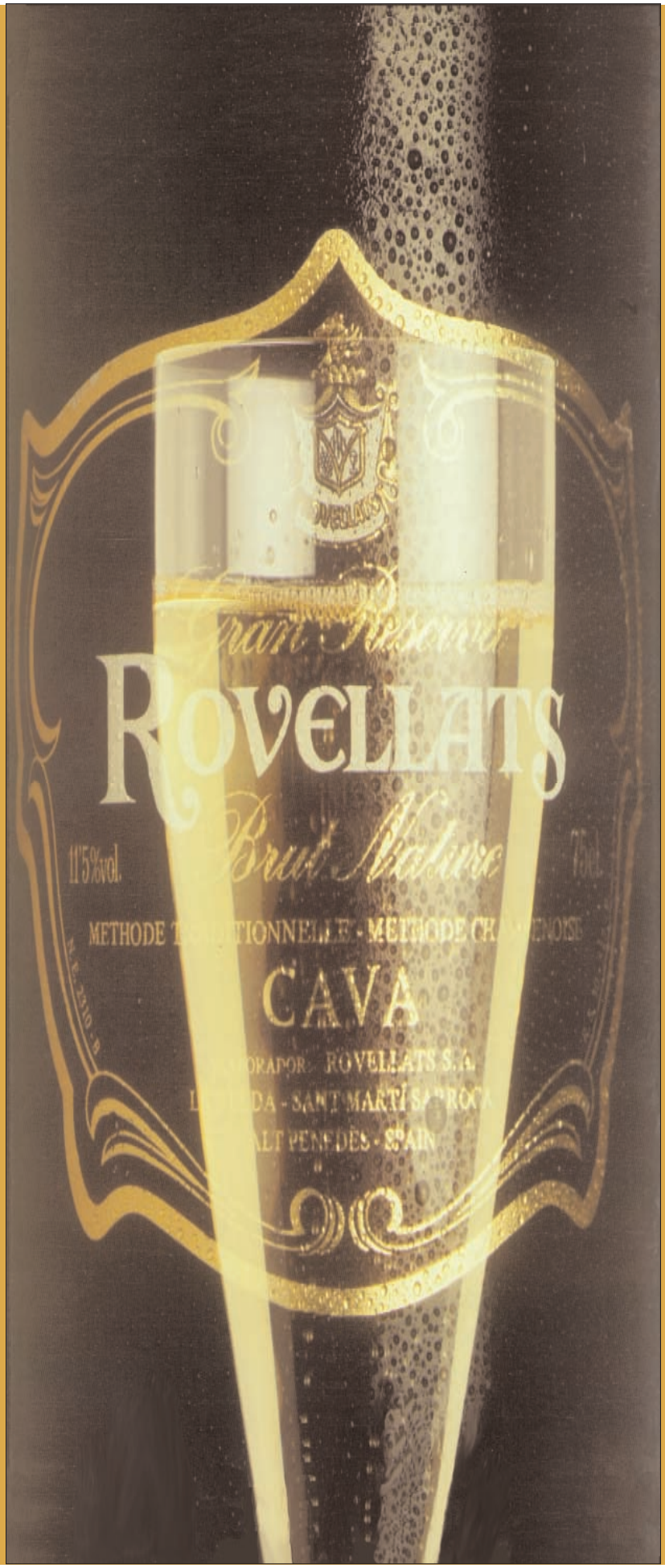

publicat l'any 2005 amb el títol de *Parlar bé el català no es gens difícil* (llibre ressenyat dins LLENGUA NACIONAL, núm. 52, p. 47). En la nota sobre la gènesi del llibre s'explica resumidament el camí seguit, un pèl enrevessat, fins a arribar a la redacció definitiva. Però sobretot vull destacar el tracte rebut per ell inicialment quan l'original era tot just un esbós del futur llibre; em va demanar de col·laborar-hi i em va comentar que, si no em semblava prou rigorós tot el que havia escrit, entendria molt bé que refusés de figurar com a autor al seu costat. Concretament em va dir que temia que el seu escrit no tingués prou nivell lingüístic i patia perquè no volia que em sentís obligat a fer-li costat. Aquest és un detall que considero d'una modèstia i d'una delicadesa extraordinàries, que posen de manifest la categoria humana de la persona, al marge de la vàlua de la seva obra científica.

Finalment vull comentar un tercer record que en tinc. Fa referència a la seva ferma posició, en quant membre de l'Institut d'Estudis Catalans, de disconformitat amb la polèmica i –així ho considero– tan desgraciada norma de la Secció Filològica sobre la grafia dels compostos formats amb un prefix i un segon element començat en *s* líquida. Aquesta normativa afecta particularment molts termes científics de la seva matèria i de tantes altres, termes que, segons aquesta norma, entren en contradicció amb tot el que havia fet i consolidat la *GEC* (obra de la qual ell havia estat responsable, com he assenyalat), alhora que motiva que la terminologia així establerta s'aparti innecessàriament de les solucions de la majoria de llengües de cultura del nostre entorn. Ell se'n dolia i em manifestava sovint la seva preocupació, perquè no volia ser indisciplinat –així m'ho havia confessat més d'un cop–, però no podia admetre de cap manera les solucions que l'Institut preconitzava. «I què haig de fer?», em deia tot amoïnat. Fins m'informava amb convicció que en les diferents publicacions que feia al marge de l'Institut no seguia pas aquelles normes que no compartia.

És ben de doldre que aquestes normes, com també les de l'ús del guionet, siguin les que han motivat tantes queixes, especialment entre els científics, i que el IEC no hagi trobat la manera de rectificar o de reformular-les. I més tenint en compte que aquestes reticències de l'amic Bolòs, a què m'he referit, són plenament compartides per molts científics de diferents branques i fins i tot per diversos membres de les Seccions de Ciències del IEC.

En resum, crec que aquests records personals no fan sinó refermar la categoria científica, humana i patriòtica del doctor Oriol de Bolòs, que, com Vigo, també considero un amic i mestre. ◆

Apunts sobre el Xirinacs que vaig conèixer

Maria Gemma Bonet i Llovet

Durant bastants anys, de Lluís Maria Xirinacs i Damians sols en vaig saber el que en deien els diaris, i ja sabem que els diaris no diuen més que allò que crida l'atenció i surt del corrent. Les seves vagues de fam a la presó varen obtenir molt ressò. Era a la presó per activista antifranquista i catalanista. Es deia que a comissaria es negava a parlar castellà a la policia. Per dues vegades vaig firmar unes targetes que circulaven perquè fos presentat candidat al Premi Nobel de la Pau. Defensava la nació catalana, defensava la llibertat dels pobles, defensava la llibertat de les persones. Era un líder que capitanejava un moviment amb l'exemple i arriscant la vida. Va ser un home d'una personalitat molt rica, sovint incompresa, altres cops difícil de seguir o d'aguantar; però va ser precisament aquest Xirinacs el que em va captivar, el que va tenir la meva admiració i estima. Dins un grup anomenat Taller Cultura i Esperit, vàrem tenir-lo de guia durant més de deu anys.

Recordo que una vegada, parlant de la mort, va explicar com alguns hindús, quan ja eren grans i sentien la seva mort a prop, se n'anaven en un lloc solitari, sovint a la muntanya, i allà, deixant-se anar dolçament a la terra, acabaven els seus dies en pau i silenci. I va afegir que aquesta era la mort que li agradaria per a ell: marxar, deixar-se anar i fondre's amb la mare terra. Quan li vaig sentir a dir això, vaig pensar: «Sort que som a Catalunya; aquí és impossible. Si no se'n va a l'Índia...!» És clar, jo no vaig tenir en compte que ell coneixia tècniques orientals per a fer baixar les constants vitals i que tenia una llarga experiència en vagues de fam.

A mig agost, amb la notícia a primera plana sobre el seu decés, els telèfons es van disparar. I els qui el coneixíem, teníem al cap allò que ens havia dit. Ara bé, veient que tots els diaris parlaven de suïcidi, em vaig sentir amb el deure d'escriure una carta que fou publicada (14 d'agost) en l'*Avui*, *El Punt* i *El Periódico*, explicant que em dolia que la seva mort fos titllada de suïcidi.

Lluís Maria Xirinacs en un un bosc del Ripollès (juny del 2006) **Foto: Ll. Sobrevia**

Indubtablement, Xirinacs morí de mort natural en veure's arribar el moment. Això, però, no entra dins les nostres mentalitats. Coneixent-lo, crec que la cosa més versemblant és que va deixar de prendre's la medicació per al cor i que va deixar de menjar i beure i va caminar muntanya amunt durant un parell o tres de dies. Quan es va sentir sense forces segurament que es va asseure, devia fer uns exercicis per abaixar les constants vitals i va alliberar l'esperit. Era el cuc que havia deixat el capoll per a convertir-se en papallona. En la nostra civilització, quan sentim que el capoll se'ns forada o que comença a estar malmès, el cosim i recosim i restem dies i dies en les unitats de cures intensives endollats a mil aparells.

Els del nostre grup ens vàrem posar en contacte i vàrem decidir de llegir alguna cosa el dia dels funerals. El text, que malauradament no pogué ser llegit, deia això:

En el comiat de Lluís Maria Xirinacs
16 d'agost del 2007

De Lluís Maria Xirinacs se n'ha destacat molt el vessant polític; era el més provocatiu, el més públic; però s'ha divulgat molt poc un dels aspectes més sobresortints: la seva gran aportació a la filosofia. I ja en aquest terreny, tampoc no s'ha conegut el seu vessant espiritual i fins i tot gosem dir místic.

Els qui formem el Taller Cultura i Esperit, que ens hem reunit amb ell a la Garriga durant més de deu anys, podem dir que Lluís Maria Xirinacs era un home profundament espiritual; és més, sabíem que la seva radicalitat política era fruit del seu compromís amb l'Evangeli. Això potser sorprendrà més d'un dels aquí presents. Però sí, ara ja ho podem dir ben alt: Lluís Maria era un home travessat tot ell per l'esperit.

Un esperit que ens va ajudar a conèixer-nos a nosaltres mateixos i a descobrir la família, el barri, la ciutat, el País. Sense esperit no hi ha persona, ni barri, ni ciutat, ni nació. Era

un fervent defensor de la comunitat humana, però d'una comunitat que viu en la llibertat i agermanada. Quantes vegades no li havíem sentit a dir que sols podem viure en autèntica llibertat personal i collectiva si vivim de l'esperit i en l'esperit! En un document que va titular «El Perfum Sagrat» diu:

> Una comunitat humana té cos i ànima. Mai no se'n pot voler el cos i menystenir-ne l'ànima.

Sabem també que li agradava particularment el text «La missa sobre el món», de Teilhard de Chardin. Ens havia dit que segurament era el text místic més important del segle XX. En el moment del seu comiat allò que deia Teilhard de Chardin ens sembla que podrien ser també les seves paraules:

> Gràcies, Déu meu, d'haver conduït de mil maneres la meva mirada, fins a fer-li descobrir la immensa simplicitat de les Coses. De mica en mica, sota el desenvolupament irresistible de les aspiracions que posàveu en mi quan era tot just un infant, sota la influència d'amics excepcionals que s'han trobat en el meu camí a punt per a aclarir i fortificar el meu esperit sota el desvetllament de terribles i dolces iniciacions, els cercles de les quals m'heu fet travessar successivament, he arribat a no poder veure res ni a respirar fora del Centre on tot és solament U.

Lluís Maria: per tot el que has treballat i ens has ensenyat, GRÀCIES!

No crec tornar a sentir mai més cap aplaudiment com el que vàrem protagonitzar a Santa Maria del Mar els allí presents. Les mans ens feien mal. Calia que li donéssim les gràcies, que li diguéssim que l'estimàvem. Era un contrast amb els polítics que hi eren presents, que van tenir la decència de no sortir per la porta principal amb ell sinó que ho van fer per la porta del darrere.

Tanmateix, el lloc on el van enterrar penso que no és el que ell hauria triat. Confio que un dia, quan tinguem un govern i un consistori amb autoestima i orgull de ser catalans, es retrà justícia a aquest home i serà rescatat del silenci oficial actual. Confio que les restes de Lluís Maria Xirinacs reposaran allà on pertoquen, per ser qui va ser i per fer què va fer: al Fossar de les Moreres.

La figura de Lluís Maria Xirinacs s'anirà engrandint amb el pas dels anys. Les punxes del personatge s'aniran arrodonint per a deixar pas al gran pensador, a l'estudiós incansable, al polític valent i innovador, al català lluitador infatigable pel seu Poble, al ciutadà honrat i honest, a l'home coherent i profundament creient. Almenys això és el que desitjo i espero. ◆

Barcelona, octubre del 2007

EL PRIMER BOSC

A Lluís M. Xirinacs, en homenatge

L'últim bosc, l'últim cel, l'últim indret
del món, on l'home lliure es desvetllava
del vell parany de l'or, del vell poder
inútil del poder en servitud.

L'últim bosc, l'últim cel, l'últim batec
del cor. Com un gran arc que afina i tensa
els músculs invisibles de l'esperit
i fa més dens el pas en el camí.

L'últim bosc, l'últim cel, l'últim gran gest
alçat contra la por, contra l'orgull
dels cíclops eixorbats en caus de llum,
que amaguen els rellotges del futur.

L'últim bosc, l'últim cel, l'últim alè
que ara viu a dins meu com el primer
alè del primer bosc, del primer cel,
del primer home lliure que, en la mort,

dóna vida a la vida, cos al cos,
veu a totes les veus, sang a la sang.
I ens clava la certesa fulminant
que només som si som en llibertat!

Jordi Bilbeny

Poema distribuït per Indrets del Record
el dijous 16 d'agost,
en els funerals de Lluís Maria Xirinacs

Lluís M. Xirinacs a casa d'uns amics el juny del 2002 FOTO: Ll. Sobrevia

El cansament...

Ramon Monton,
El cansament del resistencialisme,
Abadia editors, Maçaners 2007.

Com diu Núria Cadenes en el pròleg d'aquest llibre, Ramon Monton barreja l'estil sintètic i concís, que reclama una carta al director, amb el pensament matisat i argumentat d'uns articles ben documentats, on constantment expressa el que pensa, de tal manera que s'avança al que el temps acabarà fent més evident. Així, els articles crítics de l'any 2000 ja avancen el que esdevindrà ben evident en el 2007 per a bona part de l'electorat català, que ha decidit de protestar contra la dimissió dels polítics professionals catalans.

Es tracta d'un assaig molt amè, on els escrits més llargs de la segona part foren ja publicats dins LLENGUA NACIONAL; en canvi, en la primera part hi ha comentaris breus, procedents de cartes publicades (i algunes no publicades) en el diari *Avui*, que posen en evidència els canvis de discurs i d'actituds de determinats dirigents polítics, que consideren més important reclamar guarderies que no pas la independència. Monton respon: jo també vull guarderies, però en una Catalunya independent.

De fet, la ironia serveix a l'autor per a desemmascarar errors catalans, l'autoodi i la manipulació colonial; critica des del cosmopolitisme tipus Fòrum 2004 o els bilingüistes vergonyants fins als qui van començar maldient un pretès essencialisme catalanista per a justificar futurs viratges polítics de «patriotisme social»; però també rebutja el posat autoflagel·lant de persones com Eugeni Casanova, quan anunciava que la companya del CAT fou un fracàs. No obstant tot això, confia en la nostra societat civil.

Per a Monton, el problema de Catalunya no és pas material sinó espiritual, és a dir, el fet de saber si tindrem o no un futur com a nació. Evidentment, per a ser una nació hauríem de tenir una nova Renaixença, un nou paradigma sociocultural ecoidiomàtic de cohesió nacional basat en l'autoestima, la dignitat i el convenciment de la vàlua i l'interès de la nostra contribució única, com a catalans, a la cultura i la civilització. ◆

JORDI SOLÉ I CAMARDONS

Estudis dialectals i onomàstics

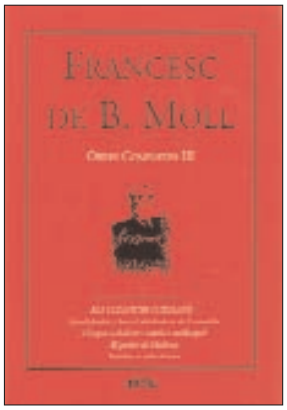

Francesc de B. Moll. OC III. Estudis dialectals i onomàstics,
A cura de Maria Pilar Perea,
Presentació de Joan Veny,
Ed. Moll,
Mallorca 2006.

La iniciativa que hom duu a terme de publicar les obres de l'enyorat Francesc de B. Moll arriba en aquesta avinentesa al volum III, que conté els escrits que Moll anà publicant durant la seva vida, centrats en aquest cas en els treballs dialectals i onomàstics. El volum té, doncs, dues parts ben definides. La primera aplega els estudis merament dialectals. La segona part és, pràcticament, la reedició del magnífic estudi sobre els nostres cognoms, en què tothom aprengué les primeres lletres d'aquest apassionant món, pilar de la normalització lingüística.

El primer apartat inclou els següents treballs: *a) Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella* (pp. 15-61), treball primerenc d'un jove Moll que fità el camp a posteriors estudis de molts dialectòlegs nostrats; *b) Els parlars baleàrics* (pp. 63-70), treball que redactà per al *Congrés de Lingüística Romànica* celebrat a Barcelona en 1953, i on la nostra llengua es pogué oir per primera vegada en un acte acadèmic públic en ple franquisme; *c) El parlar de Mallorca* (pp. 71-100) és un treball posterior, més matisat i ric que no els anteriors, que es reedità ampliat en 1990 per l'editorial que porta el seu nom; *d) Els dialectes i la llengua literària* (pp. 101-108), breu treball, publicat per primera vegada en 1955, en què Moll aborda el complicat tema de la construcció de la llengua catalana estàndard a partir de la suma de les principals varietats regionals de l'idioma; *e) Llengua o dialecte? Català o mallorquí?* (pp. 109-122), on el Moll més didàctic intenta mostrar al gran públic les diferències semàntiques entre els dos termes, polisèmics i carregats de significacions ultralingüístiques, en la lliçó inaugural que obria els cursos de català del curs 1978-79; *f) Espigoladures dialectals* (pp. 123-127), petits comentaris etimològics de mots estudiats massa rònegament en el *DCVB*, que Moll ampliava en aquest treball publicat en la revista *Estudis Romànics*; *g) Estática y dinámica del catalán de Mallorca* (pp. 129-136), treball publicat en 1961 a la revista balear *Papeles de Son Armadans* i que és l'exposició d'alguns trets lingüístics arcaics (= estàtics) i evolucionats (= dinàmics) del català de Mallorca; *h) El castellano de Mallorca* (pp. 137-141), observacions lingüístiques del castellà parlat per mallorquins; *i) L'ús del vernacle en la litúrgia a les Illes Balears* (pp. 143-154), quan l'Església Catòlica decidí, com a conseqüència del Concili Vaticà II, reemplaçar el llatí per les llengües vulgars en les seves manifestacions religioses, la nostra llengua hi veié una via oberta a l'ús públic de l'idioma, però aviat sorgiren els problemes, ideològics per una part i sociolingüístics per l'altra, de quin model de llengua havia d'emprar hom en les esglésies. Moll exposava en aquest article, presentat al *II Congrés Litúrgic de Montserrat* de 1967, els principals obstacles lingüístics del català de Mallorca i la manera de resoldre'ls.

La segona part del volum inclou els treballs que Moll dedicà al camp dels noms propis, el primer dels quals és *Els llinatges catalans*, llibre publicat a l'editorial del seu nom en 1959, i ampliat en 1982. Es tracta d'un veritable manual d'onomàstica que en fa una breu repassada des de l'època romana, passant pels celtes, la influència del cristianisme, la invasió germànica amb la seva poderosa pressió onomàstica durant l'Edat Mitjana, fins a arribar a la classificació i estudi de l'onomàstica catalana actual. Obra bàsica per a qui vulgui assabentar-se de tota la problemàtica dels noms propis catalans.

Cap al final del volum, encara hi trobem dos treballs més: *El fichero de toponimia balear* i *L'ortografia dels cognoms o llinatges*. El primer és la publicació del mateix treball, presentat al *V Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas* celebrat a Salamanca en 1958, on Moll exposa el pla per a arreplegar els noms de lloc, antics i actuals, de les Illes Balears, d'acord amb la decisió que es prengué a la Secció Filològica del IEC de catalogar, com més aviat millor, la toponímia balear.

El darrer és un article aparegut en el diari barceloní *El Correo Catalán* (16-VI-1963) on Moll mantenia des de feia temps una finestra oberta a qüestions de llengua sota l'epígraf de «L'home per la paraula». Moll explica en aquesta avinentesa les línies mestres que hom ha de seguir a l'hora d'ortografiar correctament els cognoms.

Ens hem de felicitar de veure publicats tots els treballs de Moll perquè les generacions actuals puguin gaudir i ser partícips de tot allò que deixà escrit el gran filòleg menorquí, resident a Mallorca i ànima del *Diccionari català-valencià-balear*. ◆

LLUÍS GIMENO BETÍ (Univ. Jaume I)

Intel·ligència i caràcter

Lluís Duran,
Intel·ligència i caràcter,
editorial Afers,
Catarroja/Barcelona 2007.

El llibre que comentarem complementa la tesi doctoral del mateix autor, *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana* (1997), o el d'Isabel Graña, *L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla* (1995); sobre (les) tres grans entitats cíviques del moviment catalanista del primer terç del segle XX. Duu per subtítol: *Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*.

Palestra neix del capteniment pel perfeccionament moral i cívic, per la plenitud de la llibertat i la pàtria. Un projecte formatiu de capacitació dels joves catalans. Es volia millorar el caràcter i les aptituds dels joves amb una formació cultural humanística, cívica, esportiva, tècnica i patriòtica, per a assolir una voluntat de servei, millora i exigència, per a situar Catalunya com un exemple cívic i culte, i aconseguir el màxim nivell de llibertat i col·locar el país en el conjunt internacional. S'havia de formar el ciutadà ideal d'una Catalunya futura, nacional i alhora cosmopolita i culta. Atès que per a fer una pàtria calia fer abans persones, la millora de la nació passava per una millora individual, combinant esport i cultura.

En els orígens de l'entitat hi ha una desconfiança per l'acció partidista clàssica (que no fa avançar la llibertat nacional) i el convenciment que l'educació és la millor manera d'aconseguir aquella llibertat; una educació en què l'estudi de la història és central. L'activisme lingüístic, la valoració, la recuperació del prestigi i l'ensenyament de la llengua catalana són punts bàsics de l'activitat de Palestra, ja que per a Batista era clar que «la llengua ens fa de nexe entre tots els qui la parlem...; és l'ànima del poble».

Palestra, entitat on participaren gent com Joan Maragall, Ferran Soldevila o Joan Coromines, neix de la polèmica que es produeix entre els anys 1928 i 1930 sobre si és més important el conreu de la intel·ligència o bé l'educació del caràcter. Sobre això, hom constata que no n'hi ha prou amb la pura intel·ligència i que calen homes decidits, de temperament pràctic. L'opressió espanyola havia fet molt de mal al caràcter dels catalans, hi havia una *manca de tremp col·lectiu*, que es reflectia en el mesellisme, una mena de complex d'inferioritat i de desconfiança per una banda i un sentimentalisme o un cofoisme per l'altra. Entremig, la disgregació de voluntats, la perenne ironia, la inconsciència i la desorganització mental.

Ferran Soldevila insistia en el paper poc adequat de l'escola, que creava alumnes poc actius, i deia que calia conrear el caràcter. L'educador Galí optà per la suma d'ambdós conceptes, la *integralitat*. Pompeu Fabra trobava «falles en l'esperit del nostre poble», únicament remeiades per l'educació patriòtica i espiritual de la joventut. Per aquesta raó, Batista optà per l'escoltisme, que enfortia el caràcter i la voluntat. I podem dir que Palestra resol el debat a favor de la formació d'un esperit sa i fort, de gent optimista, senzilla, reflexiva i coratjosa, activa, agermanada, organitzada, segura, amb voluntat ferma, amant de la cultura. Significativament, Palestra és impulsada per Josep M. Batista i Roca i presidida per Fabra, autèntiques encarnacions respectivament del caràcter i de la intel·ligència. Per a superar el moment actual segurament ens cal una Palestra del segle XXI; però, on són els actuals Batista i Fabra? ◆

Jordi Solé i Camardons

Del Bisaura al món

Jordi Dorca,
Del Bisaura al món,
Ajuntament de Torelló,
Torelló 2007.

En aquest nostre país hi ha autèntics herois lingüístics, picapedrers de la llengua, que treballen incansablement, gairebé obsessivament, per tal d'analitzar-la minuciosament i copsar-ne els matisos més mínims. Són persones que dediquen el seu lleure a trepitjar el país, resseguir-lo i extreure'n tot el suc lingüístic. Són els deixebles dels mítics mossèn Alcover i Joan Coromines, persones decidides a deixar constància de l'estat i evolució d'una llengua irremissiblement abocada a una situació difícil. Un d'aquests treballadors infatigables és Jordi Dorca (l'Hospitalet de Llobregat, 1962, per bé que vinculat familiarment des de sempre a Osona).

L'any 2006, l'Associació Solc (música i tradició al Lluçanès) li va publicar la primera monografia, *El parlar del Lluçanès: aportació al coneixement del català central*. Posteriorment, com una taca d'oli, ha anat ampliant el territori objecte d'estudi fins a la Vall del Ges, Orís i Bisaura, gràcies –cal dir-ho– al suport de l'Ajuntament de Torelló. I té el propòsit, Bellmunt enllà, d'arribar al Collsacabra (de fet, en el número 57 de LLENGUA NACIONAL, n'hi fou publicat un avanç).

Els parlants del català central –m'hi compto– ens pensàvem que no teníem diferències significatives, però n'hi ha, i de ben curioses. Per exemple, parlar del *vent de la fam*, el ponent, és ben característic de les comarques centrals del país. Però ja no ho és tant parlar de la *marieta de Toses*, el mestral anomenat així a Sora, pel fet de bufar des d'on se situa aquell municipi del Ripollès. Aquests *localismes* són també importants per a l'idioma, i cal que siguin registrats i documentats, perquè, malauradament, més d'un acabarà desapareixent de l'ús quotidià. Davant una mal entesa globalització, tot i l'àmbit restringit d'on provenen, són una mostra més de la nostra particular visió del món que complementa i enriqueix perfectament el sistema general dels diversos dialectes. He triat un pèl a l'atzar un cas de lèxic, però aquest argument és també aplicable als casos que l'autor estudia de consonantisme, vocalisme i morfosintaxi. Ha estat dit al principi: una feina àrdua i constant, però necessària i que no sempre rep el suport adequat de les institucions. Que aquest nou lliurament de l'infatigable Jordi Dorca serveixi als doctes de l'Acadèmia (sigui quina sigui) per a deixar-se de mirar el melic. I perdoneu-me la ironia. ◆

Víctor Pallàs

La realitat d'un somni

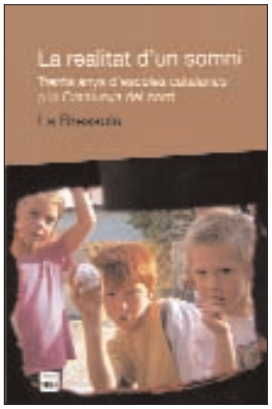

La realitat d'un somni. Trenta anys d'escoles catalanes a la Catalunya del nord
Edicions de 1984,
Barcelona 2007.

Amb motiu del trentè aniversari de l'escola La Bressola (Catalunya Nord), i gràcies a la iniciativa d'Edicions de 1984, ha aparegut el llibre *La realitat d'un somni. Trenta anys d'escoles catalanes a la Catalunya del nord*. L'obra aplega testimonis i històries sobre els trenta anys de vida de la xarxa d'escoles nordcatalanes La Bressola.

El títol ho diu tot: *La realitat d'un somni*. L'any 1976 es va obrir la primera escola bressol de la Catalunya Nord, i hi havia més il·lusió que mitjans (la primera escola es trobava a les dependències de la veterinària La Creu Blava). Les dificultats eren i han estat notables. Durant anys, La Bressola va anar creixent, no pas sense dificultats (problemes interns i amenaces externes). Avui és una xarxa d'escoles plenament consolidada, que va des de maternal fins a secundària, amb vuit centres repartits per tota la geografia nordcatalana.

El llibre està format per tres parts –no diferenciades com a tals–. La primera és de caràcter històric. El llibre comença amb una descripció del genocidi cultural aplicat per França, redactada per Miquel Mayol, ex-eurodiputat i personatge de referència dins el catalanisme del nord. Tot seguit es repassa la història de La Bressola; Jaume Queralt i Joan Pere le Bihan són els encarregats de redactar-la. La segona part del llibre, redactada per Enric Larreula, explica com s'ha vist La Bressola «des del sud», és a dir, des de Catalunya Sud, País Valencià i Illes Balears. S'hi explica com la societat s'ha organitzat en l'Associació dels Amics de La Bressola i com diverses institucions donen ajut a l'escola en qüestió. La tercera part, redactada per Joan Pere le Bihan i David Altimir, descriu detalladament el mètode d'immersió que s'aplica a La Bressola. En aquesta tercera part hi ha un afegit, redactat per dos professors de la Universitat de Girona, en què s'exposa com és la relació entre aquest centre de docència i La Bressola, relació emmarcada en el programa europeu d'interrelació transfronterera Interreg.

Al llarg del llibre s'hi intercalen diverses aportacions de persones que han donat suport a La Bressola des de l'àmbit polític, institucional o cultural. Hi ha els testimoniatges dels batlles de les localitats que acullen una bressola: el Soler, Sant Esteve del Monestir, Pollestres, Pontellà-Nyils, Prada i Perpinyà. També hi ha recollits els pensaments del cantautor Lluís Llach, de l'escriptora Isabel Clara Simó, del professor universitari mallorquí Jaume Corbera i de l'editor i activista cultural valencià Eliseu Climent; de les persones amb rellevància pública, aquestes quatre són les que més s'han compromès amb La Bressola –juntament amb el traspassat Francesc Ferrer i Gironès–. Al final del llibre, els dos darrers expresidents de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol i Pasqual Maragall, dediquen unes paraules a La Bressola.

En definitiva, una obra excel·lent que permet de conèixer el passat d'aquesta xarxa d'escoles, i una bona ocasió per a fer punt i a part i continuar vers el futur. ◆

Xavier Rull

Les cançons populars

Bàrbara Sagrera Antich,
Les cançons populars del Diccionari català-valencià-balear,
Cofuc i Editorial Moll,
Palma 2007.

Bàrbara Sagrera Antich és professora del departament de Filologia Catalana de la Universitat de les Illes Balears i ens ha obsequiat amb un treball que ens ha sorprès pel que suposa de llarga dedicació al buidatge de les gloses populars incloses en els deu volums del *Diccionari català-valencià-balear* (*DCVB*), l'Alcover-Moll, i sobretot, per l'acarament que n'ha fet amb les que apareixen en els quatre volums del franciscà P. Rafel Ginard Bauçà (1899-1976), el *Cançoner popular de Mallorca* (*CPM*).

El llibre recull, al llarg de 237 pàgines, 1.586 gloses extretes del *DCVB* i devers 450 del *CPM*, que apareixen al peu de les primeres quan aquestes presenten variants, ja sigui de versos o de mots, a més de dues dotzenes de fragments no classificats temàticament. Si hi ha coincidència total, també queda reflectit al peu de la primera amb la denotació del número i volum. Aquestes indicacions resulten ben profitoses als investigadors i amants de la glosa popular, puix és un camí imprescindible per a la identificació i acarament, entre altres coses, del lloc i temps en què foren recollides.

El llibre s'estructura, com apunta l'autora en les vuit pàgines de la introducció, en els mateixos setze grups temàtics amb què el filòleg coautor del *DCVB*, Francesc de B. Moll, els va classificar en editar el *Cançoner popular de Mallorca*, agrupant-los, per tant, en els següents tipus: amoroses, d'animals, arts i oficis, astres i temps, camperoles, casa i vestit, danses, endevinalles, d'humor i sàtira, d'infants, de llocs, de mar i pesca, de narració, d'onomàstica, de religió i de la vida humana. A més d'un interessant pròleg de l'especialista en cultura popular illenca, la doctora Caterina Valriu, és ben d'agrair en un text tan ben ordenat com aquest, l'índex de veus incloses en les cançons –punts d'entrada en el diccionari d'on procedeixen–, índex que curulla el manual i que el fa molt més manejable i didàctic.

D'antuvi, es podria pensar en la possibilitat de plagi entre les cançons del *CPM* i les que il·lustren el *DCVB*. Aquesta possibilitat resta esvanida, amb bastant contundència, per les raons que addueix l'autora en la introducció, puix la cronologia de les recerques dels autors respectius –Mn. Antoni M. Alcover, del *Diccionari* i el P. Rafel Ginard, del *Cançoner*, tot i que el segon fou esporàdicament col·laborador del primer l'any 1924– la podrien donar per descartada. L'autora, però, afirma: «amb tot és difícil treure'n conclusions. ¿Podem atribuir doncs aquesta coincidència al fet que en el moment de la recopilació de cançons per a les dues obres en qüestió es mantinguessin vives les mateixes cançons únicament amb diferències mínimes que les fan ser variants d'una mateixa cançó? És tal vegada la possibilitat més probable però tampoc no és comprovable. Així és el terreny de la cultura popular.»

Tot plegat fa que aquest manual, que ha tingut el suport del Consorci per al Foment de la Llengua Catalana (COFUC) del Govern de les Illes Balears, sigui un text, a més de molt divertit i entretingut, de referència obligada per als estudiosos de la literatura oral, tant de l'actual com de la de temps enrere. ◆

Gabriel Barceló Bover

La il·lusió occitana

August Rafanell,
La il·lusió occitana. La llengua dels catalans, entre Espanya i França,
Editorial Quaderns Crema,
Barcelona 2006.

Ha tingut bastant ressò mediàtic, i amb raó, aquesta obra d'August Rafanell (Barcelona, 1963), professor d'història de la llengua catalana a la Universitat de Girona. En efecte, es tracta d'una obra molt extensa, repartida en dos volums, amb un total de 1544 pàgines. No consta que sigui una tesi doctoral, però podria ben bé ser-ho, atesa la gran erudició que l'autor hi mostra. Ve a representar la història de la construcció d'uns mapes, físics i mentals, que pretenien adscriure el català a un espai superior, entre Espanya i França.

La manera com el doctor Rafanell exposa aquesta complicada història és molt àgil i amena i fa que el lector repassi tot de noms i fets del passat, especialment des de la Renaixença. A més, hi sovintegen les il·lustracions, ben triades. Val a dir que, pel que fa al llenguatge, l'autor es permet, legítimament, la llibertat d'usar una sèrie de grafies que no coincideixen amb les establertes actualment per l'autoritat acadèmica però que gaudeixen de sòlids fonaments filològics. En aquest sentit, destacaríem l'ús del guionet a la manera fabriana, que tants avantatges té amb vista a la correcta pronúncia i a la claredat del text.

Heus ací els capítols en què s'articula l'obra, després de la llista de «Sigles i abreviatures», dels «Agraïments», d'unes «Consideracions liminars» i de la «Introducció: Vides paral·leles»: «1893-1914: Separació per poders», «1914-1919: Entre Espanya i França», «1919-1930: El català d'Oc», «1930-1934: La il·lusió occitana» i «1934: Any zero». L'obra es completa amb un «Epíleg» de Robert Lafont, amb les «Notes» al capdavall de cada volum i amb un «Índex onomàstic» final.

Aquesta obra del professor Rafanell, doncs, ofereix molta documentació, que s'agraeix, però el lector segurament agraiaria també que acabés amb unes conclusions o amb un resum que concretessin les innombrables dades ofertes al llarg del text. Potser el mateix autor trobarà l'ocasió de fer-ho en un altre lloc. De moment, disposem d'una important recerca sobre un aspecte singular de la història de la nostra llengua. ◆

Josep Ruaix i Vinyet

La llengua que ens va parir

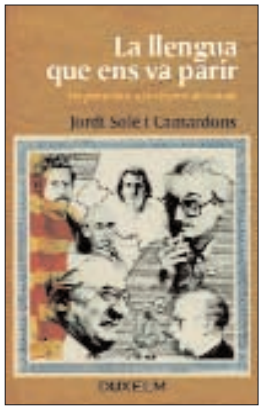

Jordi Solé i Camardons,
La llengua que ens va parir,
Editorial Dux,
Barcelona 2007.

Algú va dir que, al nostre país, tothom s'atorga el paper de lingüista sense ser-ne. Qualsevol catalanoparlant, pel fet mateix de ser-ho i davant de tercers foranis, s'autoinvesteix d'una *autoritat*, diguem-ne natural, que li permet de pontificar sense cap mena de dificultat sobre la pròpia parla. I qui se l'escolta, sovint resta admirat davant la fermesa i contundència amb què és defensada la llengua. D'aquí que, per exemple, en català, ben segur!, de la «taquilla» se n'hagi de dir *guixeta* i que un vulgar criteri mercantilista imposi un descarat canvi de significat al mot *xampany* i n'haguem de dir *cava*. ¿És que la llengua espanyola ha renunciat a dir *coñac* pel sol fet que en les etiquetes no hi puguin escriure aquest mot? I el que fa més lleig és que tot un IEC ho sancioni en el seu diccionari.

Havia de fer aquest preàmbul per a apel·lar a la *consciència lingüística*. Si fóssim una realitat sociopolítica consolidada, amb una llengua universalment acceptada, s'haurien produït aquestes situacions? Solé i Camardons, des de les primeres pàgines, s'encarrega de definir-nos aquest concepte a partir del *Diccionari de sociolingüística* (p. 79):

> **Consciència lingüística**: Conjunt d'elaboracions mentals, expresses i documentades o implícites i larvades, amb què una comunitat lingüística es percep com a singularitzada per la llengua que fa servir i vinculada o oposada, d'acord amb els contextos, a les llengües i comunitats de l'entorn. Abasta, doncs, les formes de pensament, les creences, les motivacions i les actituds que configuren uns valors simbòlics per a un determinat grup lingüístic.

Però aquestes elaboracions mentals, motivacions i actituds han anat variant al llarg dels segles i s'han anat acomodant a les diverses situacions sociopolítiques que ens han portat fins ara mateix i que expliquen el confusionisme suara comentat. En cada època el discurs sobre el nostre idioma ha patit detractors i apologistes, segons el temps i les circumstàncies. Dels detractors no calia parlar-ne (fàcilment sempre s'ha endevinat de quin peu coixegen), però dels apologistes sí que en sabíem coses, bé que sovint fragmentàriament. Solé i Camardons, des de la seva solvència de sociolingüista expert, ens els serveix ordenadament i pedagògica i en destaca aspectes que, a mi mateix, m'ha plagut molt de descobrir en aquesta obra. Podia intuir prou clarament, per exemple, quina era la consciència lingüística de Carles Riba, de Ferran Soldevila i de Joan Fuster o, com a contraexemple *minimitzador*, la de J. Vicens Vives. Però m'ha resultat reveladora l'anàlisi que fa d'Yxart i de Casas-Carbó. En aquest temps de globalització relativitzadora de tot, que tot és *light* i bonic, també m'ha semblat oportú com mai *redescobrir* autors intencionadament ignorats per les nostres «autoritats» culturals, com mossèn Armengou o Carles M. Espinalt.

Que hom llegeixi, rumiï i practiqui l'exercici de la *màquina del temps* que Solé i Camardons proposa al final del seu llibre. Què pensarien de la situació actual els autors que, des dels temps més remots, van lluitar per aquesta llengua que avui encara parlem? Què en dirien? Trobarien que han tingut uns dignes successors? Permeteu-me que acabi amb unes paraules del sociolingüista, en justificar el perquè del títol d'aquest llibre (p. 128):

> I mostrem la importància del mot Seny i el mal que ha fet la distorsió i falsificació del seu significat fent una denúncia del discurs de Vicens Vives i sobretot de la influència nefasta en bona part dels nostres dirigents dels darrers quaranta anys. La ideologia del vicensvivisme liquidadora d'una visió nacional catalana serena i desacomplexada és evident en gairebé tota la fornada de dirigents polítics catalans del transfranquisme, des dels comunistes fins a Jordi Pujol, i en gran part de la intel·lectualitat nostrada de tots aquests anys que ens ha conduït a la derrota de l'Estatut.

La dita fa: *La llengua no té ossos, però en trenca de molt grossos*. I si Solé i Camardons tingués raó? ◆

Víctor Pallàs

Aquí hi ha d'anar l'anunci de la UOC (us l'enviaré per c/e)

2007

XXXI PREMI D'HONOR LLUÍS CARULLA

Federació Llull
de Barcelona, Palma i València

XXV PREMIS D'ACTUACIÓ CÍVICA

Marifé Arroyo "La mestra"
La Font de la Figuera

Carles Coll
Figueres

Daniela Grau
Elna

Joan Francesc López Casasnovas
Ciutadella

Jordi Úbeda
Barcelona

Gabriel Xammar
Juneda

ACTE DE LLIURAMENT
Dimecres, 28 de novembre de 2007,
19 h, Saló de Cent, Ajuntament de Barcelona

Fundació Lluís Carulla